

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
CIVILINĖS IR KOMERCINĖS TEISĖS KATEDRA**

DAIVA ZABUKAITĖ

TEISĖS Į ŽALOS ATLYGINIMĄ YPATUMAI VIEŠUOSIUOSE PIRKIMUOSE

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas

Doc. dr. Gediminas Sagatys

VILNIUS, 2009

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
CIVILINĖS IR KOMERCINĖS TEISĖS KATEDRA

TEISĖS Į ŽALOS ATLYGINIMĄ YPATUMAI VIEŠUOSIUOSE PIRKIMUOSE

Civilinės teisės magistro baigiamasis darbas

Studijų programa 62401S111

Recenzentas

Lekt. dr. Simona Selelionytė-Drukteinienė

_____ 2009 m. _____ d.

Vadovas

Doc. dr. Gediminas Sagatys

_____ 2009 m. gruodžio ___ d.

Atliko

CVTmd8-01 gr. stud.

Daiva Zabukaitė

_____ 2009 m. gruodžio ___ d.

VILNIUS, 2009

Turinys

ĮVADAS.....	4
I. CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS VIEŠUOSIUOSE PIRKIMUOSE SAMPRATA IR RŪŠIS.....	7
1.1. Teisė į žalos atlyginimą kaip civilinių teisių gynimo būdas	7
1.2. Civilinės atsakomybės rūšis dėl žalos viešuosiuose pirkimuose padarymo.....	10
II. SUBJEKTAI, TURINTYS TEISĘ REIKALAUTI ŽALOS ATLYGINIMO.....	14
2.1. Perkančioji organizacija, kaip subjektas, turintis teisę į žalos atlyginimą	14
2.2. Tiekėjas, kaip subjektas, turintis teisę į žalos atlyginimą iš perkančiosios organizacijos	16
2.3. Tiekėjas, kaip subjektas, turintis teisę į žalos atlyginimą iš kito tiekėjo.....	21
III. CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS VIEŠUOSIUOSE PIRKIMUOSE SĄLYGOS.....	23
3.1. Kaltės viešuosiuose pirkimuose samprata	23
3.2. Neteisėtų veiksmų viešuosiuose pirkimuose samprata	24
3.3. Žalos viešuosiuose pirkimuose samprata	41
3.4. Priežastinis ryšys kaip civilinės atsakomybės sąlyga viešuosiuose pirkimuose	48
3.5. Ieškinio senaties terminas reikalavimams dėl žalos atlyginimo viešuosiuose pirkimuose	52
IŠVADOS.....	54
SANTRAUKA	64
SUMMARY	65

Įvadas

Temos aktualumas. Viešųjų pirkimų tikslą galima būtų apibrėžti¹ kaip siekį išsirinkti geriausią tiekėją viešojo pirkimo sutarčiai sudaryti. Šiam tikslui įgyvendinti įstatymų leidėjas Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatyme² (toliau – VPI) suformulavo tam tikrus principus ir bendrąsias taisykles, kurie yra privalomi šio įstatymo normomis reguliuojamų teisinių santykių dalyviams. Tais atvejais, kai perkančioji organizacija ar tiekėjas neįvykdo įstatyme ar kituose teisės aktuose nustatytų pareigų arba jas vykdo netinkamai, arba atlieka veiksmus, kuriuos draudžia įstatymas, nukentėjęs subjektas turi teisę kreiptis į teismą dėl žalos atlyginimo (VPI 96 str). Teisė į žalos atlyginimą viešuosiuose pirkimuose taip pat įtvirtinta ir Europos Sąjungos direktyvose³, numatančiose, jog valstybės narės turi priteisti atlyginti nuostolius pažeidimą patyrusiems asmenims.

Europos Sąjungos ir nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtinto teisės į žalos atlyginimą viešuosiuose pirkimuose instituto praktinis ir teorinis aktualumas neabejotinas. Nesant efektyvaus mechanizmo, kuriuo būtų užtikrinamas teisių gynimas, įskaitant teisę į žalos atlyginimą, nebūtų galimybės tikėtis teisėtų bei skaidrių viešųjų pirkimų rezultatų, tinkamo viešųjų pirkimų tikslų įgyvendinimo, jau nekalbant apie Lietuvos teisės atitikimą Europos Sąjungos teisės aktuose bei teismų praktikoje įtvirtintiems standartams. Galimybę pasinaudoti teise į žalos atlyginimą viešuosiuose pirkimuose vertėtų laikyti vienu iš kertinių elementų, galinčių padėti užtikrinti viešųjų pirkimų procedūrų viešumą, skaidrumą, atitikimą teisės aktų reikalavimams. Teisėtos, teisingai organizuojamos bei imperatyvias įstatymų normas atitinkančios viešųjų pirkimų procedūros laikytinos fundamentaliu viešųjų pirkimų pagrindu. Viešųjų pirkimų dalyvio teisės privalo būti greitai bei efektyviai apgintos, ypač tais atvejais, kai viešojo pirkimo procedūros jau yra pasibaigusios, o vienintelė priemonė apginti savo teises lieka patirtos žalos atlyginimas. Pažymėtina ir tai, jog veiksmingas teisės į žalos atlyginimą instituto pritaikomumas sudarytų prielaidas dažniau imtis atitinkamų priemonių galimos žalos ir teisėtų interesų pažeidimo prevencijai įgyvendinti. Šiuo metu besiformuojančioje Lietuvos viešųjų pirkimų teisės doktrinoje nėra teisinės analizės šia tema, todėl vieno esminių tiekėjų teisių gynimo viešuosiuose pirkimuose būdo tyrimas, praktinio pritaikomumo problemų identifikavimas ir išsami analizė yra aktualūs.

¹ Europos Komisijos Žalioji knyga „*Viešieji pirkimai ES*“ (1996) COM 538 (galutinis), para 2.; Komisijos aiškinamasis komunikatas dėl socialinių aspektų panaudojimo viešojo pirkimo metu, COM (2001) 566 galutinis.

² Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas //Valstybės žinios. 1996, Nr. 84-2000; 2002, Nr. 118-5296; 2003, Nr. 57-2529, Nr. 123-5579; 2004, Nr. 7-130, Nr. 96-3520, Nr. 116-4321.

³2007 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 89/665/EEB ir 92/13/EEB dėl viešųjų sutarčių suteikimo peržiūros procedūrų veiksmingumo didinimo, Oficialusis leidinys L 335, 20/12/2007.

Atsižvelgiant į tai, jog teisė į žalos atlyginimą nėra detaliai aptarta, autorė savo darbo **objektu** pasirinko teisės į žalos atlyginimą instituto viešųjų pirkimų srityje teisinio reglamentavimo ypatumų bei praktinio pritaikomumo problemų analizę.

Darbe autorė iškelia **hipotezę**, jog praktikoje tiekėjas turi gana ribotas galimybes pasinaudoti teise į žalos atlyginimą viešuosiuose pirkimuose, o šis VPI įtvirtintas institutas laikytinas šalutiniu t.y. tokiu, kuriuo galima pasinaudoti tik tuo metu, kai visi kiti teisių gynimo būdai tiekėjui jau yra nebeprieinami.

Darbo tikslas – įvertinti ir atskleisti teisės į žalos atlyginimą viešuosiuose pirkimuose ypatumus, Lietuvos Respublikos ir Europos Teisingumo Teismo praktikoje kilusias šio instituto taikymo problemas bei identifikuoti šių problemų priežastis.

Darbo tikslams pasiekti numatyti **uždaviniai**:

1. įvertinti teisės į žalos atlyginimą viešuosiuose pirkimuose pobūdį (pagrindinis ar šalutinis teisių gynimo būdas);
2. nustatyti subjektų, turinčių teisę į žalos atlyginimą viešuosiuose pirkimuose, grupes;
3. atskleisti kiekvienos iš civilinei atsakomybei viešuosiuose pirkimuose kilti būtinų sąlygų ypatumus, jų įrodymo galimybes:
 - 3.1. atskleisti kaltės viešuosiuose pirkimuose pobūdį ir jos įrodinėjimo pareigą;
 - 3.2. atskleisti neteisėtų veiksmų viešuosiuose pirkimuose sampratą ir jų įrodinėjimo ypatumus;
 - 3.3. atskleisti žalos viešuosiuose pirkimuose sampratą ir jos nustatinėjimo ypatumus;
 - 3.4. atskleisti priežastinio ryšio (kaip civilinės atsakomybės sąlygos) viešuosiuose pirkimuose samratą.

Darbo metodai. Darbe naudojami tokie tyrimo metodai:

Darbe vyrauja *sisteminis – loginis metodas*, kurio pagalba siekiama atskleisti teisės normų, kurios reguliuoja bendrąją civilinę atsakomybę ir civilinę atsakomybę viešųjų pirkimų srityje, struktūrą. Sisteminio – loginio metodo pagalba, VPI 96 straipsnio norma analizuojama kitų teisės normų, reguliuojančių bendrąją civilinę atsakomybę, kontekste, tokiu būtu siekiant identifikuoti joje įtvirtintos teisės į žalos atlyginimą viešuosiuose pirkimuose specifiką bei ypatumus. Remiantis šiuo metodu, siekiama aptarti teisės į žalos atlyginimą viešuosiuose pirkimuose (VPI 96 straipsnio pagrindu) ir kitus VPI V skyriuje įtvirtintus tiekėjų teisių gynimo būdus, aptarti jų tarpusavio ryšius. Sistemiškai aiškinant tiekėjų teisių apsaugos būdus, jų tarpusavio ryšį, atskleidžiama teisės į žalos atlyginimą, kaip teisių gynimo būdo, vieta tarp kitų tiekėjų teisių gynimo būdų.

Vadovaujantis *lingvistiniu metodu*, bus aiškinama teisės aktuose vartojamų sąvokų prasmė, ypatingai daug dėmesio skiriant VPI 96 straipsnyje vartojamų sąvokų analizei, jų reikšmės nustatymui. Lingvistiškai aiškinant VPI 96 straipsnyje vartojamas sąvokas, padės išskirti subjektų, turinčių teisę į žalos atlyginimą viešuosiuose pirkimuose, grupes, jų statusą viešųjų pirkimų procedūrose.

Darbe išsamiau aptariama priežastinio ryšio problema ir *lyginamojo metodo* pagalba Lietuvos teismų praktikoje keliami reikalavimai įrodinėjant priežastinį ryšį palyginami su užsienio valstybių teismų praktikoje keliamais reikalavimais bei pateikiamos kitų valstybių teisės teoretikų nuomonės. Lyginant Lietuvos ir užsienio teismų praktiką, bus atkreipiamas dėmesys į skirtumus ir vertinama, kuri nuomonė, autorės požiūriu, yra priimtinesnė.

Analitinio – kritinio metodo naudojimas suteikė galimybę atskleisti trukdžius efektyviai pasinaudoti teise į žalos atlyginimą, atskirai analizuojant kiekvieną iš civilinės atsakomybės sąlygų, identifikuojant jų įrodinėjimo teorines ir praktines problemas. Praktinės problemos nustatinėjamos išsamiai analizuojant Lietuvos teismų praktiką, ją lyginant su Europos Teisingumo Teismo išaiškinimais.

Loginis ir apibendrinimo metodai buvo pasitelkti apibendrinti analizuotai teorinei ir praktinei medžiagai bei išvados suformuluoti. Formuojant darbo išvadas taip buvo vadovaujama *dedukciniu* metodu.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, trys dalys, darbe atliktos teisinės analizės pagrindu suformuotos išvados, santraukos lietuvių ir anglų kalbomis, panaudotos literatūros sąrašas. Siekiant temos analizės tikslumo, pirmoje darbo dalyje aptariama teisė į žalos atlyginimą kaip vienas tarp kitų galimų teisių gynimo būdų, antroje – įvertinama, kokia atsakomybės, atsirandančios dėl žalos viešuosiuose pirkimuose padarymo, rūšis kyla (sutartinė ar deliktinė civilinė atsakomybė). Antroje dalyje nustatomos subjektų, turinčių teisę į žalos atlyginimą viešuosiuose pirkimuose, grupės. Trečiojoje ir pagrindinėje darbo dalyje aptariama civilinei atsakomybei kilti būtinų sąlygų visuma, išsamiai analizuojama kiekviena iš civilinės atsakomybės sąlygų, jų ypatumai. Šioje dalyje koncentruotai analizuojamos praktikoje kylančios problemos siekiant efektyviai pasinaudoti teise į žalos atlyginimą viešuosiuose pirkimuose ir siekiama identifikuoti šių problemų priežastis. Darbo apimtis – 64 puslapiai.

I. CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS VIEŠUOSIUOSE PIRKIMUOSE SAMPRATA IR RŪŠIS

1.1. Teisė į žalos atlyginimą kaip civilinių teisių gynimo būdas

Asmuo, kurio konstitucinės teisės ir laisvės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teismą. Asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymas⁴.

Lietuvos Respublikos Konstitucija

Teisė į žalos atlyginimą – konstitucinė asmens teisė, todėl jos efektyvaus įgyvendinimo mechanizmas turi esminės reikšmės asmenų teisių apsaugai. Civilinė atsakomybė – tai turtinė prievolė, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius (žalą) ar sumokėti netesybas (baudą, delspinigius) (CK 6.245 str. 1 dalis). Civilinė atsakomybė viešuosiuose pirkimuose gali būti suprantama dvejopai: (i) civilinė atsakomybė už teisės normų pažeidimus, kurie buvo atlikti (veikimu ar neveikimu) viešojo pirkimo procedūrų metu; (ii) civilinė atsakomybė už teisės normų, reguliuojančių viešuosius pirkimus, pažeidimą. Manytina, jog civilinę atsakomybę viešuosiuose pirkimuose antruoju požiūriu aptarti yra tikslingiau, nes tokiu būdu susiaurinama civilinės atsakomybės viešuosiuose pirkimuose samprata, todėl galima tiksliau identifikuoti teisės į žalos atlyginimą viešuosiuose pirkimuose specifiką. Tuo tarpu, civilinę atsakomybę viešuosiuose pirkimuose suvokiant pirmuoju (platesniu) būdu, į teisinę analizę patektų Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo⁵ pažeidimai, pažeidimai padaryti nusikaltimu ir pan., kurie nėra tiesiogiai susiję su viešųjų pirkimų specifika. Dėl šios priežasties toliau šiame darbe civilinė atsakomybė viešuosiuose pirkimuose suprantama kaip civilinė atsakomybė už teisės normų, reguliuojančių viešuosius pirkimus, pažeidimus.

Civilinių teisių gynimo būdai – tai materialiojo teisinio pobūdžio reikalavimai, reiškiami asmens, kurio teisės pažeistos arba kuriam gresia jų pažeidimo pavojus, ir skirti pažeistoms civilinėms teisėms apginti arba civilinių teisių pažeidimui išvengti⁶. Teisė į žalos atlyginimą laikytina viena iš civilinių teisių gynimo būdų, kuriuos taiko teismas⁷. Kita vertus, kalbant apie atsakingų asmenų pareigą atlyginti žalą, būtina pažymėti, jog šią prievolę galima įvykdyti ir geranoriškai, todėl teisės į žalos atlyginimą gynimo ypatumai pasireiškia ne tik ją ginant teismine tvarka. Teisė į žalos atlyginimą kaip teisių gynimo būdas įtvirtintas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso⁸ (toliau – CK) 1.138

⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

⁵ Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 30-856.

⁶ Vileita A., Mikelėnas, V. ir kt., Civilinė teisė, Bendroji dalis, Vilnius, Justitia, 2009, 547 P.

⁷ Mikelėnas, V., Vileita, A., Taminskas, A. ir kt., Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras pirmoji knyga, Vilnius, Justitia, 2001, 272 P.

⁸ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

straipsnyje. CK viešojo pirkimo sutartys ar jų sudarymo ypatumai reglamentuoti iš esmės darant nuorodą į specialųjį įstatymą – VPI. CK 6.382 str. numatyta, jog viešojo pirkimo – pardavimo sutartims šio kodekso normos taikomos tiek, kiek kiti įstatymai nenustato ko kita. Taigi tiek viešojo pirkimo sutarties sudarymo ypatumus, tiek teisinius santykius, susijusius su teise į žalos atlyginimą viešuosiuose pirkimuose, reguliuoja specialusis teisės aktas – VPI. VPI 96 str.⁹ numato, jog *„jeigu perkančioji organizacija ar tiekėjas neįvykdo šiame įstatyme ir kituose teisės aktuose nustatytų pareigų arba jas vykdo netinkamai, arba atlieka veiksmus, kuriuos draudžia atlikti šis įstatymas, nukentėjusioji šalis turi teisę kreiptis į teismą dėl žalos atlyginimo“*. Kadangi ši įstatymo norma nėra detalizuota ir teisės į žalos atlyginimą įgyvendinimo mechanizmas nėra išskleistas VPI, sistemiškai prasminga aiškinti ir CK bendrąsias nuostatas, reglamentuojančias civilinės atsakomybės sąlygas (CK 6.245 str., 6.271 str.). bei Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso¹⁰ (toliau – CPK) normas, tiek, kiek jos aktualios teisės į žalos atlyginimą įgyvendinimui.

„Visos nacionalinių teisės aktų nuostatos, kuriomis į valstybės narės teisės sistemą yra perkeltos Europos Sąjungos teisės normos, turi būti aiškinamos taip, kad jos maksimaliai atitiktų Europos Sąjungos teisės aktus ir jų reglamentavimu siekiamus tikslus“¹¹. Teisių viešuosiuose pirkimuose gynimo ypatumai Europos Sąjungos lygmeniu reguliuojami (i) Direktyvoje 89/665/EEB¹² ir Direktyvoje 92/13/EEB¹³. Pirmoji direktyva (Direktyva 89/665/EEB) reglamentuoja reikalavimus teisių gynimui, susijusius su viešaisiais pirkimais, vykdomais „klasikinio sektoriaus“ perkančiųjų organizacijų¹⁴, o antroji direktyva reglamentuoja reikalavimus teisių gynimui, susijusius su viešaisiais pirkimais, vykdomais „komunalinio sektoriaus“ perkančiųjų organizacijų¹⁵. Vėliau taip pat buvo priimta trečioji Direktyva 2007/66/EB¹⁶ iš dalies keičianti pirmųjų dviejų direktyvų nuostatas. Direktyvos 89/665/EEB preambulėje įtvirtinta, jog vienas šios direktyvos priėmimo tikslų – siekis

⁹ 2008 m. liepos 3 d. buvo priimtas naujas Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 2, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 16, 17, 18, 19, 22, 23, 24, 27, 28, 30, 31, 33, 38, 39, 41, 51, 57, 58, 70, 72, 75, 79, 81, 93, 95, 98, 100 straipsnių, IV skyriaus, 1 ir 2 priedėlių ir priedo pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios 2008, Nr. 81-3179. Šis įstatymas pakeitė straipsnio dėl žalos atlyginimo numeraciją, t.y. buvęs 123 str. nuo 2008 m. rugsėjo 15 d. yra 96 str. „Žalos atlyginimas“.

¹⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.

¹¹ ETT byla C-14/83 *Von Colson*, [1984] ECR 1891.

¹² 1989 m. gruodžio 21 d. Europos Tarybos Direktyva dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su peržiūros procedūrų taikymu sudarant viešojo prekių pirkimo ir viešojo darbų pirkimo sutartis, derinimo (89/665/EEB), Oficialusis leidinys L 395, 30/12/1989.

¹³ 1992 m. vasario 25 d. Europos Tarybos Direktyva dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių Bendrijos taisyklių taikymą viešųjų pirkimų tvarkai vandens, energetikos, transporto ir telekomunikacijų sektoriuose, suderinimo (92/13/EEB), Oficialusis leidinys L 076, 23/03/1992, P. 0014 – 0020.

¹⁴ „Klasikinio sektoriaus“ perkančiosiomis organizacijomis laikytinos Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 4 str. 1 d. 1 – 3 punkte nurodytos perkančiosios organizacijos, kurių vykdomus pirkimus reglamentuoja VPI bei Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. kovo 31 d. direktyva 2004/18/EB dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo, OJ, 2004, L 134, p. 114-240.

¹⁵ „Komunalinio sektoriaus“ perkančiosiomis organizacijomis laikytinos Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 4 str. 1 d. 4 punkte nurodytos perkančiosios organizacijos, kurių vykdomus pirkimus iš esmės reglamentuoja VPI III skyrius ir Europos Parlamento ir Tarybos 2004 m. kovo 31 d. direktyva 2004/17/EB dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų tvarkos derinimo, OJ, 2004, L 134, p. 1-113.

¹⁶ 2007 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 89/665/EEB ir 92/13/EEB dėl viešųjų sutarčių suteikimo peržiūros procedūrų veiksmingumo didinimo, Oficialusis leidinys L 335, 20/12/2007, P. 0031 – 0046.

užtikrinti, kad visose valstybėse narėse egzistuotų deramos procedūros, leidžiančios anuliuoti neteisėtai priimtus sprendimus ir *atlyginti asmenims, kuriems toks pažeidimas atnešė žalą*. Šios ir kitų direktyvų nuostatos nustato Europos Sąjungos valstybių narių pareigą nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtinti aiškias nuostatas ir procedūras, kurių pagrindu asmenys, dėl viešųjų pirkimų procedūrų ar neteisėtai priimtų sprendimų patyrę žalos, galėtų kreiptis į kompetentingas institucijas ir jiems ši žala būtų atlyginta. Direktyvos 2007/66/EB 2 str. 1 d. c punktas taip pat įtvirtina valstybių narių *pareigą nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtinti įgaliojimus priteisti nuostolius teisių pažeidimą patyrusiems asmenims*.

Teisės doktrinoje¹⁷ teigiama, jog šių aukščiau nurodytų teisių apsaugos direktyvų pagrindas yra trys fundamentalūs principai: efektyvumo, nediskriminavimo bei procedūrinės autonomijos. Tinkamas teisių apsaugos direktyvų nuostatų įgyvendinimas bei taikymas tiesiogiai priklauso nuo tinkamo minėtų principų suvokimo bei pritaikymo. Vienas svarbiausių principų yra *efektyvumo* principas¹⁸, kuris reiškia veiksmingą bei efektyvų perkančiųjų organizacijų priimtų sprendimų atitiktis Europos Sąjungos teisės aktams peržiūrėjimą. „Nors efektyvumo principo tikslas yra bendras visos teisių apsaugos sistemos efektyvus veikimas, tačiau tam tikrais atvejais šis principas reikalauja, kad konkretus teisių apsaugos būdas – pavyzdžiui, žalos atlyginimas – būtų ne ka mažiau lengvai prieinamas bei efektyviai įgyvendinamas, nes tai yra būtina Europos Bendrijos saugomų teisių užtikrinimui“¹⁹. Taigi teisės į žalos atlyginimą ypatumus galima identifikuoti analizuojant ne tik Lietuvos Respublikos teisės aktų sistemą (VPI, CK ir CPK), tačiau ir Europos Sąjungos direktyvas, kurios numato pareigą valstybėms narėms užtikrinti, kad teise į žalos atlyginimą (kaip teisių gynimo būdu) būtų galima *efektyviai* pasinaudoti.

Dažniausiai civilinių teisių gynimo būdus nustato teisės normos, reguliuojančios konkretų teisinį santykį²⁰. Taigi pagal bendrąją taisyklę gali būti reiškiama tokie reikalavimai, kurių taikymo galimybę konkreta pažeidimo atveju *numato įstatymas ar šalių susitarimas*, reguliuojantis tam tikrus teisinius santykius, kuriems esant ir buvo padarytas teisės pažeidimas arba grėšė realus pavojus, jog pažeidimas bus padarytas²¹. Priklausomai nuo teisinio santykio specifikos, galimų teisių gynimo būdų, asmuo, kurio teisės buvo pažeistos, turi teisę laisva valia pasirinkti vieną iš teisių gynimo būdų arba derinti net kelis iš jų. Be to, asmenys turi teisę savo nuožiūra laisvai naudotis civilinėmis teisėmis,

¹⁷ Christopher Bovis, EC Public Procurement: case law and regulation, Oxford University Press, New York, 2006, P. 481-482; Arrowsmith S., The Law of Public and Utilities Procurement, London, Sweet & Maxwell, 2005, P. 1387 – 1388.

¹⁸ Vienas svarbiausių šio principo aspektų teisių gynimo srityje yra tai, jog efektyvios teisių gynimo priemonės neturėtų būti sunkiai prieinamos. Šio principo aiškinimas detaliau pateiktas Europos Teisingumo Teismo praktikoje C-6 ir C-9/90, *Francovich and Bonifaci v. Italy*, [1991], I – E.C.R. 5357; ETT byla C-81/98, *Alcatel Austria AG and Others v. Bundesministerium für Wissenschaft und Verkehr*, [1999] ECR I-7671, ETT byla C-241/06, *Lämmerzahl GmbH v. Freie Hansestadt Bremen*, [2007]; ECR I-0000 ir kitose bylose.

¹⁹ Arrowsmith S., The Law of Public and Utilities Procurement, London, Sweet & Maxwell, 2005, P. 1387 – 1388.

²⁰ Mikelėnas, V., Vileita, A., Taminskas, A. ir kt., Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras pirmoji knyga, Vilnius, Justitia, 2001, 272 P.

²¹ Vileita A., Mikelėnas. V. ir kt., Civilinė teisė, Bendroji dalis, Vilnius, Justitia, 2009, 549 P.

įskaitant ir teisę į gynimą²², todėl ir teisę į žalos atlyginimą kaip teisių gynimo būdą asmenys gali pasirinkti laisvai, nebent pagal savo prigimtį toks teisių gynimo būdas yra neįmanomas arba negalimas kartu su kitu teisių gynimo būdu. Lietuvos teismų praktikoje pažymėta, jog „pasirinkdama konkretų civilinių teisių gynimo būdą, šalis tam tikra prasme rizikuoja, nes ne visada jos pasirinktas teisių gynimo būdas užtikrina efektyvią jos pažeistos teisės apsaugą. Be to, tam tikrais atvejais pasirinktas civilinių teisių gynimo būdas gali būti suprantamas kaip tam tikras piktnaudžiavimas savo teise (CK 1.137 straipsnio 3 dalis)“²³. Autoriaus nuomone, dėl šios priežasties viešuosiuose pirkimuose efektyviai pasinaudoti teise į žalos atlyginimą ne visais atvejais įmanoma, o viešųjų pirkimų specifika lemia tai, kad ne visais atvejais asmenys yra visiškai laisvi pasirinkdami teisių gynimo būdą.

Teise į žalos atlyginimą galima pasinaudoti kartu ir su kitu teisių gynimo būdu, t.y. asmuo turi teisę reikšti alternatyvius reikalavimus²⁴, išskyrus atvejus, kai tokią asmens teisę riboja įstatymas arba sutartis. Manytina, jog viešuosiuose pirkimuose asmuo negali reikalauti (i) panaikinti perkančiosios organizacijos neteisėto sprendimo ir paskelbti jį konkurso laimėtoju bei kartu reikalauti (ii) atlyginti žalą, atsiradusią dėl viešojo pirkimo sutarties nesudarymo fakto. Tokia asmens (šiuo atveju tiekėjo) teisė ribojama todėl, kad žalos atlyginimo jis prašo dėl to, kad su juo nebuvo sudaryta viešojo pirkimo sutartis bei dėl šio fakto atsirado pati žala. Taigi tokie du teisių gynimo būdai prieštarauja vienas kitam ir yra tarpusavyje nesuderinami.

Apibendrinant tai, kas pasakyta, darytina išvada, jog teisė į žalos atlyginimą laikytina vienu iš civilinių teisių gynimo būdų (CK 1.138 str.). Šis teisių gynimo būdas gali būti taikomas kartu su kitais teisių gynimo būdais, tačiau tam tikrais atvejais tokia galimybė yra ribojama. Teisė į žalos atlyginimą viešuosiuose pirkimuose yra įvardyta VPI, kuris yra priimtas įgyvendinant viešųjų pirkimų direktyvų nuostatas (pavyzdžiui, Direktyvos 2007/66/EB 2 str. 1 d. c punktas), tačiau efektyvaus pasinaudojimo šia teise mechanizmas VPI nėra detalizuotas, todėl, siekiant identifikuoti šios teisės įgyvendinimo ypatumus, kartu su VPI sistemiškai turėtų būti vertinamas ir CK bei CPK teisinis reguliavimas.

1.2. Civilinės atsakomybės rūšis dėl žalos viešuosiuose pirkimuose padarymo

Nustatant civilinės atsakomybės ypatumus būtina nustatyti, *kokia atsakomybė kyla už viešųjų pirkimų taisyklių pažeidimus, t.y. sutartinė ar deliktinė civilinė atsakomybė* (CK 6.245 str. 2 dalis), nes civilinės atsakomybės konkurencija Lietuvoje nėra leidžiama.

CK 6.381 straipsnyje įtvirtinta, jog viešojo pirkimo sutartys sudaromos *konkurso tvarka*, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis. VPI nustato viešojo pirkimo sutarties sudarymo procedūras / tvarką, kuriomis privalo vadovautis ir jų laikytis visos perkančiosios organizacijos, siekdamos įsigyti

²² Papirtis, L.V., Baranauskas, E. ir kt., Civilinė teisė, Bendroji dalis, II tomas, Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2005, 130 P

²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 26 d. nutartis c.b. J. M. Š v. VĮ „Registru centras“, civilinė byla Nr. 3K-7-59/2008, kategorija 44.5.2.1; 44.5.2.17 (S).

²⁴ Vileita A., Mikelėnas. V. ir kt., Civilinė teisė, Bendroji dalis, Vilnius, Justitia, 2009, 549 P.

prekių, paslaugų ar darbų²⁵, t.y. viešąjį pirkimą galima laikyti tam tikra *ikisutartine* stadija, kurios pabaigoje sudaroma viešojo pirkimo sutartis. Teisės doktrinoje skiriama ikisutartinė civilinė atsakomybė – atsakomybė už žalą, kuri yra padaroma vienai iš būsimų sutarties šalių dar iki sutarties sudarymo²⁶. „Sprendžiant klausimą apie civilinės atsakomybės rūšį, taikytiną žalos, padarytos ikisutartiniuose santykiuose, atlyginimui, kriterijumi reikėtų laikyti požymį, nusakantį buvo ar nebuvo pažeistos bendro pobūdžio teisės normos, taikomos visiems teisiniams santykiams. Jeigu pažeidžiama pareiga elgtis sąžiningai ar pareiga nepiktnaudžiauti savo teise ir nedaryti savo veiksmais žalos kitam asmeniui, turėtų būti taikoma deliktinė atsakomybė, nes tokios pareigos, būdamos bendro pobūdžio, yra taikomos ir sutartiniams, ir nesutartiniams santykiams. Tačiau jeigu ikisutartinių santykių metu šalys įsipareigoja atlikti tam tikrus veiksmus arba jų neatlikti viena kitos atžvilgiu, tai žala padaryta pažeidus šiuos įsipareigojimus, turėtų būti atlyginama pagal sutartinės atsakomybės taisyklės“²⁷. Taigi šiuo atveju būtina nustatyti, *ar viešojo pirkimo ikisutartiniuose santykiuose asmenims kyla sutartinė ar deliktinė civilinė atsakomybė.*

Egzistuoja nemažai prielaidų teigti, jog viešuosiuose pirkimuose asmenims kyla *sutartinė* civilinė atsakomybė. Kaip minėta, vienas iš sutartinės ir deliktinės civilinės atsakomybės skirtumų yra skirtingas pažeidimo pobūdis. Vienu atveju sutartyje yra aiškiai nurodyta, kas bus laikoma jos pažeidimu, kokių įsipareigojimų šalys viena kitos atžvilgiu prisiima, kitu atveju – pažeidžiama bendro pobūdžio teisės norma. Perkančioji organizacija, pradėjusi pirkimo procedūras (VPĮ 7 str. 2 dalis), parengia *pirkimo dokumentus* (VPĮ 2 str. 21 dalis), kuriuose nustatomos tam tikros pirkimo sąlygos. Būtent pirkimo dokumentuose bei skelbime apie pirkimą, o ne VPĮ, yra numatytos konkrečios *pirkimo sąlygos, kuriomis remiantis yra vykdomos pirkimo procedūros*. Pavyzdžiui, jei perkančioji organizacija pirkimo dokumentuose įtvirtina, jog tiekėjų pasiūlymai bus vertinami pagal ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo kriterijų, ji privalo griežtai vertinti pasiūlymus tik pagal nustatytus kriterijus ir neturi teisės šių pasiūlymų vertinti pagal kitus, pirkimo dokumentuose nenurodytus, kriterijus. Priešingu atveju tiekėjai turėtų teisę kreiptis į teismą ir reikalauti žalos atlyginimo dėl neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų. Skelbimą apie pirkimą (ir pateiktus pirkimo dokumentus) būtų galima laikyti vienašaliu perkančiosios organizacijos sandoriu. Pagal CK 1.63 str. 1 dalį, sandoriais laikomi asmenų veiksmai, kuriais siekiama sukurti, pakeisti ar panaikinti civilines teises ir pareigas. „Pagal teisės teorijos ir teismų praktikos suformuluotą sampratą sandoris apibūdinamas kaip asmens vidinės valios išorinis pasireiškimas siekiant tam tikro teisėto teisinio rezultato“²⁸. Todėl pirkimas yra vykdomas remiantis pirkimo dokumentais ir perkančiųjų organizacijų neteisėti veiksmai (pavyzdžiui,

²⁵ Bendrąja tvarka visos perkančiosios organizacijos yra įpareigtos vadovautis VPĮ reikalavimais, išskyrus tiesiogiai įstatyme įtvirtintus atvejus, kai VPĮ reikalavimai gali būti netaikomi (VPĮ 10 str.).

²⁶ Mikelėnas, V., *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*, Vilnius, Justitia, 1995, 47 P.

²⁷ Ten pat. 50 P.

²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje V. M. v. UAB „Velidas“, V. P., G. L., S. B., Nr. 3K-3-94/2009 (S).

neteisėtas tiekėjo pasiūlymo atmetimas) yra susiję su netinkamu pirkimo dokumentuose numatytų sąlygų vykdymu. Šios aplinkybės patvirtina, kad perkančioji organizacija aiškiai prisiima tam tikrus įsipareigojimus tiekėjų atžvilgiu tik paskelbusi apie pirkimą ir pateikusi tiekėjams pirkimo dokumentus.

Kitas svarbus aspektas, leidžiantis manyti, kad nuoseklu civilinę atsakomybę viešuosiuose pirkimuose būtų laikyti sutartine civiline atsakomybe, yra tas, jog kiekvienas iš viešojo pirkimo proceso dalyvių privalo laikytis prisiimtų įsipareigojimų. Pavyzdžiui, perkančiosios organizacijos neturi teisės nepagrįstai nutraukti viešųjų pirkimų procedūrų bet kuriame viešojo pirkimo etape, nes paskelbdama apie pirkimą perkančioji organizacija prisiima tam tikrus įsipareigojimus tiekėjų atžvilgiu, o nepagrįstai nutraukusi pirkimą Perkančioji organizacija turėtų atlyginti tiekėjų dėl to patirtą žalą. Tiekėjai taip pat yra saistomi pateikto pasiūlymo, o jų teisė laisvai atsiimti pasiūlymą sietina su konkrečiu terminu – vokų su pasiūlymais atplėšimo posėdžiu. Taigi egzistuoja rimtos prielaidos civilinę atsakomybę viešuosiuose pirkimuose laikyti sutartine civiline atsakomybe.

Kita vertus, viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo specifika leidžia teigti, jog yra prielaidų civilinę atsakomybę viešuosiuose pirkimuose laikyti *deliktine* civiline atsakomybe. VPĮ 2 str. 29 punkte įtvirtinta, jog viešasis pirkimas – perkančiosios organizacijos atliekamas ir *šiuo įstatymu reglamentuojamas* prekių, paslaugų ar darbų pirkimas, kurio tikslas – sudaryti viešojo pirkimo – pardavimo sutartį. Viešųjų pirkimų vykdymo tvarką bei procedūras detalčiai reglamentuoja VPĮ, o perkančiosios organizacijos pirkimo dokumentuose tik detalizuoja (dažnai pakartoja) VPĮ įtvirtintas procedūras. „Viešųjų pirkimų teisinis reglamentavimas yra susijęs su viešojo intereso apsauga, todėl Viešųjų pirkimų įstatymas viešiesiems pirkimams nustato specialius reikalavimus, kurie dažniausiai yra imperatyvūs“²⁹. Taigi VPĮ normos (kurios dažniausiai yra imperatyvios) nustato *viešųjų pirkimų vykdymo tvarką* bei *bendruosius viešųjų pirkimų principus*, kuriais privalo vadovautis ne tik perkančiosios organizacijos, bet ir tiekėjai, kiti viešojo pirkimo proceso dalyviai. Dėl šių priežasčių, manytina, jog skelbdama apie konkursą ir pradėjusi viešojo pirkimo procedūras perkančioji organizacija privalo griežtai laikytis VPĮ nustatytų reikalavimų, o jos atsakomybė tiekėjų atžvilgiu kyla būtent dėl *atitinkamų imperatyvių normų ir viešųjų pirkimų principų pažeidimo, o ne dėl įsipareigojimų konkrečiam tiekėjui nesilaikymo*, t.y. perkančiųjų organizacijų ir tiekėjų galims elgesio ribas nustato imperatyvios teisės normos, o ne sutartis. Be to, nė vienas iš tiekėjų neturi specifinių teisių ir visi tiekėjai yra ir privalo būti vertinami lygiavertiškai (VPĮ 3 str. 1 dalis), todėl perkančiosios organizacijos savo neteisėtais veiksmais pažeidžia įsipareigojimus ne konkrečiam tiekėjui, o visų tiekėjų atžvilgiu (netgi potencialių tiekėjų atžvilgiu). Todėl, autorės nuomonė, faktiškai sutartinio pobūdžio perkančiųjų organizacijų ir tiekėjų santykiai iki viešojo pirkimo sutarties sudarymo nesieja, o

²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo CBS teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos tekstilės institutas v. Lietuvos kariuomenė ir kt.*, civilinė byla Nr. 3K-3-1117/03, kategorija 40.4.

tarpusavio teisiniai santykiai kyla šiems vadovaujantis imperatyvių teisės normų reikalavimais. Užsienio šalių autoriai taip pat yra nurodę, jog perkančiosioms organizacijoms (ar tiekėjams) kyla deliktinė atsakomybė už viešųjų pirkimų taisyklių pažeidimus³⁰.

Tokios pat pozicijos laikomasi ir Lietuvos teismų praktikoje. Lietuvos apeliacinis teismas yra nurodęs, jog siekiant priteisti patirtos žalos atlyginimą yra „būtina nustatyti ir įvertinti *deliktinei atsakomybei* kilti būtinų sąlygų visetą“³¹. Šioje byloje teismas pasisakė, jog pagal CK 6.245 - 6.248 straipsnių nuostatas ieškovas pagrįstai žalos atlyginimo reikalavimą grindė *deliktinės atsakomybės* atsakovei taikymu. Tačiau šioje byloje teismas nepagrindė tokios pozicijos, todėl tokios išvados motyvai yra neaiškūs.

Darytina išvada, jog nepaisant kai kurių sutartinės civilinės atsakomybės buvimo prielaidų, viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo specifika (imperatyvus teisės normų pobūdis, pareiga užtikrinti viešųjų pirkimų principų įgyvendinimą) lemia tai, kad dėl žalos viešuosiuose pirkimuose padarymo šalims kyla būtent *deliktinė civilinė atsakomybė* (CK 6.245 str. 4 dalis), t.y. įstatyme nustatytos teisinės pareigos ar bendrojo pobūdžio pareigos elgtis rūpestingai, kad nebūtų kitiems padaryta žalos, pažeidimo pagrindu³².

³⁰ Davies, A.C. L., *The Public Law Of Government Contracts.*, Oxford university press, 2008, P 146; Bolton., P., *The Law of Government Procurement in South Africa.*, Lexis Nexis, Butter worths, 2007., P. 370.

³¹ Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 12 d. nutartis c.b. *UAB „Labostera“ v. VŠĮ „Kauno raudonojo kryžiaus ligoninė“*, civilinė byla Nr. 2A-200/2008, kategorija 69, 121.20 (S).

³² Mizaras, V. ir kt., *Civilinė teisė, Bendroji dalis*, Vilnius, Justitia, 2009, P. 562.

II. SUBJEKTAI, TURINTYS TEISĘ REIKALAUTI ŽALOS ATLYGINIMO

2.1. Perkančioji organizacija, kaip subjektas, turintis teisę į žalos atlyginimą

VPĮ 96 str. numato, jog „jeigu *perkančioji organizacija* ar *tiekėjas* neįvykdo <...> *nukentėjusioji šalis* turi teisę <...>“³³. Taigi įstatymas ne tik nenumato išimtinai tik tiekėjo teisės į žalos atlyginimą, bet ir aiškiai įtvirtina tokią teisę perkančiajai organizacijai, jei tiekėjas neįvykdo įstatyme ir kituose teisės aktuose nustatytų pareigų arba jas vykdo netinkamai.

Perkančioji organizacija – dominuojantis viešųjų pirkimų procedūrų subjektas. Viso perkančiosios organizacijos vykdomo viešojo pirkimo tikslas – nusipirkti tai, *ko perkančiajai organizacijai reikia* (VPĮ 3 str. 2 dalis). Perkančiąją organizaciją pagrįstai būtų galima laikyti *centrinio viešojo pirkimo proceso dalyviu*, t.y. perkančioji organizacija savo poreikių įgyvendinimui inicijuoja viešąjį pirkimą, atlieka įstatymų numatytus privalomus jo vykdymo veiksmus (nuo pirkimo dokumentų parengimo iki pasiūlymų vertinimo, laimėtojo nustatymo ir kt.), nagrinėja tiekėjų pretenzijas ir t.t. “Viešojo pirkimo sąlygų turinio nustatymas (pirkimo objekto, tiekėjo kvalifikacinių ir kitų reikalavimų) – *perkančiosios organizacijos teisė*, kurią realizuodama perkančioji organizacija privalo laikytis VPĮ reikalavimų (VPĮ 2 str. 20 d., 28 d., 3 str., 24 str. 1 d.). Tiekėjas, manydamas, kad tokie reikalavimai yra pažeisti, gali kreiptis į teismą VPĮ nustatyta tvarka dėl perkančiosios organizacijos veiksmų ar priimtų sprendimų (VPĮ 120 str. 1 d., 2 d., 122 str.)”³³. Taigi perkančioji organizacija faktiškai disponuoja žymiai didesnėmis galimybėmis užtikrinti savo interesų apsaugą nei tiekėjai, o pagrindiniai sprendimai viešojo pirkimo procese priimami būtent perkančiosios organizacijos. Pavyzdžiui, perkančioji organizacija turi tiek teisę, tiek pareigą parengti tinkamus pirkimo dokumentus, kurių pagrindu išigytų tai, ko jai reikia. Tuo atveju, jei tiekėjas pateiktą pasiūlymą neatitinkantį pirkimo dokumentų reikalavimų, perkančioji organizacija tokį pasiūlymą atmestų (VPĮ 39 str. 2 d. 2 punktas), tokiu būdu apgindama savo teises bei teisėtus interesus. Supaprastintų viešųjų pirkimų vykdymo atveju perkančioji organizacija yra laisva pati reglamentuoti viešųjų pirkimų vykdymo tvarką, procedūras, t.y. daugeliu atveju VPĮ reikalavimai nėra taikomi.

Viena iš realiausių galimybių perkančiajai organizacijai patirti žalos viešuosiuose pirkimuose yra atvejis, kai įvykdžius pirkimą ir paskelbus konkurso nugalėtoją, šis atsisakytų sudaryti sutartį arba atsiimtų pateiktą pasiūlymą viešojo pirkimo procedūroms dar nepasibaigus. Tačiau ir šiuo atveju įstatyme yra įtvirtintas saugiklis, t.y. perkančioji organizacija paskelbia pasiūlymų eilę, o pirmajam

³³ Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 11 d. nutartis c.b. *UAB “Kauno keliai” v. Kauno miesto savivaldybė*, civilinė byla Nr. 2-614/2007, kategorija 106.7.1.

tiekėjui atsisakius sudaryti sutartį, sutartis sudaroma su antruoju tiekėju (nurodytu preliminarioje pasiūlymų eilėje) (VPĮ 18 str. 2 d.).

Kita situacija susiklostytų, jei tinkamą perkančiajai organizacijai pasiūlymą pateiktų tik vienas konkurso dalyvis ir šis atsisakytų sudaryti sutartį. Šiuo atveju svarbu atkreipti dėmesį į VPĮ 24 str. 2 d. 13 punkto ir VPĮ 30 str. 1 dalies formuluotę, kurios numato, jog perkančioji organizacija pirkimo dokumentuose gali pareikalauti pasiūlymų galiojimo užtikrinimo ir privalo pareikalauti, kad pirkimo sutarties įvykdymas būtų užtikrintas CK nustatytais prievolių įvykdymo užtikrinimo būdais. Remiantis šia įstatymo norma, galima daryti išvadą, jog (i) perkančioji organizacija turi teisę reikalauti pasiūlymo galiojimo užtikrinimo, t.y. perkančioji organizacija gali reikalauti, kad jai atitektų pasiūlymo galiojimo užtikrinimas, jei tiekėjas atsisakytų sudaryti sutartį, ir (ii) perkančioji organizacija privalo pareikalauti tinkamo sutarties įvykdymo užtikrinimo. Tuo atveju, jei tik vienas tiekėjas pateikia pasiūlymą perkančiajai organizacijai, o vėliau atsisako sudaryti viešojo pirkimo sutartį, perkančioji organizacija turi teisę pasilikti tiekėjo pateiktą pasiūlymo galiojimo užtikrinimą. Be to, kai nepateikiama pasiūlymų viešajam konkursui ar nepateikiama tinkamų pasiūlymų, perkančioji organizacija turi teisę vykdyti neskelbiamų derybų procedūrą (VPĮ 56 str. 1 d. 2 punktas) ir į derybas kviešti pasirinktus tiekėjus, galinčius pasiūlyti reikiamas prekes, paslaugas ar darbus.

Teisių gynība laikytina teisių apsaugos mechanizmo dalimi. Matyti, jog perkančiųjų organizacijų teisių apsaugos mechanizmas detalai reglamentuotas, yra įtvirtinta daug teisinių priemonių perkančiųjų organizacijų interesų apsaugai užtikrinti, todėl jų teisių gynimo ypatumai nėra tokie aktualūs (lyginant su tiekėjais). Priešinga situacija susiklosto vertinant tiekėjų teisių apsaugos mechanizmą, nes tiekėjo teisių aspauga dažnu atveju yra neatsiejama nuo galimybės efektyviai pasinaudoti teisių gynimo būdais. Kaip minėta, tiekėjas viešojo pirkimo procedūrose faktiškai nepriima jokio kito esminio sprendimo, kuriuo būtų galima pažeisti perkančiosios organizacijos teises, todėl VPĮ 24 ir 30 straipsnyje įtvirtinti saugikliai, kai tiekėjas atsisako sudaryti viešojo pirkimo sutartį arba jos nevykdo (ar netinkamai įvykdo), padeda perkančiajai organizacijai efektyviai apginti savo teises ir teisėtus interesus viešuosiuose pirkimuose.

Šios aplinkybės nepaneigia perkančiosios organizacijos teisės į žalos atlyginimą ar galimybės patirti žalą, tačiau įrodo perkančiosios organizacijos ypatingą statusą viešųjų pirkimų procedūrose bei teisę efektyviau už kitus viešojo pirkimo proceso dalyvius apginti savo teises. Be to, civilinės atsakomybės viešuosiuose pirkimuose ypatumai, kai žalos atlyginimo reikalauja perkančiosios organizacijos, nėra žymūs, t.y. žalos atlyginimo perkančiosios organizacijos reikalauja bendrais CK įtvirtintais pagrindais. Dėl šių priežasčių, nepaisant to, jog VPĮ 96 str. numato teisę į žalos atlyginimą ne tik tiekėjams, toliau šiame darbe žalos atlyginimo perkančiosioms organizacijoms ypatumai nebus nustatinėjami.

2.2. Tiekėjas, kaip subjektas, turintis teisę į žalos atlyginimą iš perkančiosios organizacijos

Nors kalbant apie teisę į žalos atlyginimą VPI 96 str. vartojama sąvoka „*tiekėjas*“, VPI numato dar dvi sąvokas glaudžiai susijusias su pirmąja: „*dalyvis*“ ir „*kandidatas*“. Siekiant vartojamų sąvokų tikslumo, būtina atkreipti dėmesį, jog:

1) *Tiekėjas* (prekių tiekėjas, paslaugų teikėjas, rangovas) – kiekvienas ūkio subjektas – fizinis asmuo, privatusis juridinis asmuo, viešasis juridinis asmuo ar tokių asmenų grupė – galintis pasiūlyti ar siūlantis prekes, paslaugas ar darbus (VPI 2 str. 26 dalis);

2) *Dalyvis* – pasiūlymą pateikęs tiekėjas (VPI 2 str. 5 dalis);

3) *Kandidatas* – tiekėjas, siekiantis būti pakviestas dalyvauti ribotame konkurse, derybose ar konkurenciniame dialoge (VPI 2 str. 11 dalis).

Taigi VPI 96 str. pavartota sąvoka „*tiekėjas*“ reiškia tiekėją, kuris ne tik gali pasiūlyti prekes, paslaugas ar darbus, bet ir kuris gali būti jau pateikęs pasiūlymą (todėl laikomas „*dalyviu*“). Jei tiekėjas pasiūlymą teikia derybu būdu organizuojamam konkursui, jis gali būti vadinamas „*kandidatu*“. Taigi sąvoka „*tiekėjas*“ yra bendresnio pobūdžio, apimanti sąvokas „*dalyvis*“ ir „*kandidatas*“, todėl VPI 96 str. įtvirtintą teisę į žalos atlyginimą turi visi tiekėjai bendrąja prasme (nepaisant to, ar jie jau pateikė pasiūlymą konkursui, ar tik ketina pateikti, kokios pirkimo procedūros yra organizuojamos ir pan.).

Pasiūlymus pateikę tiekėjai. Teisė į žalos atlyginimą praktikoje „efektyviausiai“³⁴ galėtų pasinaudoti pasiūlymus pateikę tiekėjai³⁵. Autorės nuomone, pasiūlymus pateikusius tiekėjus vertėtų suskirstyti į dvi grupes:

(i) *tiekėjai, kurių pasiūlymai perkančiosios organizacijos buvo įvertinti ir*

(ii) *tiekėjai, kurių pasiūlymai perkančiosios organizacijos nebuvo įvertinti.*

Pirmąją grupę sudaro tiekėjai, kurių pasiūlymai buvo įvertinti ir buvo įtraukti į preliminarą pasiūlymų eilę (VPI 39 str. 7 d. 1 punktas) arba buvo įvertinti bei atmesti, o šie tiekėjai buvo informuoti apie jų pasiūlymų atmetimo priežastis (VPI 39 str. 7 d. 2 punktas). Antrąją grupę sudaro visi tiekėjai, kurie teikė pasiūlymus ar paraiškas konkursui, tačiau šie nebuvo įvertinti, pavyzdžiui buvo atmesti dėl neatitikimo pasiūlymo informinimo reikalavimams (VPI 39 str. 2 d. 2 punktas) arba dėl neatitikimo minimaliems kvalifikacijos reikalavimams (VPI 39 str. 2 d. 1 punktas). Šis skirstymas turi esminės reikšmės tiekėjo galimybei įrodyti patirtą žalą. Pavyzdžiui, tiekėjai, kurių pasiūlymai buvo atmesti dėl neatitikimo minimaliems kvalifikacijos reikalavimams (VPI 32 str. 6 dalis) nežino, kaip bus įvertintas jų pasiūlymas, ypač tuo atveju, kai pasiūlymai vertinami pagal ekonomiškai

³⁴ Šiems tiekėjams yra lengviau įrodyti patirtos žalos dydį lyginant juos su potencialiais tiekėjais.

³⁵ Arrowsmith S., *The Law of Public and Utilities Procurement*, London, Sweet & Maxwell, 2005, P. 1379.

naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijų (VPĮ 39 str. 4 d. 2 punktas). Todėl šiems tiekėjams įrodyti dėl neteisėtų tiekėjo ar perkančiosios organizacijos veiksmų patirtą žalą yra sudėtingiau³⁶ nei tiekėjams (patenkantiems į pirmąją grupę), kurių pasiūlymai buvo įvertinti ir jie žino, kurioje vietoje preliminarioje eilėje jie yra (arba būtų, jei pasiūlymas nebūtų buvęs atmetas) (VPĮ 39 str. 7 d. 1 punktas).

Tiekėjai, kurių pasiūlymai vertinami remiantis mažiausios kainos kriterijumi (VPĮ 39 str. 4 d. 2 punktas), gali žymiai lengviau nustatyti savo vietą preliminarioje pasiūlymų eilėje (tuo atveju, kai tiekėjas nebuvo įtrauktas į pasiūlymų eilę) nei tiekėjai, kurių pasiūlymai vertinami remiantis ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijumi (VPĮ 39 str. 4 d. 1 punktas). Europos Teisingumo Teismo³⁷ ir Lietuvos teismų praktikoje³⁸ ne kartą pabrėžta, jog tais atvejais, kai perkančioji organizacija pasiūlymus vertina pagal ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo kriterijų, ji privalo, be kita ko, paskelbti šio kriterijaus subkriterijaus (kriterijaus sudėtinių dalių) lyginamojo svorio koeficientus bei detalizuoti subkriterijų reikšmes. Nepaisant to, objektyviai nuspręsti, kaip tiekėjo pasiūlymas būtų įvertintas, nėra paprasta. Dažnu atveju perkančiosios organizacijos nurodo tokius ekonominio naudingumo subkriterijus kaip *kokybė, ilgaamžiškumas, patogumas naudoti* ir pan., o pasiūlymų atitikimas tokių kriterijų reikalavimams tampa subjektyvaus perkančiosios organizacijos viešųjų pirkimų komisijos vertinimo dalyku³⁹. Dėl šio pasiūlymų vertinimo subjektyvumo tiekėjams yra sudėtinga įrodyti, jog jie būtų laimėję viešąjį pirkimą ir su jais būtų sudaryta viešojo pirkimo sutartis.

Atsižvelgiant į šias aplinkybes, autorės nuomone, tiekėjų galimybės efektyviai apginti savo teises neturėtų priklausyti nuo perkančiosios organizacijos pasirinkto pasiūlymo vertinimo kriterijaus (VPĮ 39 str. 4 dalis), todėl siūlytina rekomenduoti perkančiosioms organizacijoms pasirinkti mažiausios kainos kriterijų visais atvejais, kai pasiūlymo ekonominis naudingumas neturi realios įtakos tinkamam sutarties įvykdymui bei kompetentingo tiekėjo parinkimui. Net ir Europos Teisingumo Teismo praktikoje⁴⁰ yra išaiškinta, kad „perkančioji organizacija yra laisva pati pasirinkti ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijus, o kriterijų pasirinkimas yra ribojamas tiek, kiek jis padeda nustatyti ekonomiškai naudingiausią pasiūlymą“.

Potencialūs tiekėjai. Remiantis VPĮ pateiktu tiekėjo apibrėžimu, galima daryti išvadą, jog tiekėjais yra laikomi ne tik pasiūlymą jau pateikę konkurso dalyviai, bet ir *galintys pateikti pasiūlymą*,

³⁶ Ten pat. P. 1380.

³⁷ ETT byla C-470/99, *Universale-Bau*, [2002] E.C.R. I-11617; ETT byla C-31/87 *Gebroeders Beentjes BV v. Netherlands* [1988], ECR 4635.

³⁸ Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Teismų praktika Nr. 31, 2009.

³⁹ Trepte, P., *Public Procurement in The EU, A Practitioner's Guide*, Second Edition, Oxford University Press, 2007, P 558.

⁴⁰ Europos Teisingumo Teismo byla C-31/87 *Beentjes v. Netherlands*, [1998]; ECR 4635; Europos Teisingumo Teismo byla C-324/93 *R. v The Secretary of State for the Home Department, ex parte Evans Medical Ltd and Macfarlan Smith Ltd*, [1995]; ECR I-563.

bet dėl kažkokių priežasčių jo nepateikę, tiekėjai. Lietuvos teismų praktikoje⁴¹ aiškiai nurodyta šių tiekėjų teisė į žalos atlyginimą, o jie vadinami — *potencialiais tiekėjais*. Potencialūs tiekėjai gali nepateikti pasiūlymo, nes perkančioji organizacija nepaskelbė viešojo konkurso ir viešojo pirkimo sutartį sudarė su kitu tiekėju arba perkančioji organizacija pasirinko netinkamą viešojo pirkimo būdą (pavyzdžiui, vykdė derybas į kurias potencialus tiekėjas nebuvo kviečiamas, nors turėjo būti skelbiamas atviras konkursas). Didžiosios Britanijos teoretikės Sue Arrowsmith manymu⁴², nagrinėjamu atveju žala kyla ne dėl viešųjų pirkimų procedūrų pažeidimo, bet dėl netinkamo valdžios institucijų – perkančiųjų organizacijų – pareigų vykdymo, dėl imperatyvių teisės normų (angl. „*breach of statutory duties*“), nesusijusių su viešųjų pirkimų teisiniu reguliavimu, pažeidimo⁴³, todėl ir jų veiklą (perkančiųjų organizacijų kompetenciją ir funkcijas) neretai reglamentuoja specialūs teisės aktai. Taigi šiuo atveju perkančiųjų organizacijų neteisėti veiksmai sietini ne su viešųjų pirkimų netinkamu vykdymu, o su jų nevykdymu apskritai, t.y. perkančiųjų organizacijų funkcijų neatlikimu vadovaujantis teisės aktuose numatyta tvarka ir procedūromis.

Potencialūs tiekėjai žalos dažniausiai patiria dėl perkančiosios organizacijos neveikimo VPI numatytu būdu, t.y. perkančioji organizacija (i) arba iš viso nesivadovauja VPI numatytu teisiniu reguliavimu ir neskelbia viešojo pirkimo, (ii) arba pasirenka ne tą pirkimo būdą netinkamai taikydama ir aiškindama VPI reikalavimus arba (iii) kitais būdais neteisėtai suvaržo potencialaus tiekėjo galimybes teikti pasiūlymą ir laimėti konkursą. Autorės nuomone, potencialiu tiekėju taip pat turėtų būti laikomas tiekėjas, kuris neturi galimybės pateikti pasiūlymo dėl pernelyg aukštų kvalifikacijos reikalavimų, kurie yra neproporcingi pirkimo objektui. „Kvalifikaciniai reikalavimai privalo būti pagrįsti ir proporcingi pirkimo objektui, tikslūs ir aiškūs (VPI 32 str. 2 d. įtvirtintas teisės imperatyvas). Konkurenciją dirbtinai riboja pernelyg aukšti arba specifiniai, neadekvatūs pirkimo pobūdžiui ar neproporcingi jo sąlygoms reikalavimai, kurie atima galimybę pirkime dalyvauti sutartį gebantiems įvykdyti kandidatams ar dalyviams. Jeigu perkančioji organizacija nustato aukštus arba pernelyg specifinius reikalavimus, jie pateisinami tik tokiu atveju, kai yra įtikinamas tokių reikalavimų nustatymo pagrindimas“⁴⁴. „Kvalifikacinių reikalavimų tikslas yra yra padėti perkančiajai organizacijai įsitikinti, ar kandidatas arba dalyvis pajėgus tinkamai įvykdyti pirkimo sutartį“⁴⁵, todėl dėl neproporcingų pirkimo objektui kvalifikacijos reikalavimų potencialūs tiekėjai taip pat gali patirti

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 22 d. nutartis c.b. UAB „Litesko“ v. VšĮ „Biržų liginė“, civilinė byla Nr. 3K-3-280/07, kategorija 45.4; 93.2.22 (S).

⁴² Arrowsmith S., *The Law of Public and Utilities Procurement*, London, Sweet & Maxwell, 2005, P. 1379.

⁴³ ETT byla C-179/90, *Merci convenzionali porto di Genova SpA v Siderurgica Gabrielli SpA*, [1991] ECR I-05889.

⁴⁴ Lietuvos apeliacinio teismo 2007 m. rugsėjo 10 d. nutartis, c.b. UAB „Observis“ v. Kauno miesto savivaldybės administracija, civilinė byla Nr. 2A-389/2007, kategorija 69 (S).

⁴⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2005 m. liepos 5 d. nutartis c.b. UAB „Vigantiškių statyba“ v. Plungės rajono savivaldybės administracija, Nr. 2A-263/2005.

žalos, nes yra neteisėtai suvaržomos jų galimybės teikti pasiūlymą ir laimėti konkursą. Taigi teisę į žalos atlyginimą teisės aktai teoriškai⁴⁶ numato ir potencialiems tiekėjams.

Kiti asmenys, turintys teisę į žalos atlyginimą viešuosiuose pirkimuose. VPI 96 straipsnis neišskiria konkretaus subjekto, galinčio patirti žalą, rato, skirtingai nei ginčų dėl perkančiųjų organizacijų veiksmų ar priimtų sprendimų nagrinėjimo atveju. VPI 93 str., 94 ir 95 str. aiškiai nurodo, jog ginčyti perkančiosios organizacijos sprendimus turi teisę tik tiekėjai. Tokios pat pozicijos laikosi ir Lietuvos apeliacinis teismas, nurodęs⁴⁷, jog „būtent šio įstatymo 122 str.⁴⁸ <...> nustato asmenų, turinčių teisę ginčyti viešųjų pirkimų procedūrų teisėtumą, ratą į kurį apeliantas, nebūdamas ginčijamo pirkimo tiekėju, nepatenka“. Tačiau ši įstatymo nuostata neturėtų būti taikoma nustatant subjektų, turinčių teisę į žalos atlyginimą, grupes, nes skaitant įstatymo raidę tokios išvados nebūtų galima padaryti, o ir Europos Sąjungos direktyvos nedetalizuoja asmenų, turinčių teisę į žalos atlyginimą. Kaip tik, jau minėtoje Lietuvos apeliacinio teismo byloje nurodyta, jog tai, kad asmuo neturi teisės ginčyti viešųjų pirkimų procedūrų, jokių būdu nereiškia, kad jo teisės jų pažeidimo atveju negalės būti apgintos⁴⁹. Taigi šiuo atveju galima daryti išvadą, jog teisę į žalos atlyginimą turi *visi asmenys, kurie patyrė žalą dėl to, jog perkančioji organizacija ar tiekėjas neįvykdo VPI ir kituose teisės aktuose nustatytų pareigų arba jas vykdo netinkamai, arba atlieka veiksmus, kuriuos draudžia atlikti VPI*.

Galimybę reikalauti patirtos žalos atlyginimo teoretikai sieja su dviem aplinkybėmis⁵⁰:

- 1) reikalaujantis žalos atlyginimo subjektas turėjo būti *suinteresuotas viešojo pirkimo sutarties sudarymu*;
- 2) dėl neteisėtų veiksmų šis *subjektas patyrė žalą*.

Teisę pateikti pasiūlymą konkursui turi ne tik individualūs ūkio subjektai, tačiau ir tokių ūkio subjektų grupė (VPI 5 str. 2 dalis). Be to, tiekėjai turi teisę remtis kitų ūkio subjektų pajėgumais, siekdami įrodyti atitikimą pirkimo dokumentuose nustatytiems kvalifikacijos reikalavimams (VPI 32 str. 3 dalis). Keli ūkio subjektai dažnai teikia pasiūlymus jungtinės veiklos sutarties pagrindu arba pasitelkdami subrangovus. Taigi kyla klausimas, *ar kiekvienas iš minėtų asmenų (jungtinės veiklos sutarties dalyvis, subrangovas, ūkio subjektas, kurio pajėgumais remiamasi) turi galimybę reikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo*. Atsakant į minėtą klausimą, būtina įvertinti abi aukščiau minėtas aplinkybes: (i) ar šis ūkio subjektas buvo suinteresuotas viešojo pirkimo sutarties sudarymu ir (ii) ar šis ūkio subjektas dėl neteisėtų veiksmų patyrė žalą.

Pagrindinis tiek perkančiosios organizacijos, tiek viešajame pirkime dalyvaujančio tiekėjo tikslas yra viešojo pirkimo sutarties sudarymas. „Aiškinant ir taikant įstatymo, šiuo atveju VPI normas,

⁴⁶ Potencialių tiekėjų galimybės prisiteisti žalą faktiškai yra pakankami ribotos dėl sudėtingumo įrodyti patirtos žalos dydį.

⁴⁷ Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 2 d. nutartis c.b. *UAB „IF draudimas“ v. Vilniaus miesto savivaldybė, UAB „Statybinių konstrukcijų laboratorija“*, civilinė byla Nr. 2A–222/2009, kategorija 69; 93.2.4 (S)

⁴⁸ Lietuvos viešųjų pirkimų įstatymo 2006 m. sausio 31 d. redakcija Nr. X-471 (Žin., 2006, Nr. 4-102).

⁴⁹ Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 2 d. nutartis c.b. *UAB „IF draudimas“ v. Vilniaus miesto savivaldybė, UAB „Statybinių konstrukcijų laboratorija“*, civilinė byla Nr. 2A–222/2009, kategorija 69; 93.2.4 (S).

⁵⁰ Trepte, P., *Public Procurement in the EU, A Practitioner's Guide*, Second Edition, Oxford University Press, 2007, P. 550.

yra svarbu nustatyti, kokia šio įstatymo paskirtis, tai yra, kokių tikslų įstatymo leidėjas siekė, priimdamas šį įstatymą ir kokią valią išreiškė vienaip ar kitaip reglamentuodamas šiuos teisinius santykius. Paprastai, ši įstatymo leidėjo pozicija yra išreiškiama apibrėžiant įstatymo paskirtį, suformuluojant tam tikrus principus ir bendrąsias taisykles, kurie yra privalomi šio įstatymo normoms reguliuojamų teisinių santykių dalyviams⁵¹. Taigi ir šiuo atveju būtina atkreipti dėmesį į viešojo pirkimo tikslą – vadovaujantis VPI reikalavimais sudaryti pirkimo sutartį, leidžiančią įsigyti perkančiajai organizacijai ar tretiesiems asmenims reikalingų prekių, paslaugų ar darbų, racionaliai naudojant tam skirtas lėšas (VPI 3 str. 2 dalis). Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, jog *teisinis suinteresuotumas sudaryti viešojo pirkimo sutartį* reiškia tiekėjo suinteresuotumą gauti finansinį atlygį už suteiktas paslaugas, pristatytas prekes ar atliktus darbus, tačiau nereiškia naudos ar kitokio pobūdžio suinteresuotumo pirkimo rezultatu, kaip tokiu⁵². Manytina, jog subrangovai neturėtų būti tinkami subjektai reikšti ieškinius dėl žalos atlyginimo, nes savo dalyvavimu viešajame pirkime jie nesiekia sudaryti viešojo pirkimo sutarties⁵³. Subrangovai yra suinteresuoti, kad pagrindinis rangovas (tiekėjas) sudarytų sutartį su perkančiąja organizacija tam, kad jie galėtų vykdyti sudarytą subrangos sutartį⁵⁴. Taigi ir jų dalyvavimas viešojo pirkimo procedūrose nėra tiesioginis. Tas pats pasakytina ir apie subjektus, kurių pajėgumais tiekėjai remiasi, t.y. jie nesiekia sudaryti viešojo pirkimo sutarties su perkančiąja organizacija.

Kita situacija susiklosto tuo atveju, kai viešojo pirkimo procedūrose ūkio subjektai dalyvauja jungtinės veiklos sutarties pagrindu. Kadangi kiekvienas iš jungtinės veiklos dalyvių yra suinteresuotas viešojo pirkimo sutarties su perkančiąja organizacija sudarymu, tiesiogiai dalyvauja viešojo pirkimo procedūrose, kiekvienas iš jų atskirai galėtų reikšti ieškinį dėl patirtos žalos atlyginimo⁵⁵. Kita vertus, Europos Teisingumo Teismas yra išaiškinęs, jog negalėtų būti laikoma Europos Sąjungos viešųjų pirkimų teisės ar pagrindinių viešųjų pirkimų principų pažeidimu toks atvejis, kai nacionaliniuose teisės aktuose būtų numatyta, jog žalos atlyginimo gali reikalauti tik visi jungtinės veiklos sutarties dalyviai kartu, o ne individualiai⁵⁶. Tokia pozicija grindžiama tuo, jog jungtinės veiklos dalyviai siekia sudaryti viešojo pirkimo sutartį visi kartu, todėl ir visi kartu turėtų reikalauti patirtos žalos atlyginimo.

Šiuo atveju taip pat svarbu įvertinti, ką reiškia *„teisinis suinteresuotumas sudaryti viešojo pirkimo sutartį“*. Manytina, vien tai, jog tiekėjas pateikė pasiūlymą viešajam konkursui, dar nereiškia, jog šis tiekėjas yra suinteresuotas viešojo pirkimo sutarties sudarymu. Pavyzdžiui, jei tiekėjas

⁵¹ Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 17 d. nutartis c.b. „*Rubikon apskaitos sistemos*“ v. *Vilniaus miesto savivaldybės administracija, UAB „YIT Technika“*, *UAB „Valymo sistemos“* ir *UAB „Aukšinis varnas“*, c.b. Nr. 2A-336/2005, kategorija 45.4.

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2009 m. birželio 8 d. teisėjų kolegijos nutartis c. b. *AB „If draudimas“* v. *Vilniaus miesto savivaldybė, UAB „Statybinių konstrukcijų laboratorija“*, Nr. 3K-3-252/2009, kategorija 69; 93.2.4; 120 (S).

⁵³ Trepte, P., *Public Procurement in the EU, A Practitioner's Guide*, Second Edition, Oxford University Press, 2007, P. 552.

⁵⁴ Ten pat.

⁵⁵ Ten pat.

⁵⁶ ETT byla C-129/04, *Espace Trianon Sa, Societe wallonne de location – financement SA (Sofibail) v Office communautaire et regional de la formation professionnelle et de l'emploi (FOREM)*, [2005], ECR I-7805.

neiginčijo diskriminacinio pobūdžio konkurso sąlygų reikalavimų, o vėliau šio tiekėjo pasiūlymas buvo atmestas dėl neatitikimo minėtiems konkurso sąlygų reikalavimams, šis tiekėjas negalėtų būti laikomas suinteresuotu viešojo pirkimo sutarties sudarymu ir negalėtų ginčyti vėlesnėje viešojo pirkimo stadijoje perkančiosios organizacijos priimto sprendimo viešojo pirkimo sutartį sudaryti su kitu tiekėju. Europos Teisingumo Teismas pažymėjo, jog jei tiekėjas laiku ir efektyviai neapgina savo teisių, jis neturi galimybės ginčyti vėlesnių perkančiosios organizacijos sprendimų⁵⁷. Be to, teisė reikalauti žalos atlyginimo gali būti prarasta ir tuo atveju, jei tiekėjas nustatytais *terminais* nenuginčija perkančiosios organizacijos sprendimų⁵⁸. Kita vertus, Europos Teisingumas Teismas išaiškino, jog tiekėjas nepraranda teisės reikalauti žalos atlyginimo tais atvejais, kai nacionalinis teismas nustato, jog visa viešojo pirkimo procedūra buvo vykdyta neteisėtai dėl kitų priežasčių, todėl tiekėjas bet kuriuo atveju būtų patyręs žalos (ar ginčytų perkančiosios organizacijos sprendimus, ar ne)⁵⁹. Autorės nuomone, teisinį suinteresuotumą viešojo pirkimo sutarties sudarymu galima būtų laikyti tam tikra „*quasi*“ *civilinės atsakomybės viešuosiuose pirkimuose sąlyga*.

Konkreto subjekto teisę kreiptis dėl žalos atlyginimo iš esmės apsprendžia tai, ar šis subjektas galėjo patirti žalos ir buvo suinteresuotas viešojo pirkimo sutarties su perkančiąja organizacija sudarymu. Realiausią galimybę pasinaudoti savo teise į žalos atlyginimą turi teikę pasiūlymus konkursui tiekėjai (ypač tie tiekėjai, kurių pasiūlymai perkančiosios organizacijos buvo įvertinti). Kita vertus, tokia teise gali pasinaudoti ir potencialūs tiekėjai.

2.3. Tiekėjas, kaip subjektas, turintis teisę į žalos atlyginimą iš kito tiekėjo

Kaip minėta, įstatymas nenumato baigtinio subjekto, galinčių reikšti ieškinius dėl žalos atlyginimo, rato. Tiekėjo teisės viešuosiuose pirkimuose gali būti pažeistos ne tik perkančiosios organizacijos, bet ir kito tiekėjo, dėl ko pirmajam gali kilti žala. Atvejai, kuomet tiekėjas gali patirti žalos dėl kito tiekėjo neteisėtų veiksmų galėtų būti susiję su kito tiekėjo ir perkančiosios organizacijos nesąžiningais, konkurenciją ribojančiais susitarimais, piktnaudžiavimu savo subjektinėmis teisėmis bei perkančiosios organizacijos sprendimų nepagrįstu ginčijimu, bylos nagrinėjimo teisme vilkinimu ir pan. Viena realiausių galimybių patirti žalos dėl kito tiekėjo neteisėtų veiksmų yra nepagrįstas perkančiosios organizacijos sprendimų ginčijimas bei teismo bylos nagrinėjimo vilkinimas. Svarbu tai, jog tiekėjai iš tikrųjų patirtų žalos dėl kito tiekėjo nesąžiningų veiksmų. Tokia situacija galimai susiklostytų tuo atveju, jei dėl nesąžiningo tiekėjo neteisėtų veiksmų bylos nagrinėjimas teisme užsitęstų, ko pasekoje nebūtų galimybės sudaryti viešojo pirkimo sutarties, nes perkančiajai

⁵⁷. ETT byla C-230/02 Grossmann Air Service, Bedarfsflugfahrtunternehmen GmbH Co. KG v. Republik Österreich, [2004], ECR I-1829.

⁵⁸ Ten pat.

⁵⁹ ETT byla C-315/01 Gesellschaft für Abfallentsorgung – Technik GmbH (GAT) v. Österreichische Autobahnen und Schnellstrassen AG (ÖSAG), [2003], ECR I-6351.

organizacijai siektos įsigyti prekės, paslaugos ar darbai nebebūtų reikalingi, perkančioji organizacija nebeturėtų lėšų susimokėti už tai, kas įsigyta, sutarties nepavyktų įgyvendinti numatytais terminais, tvarka ar sąlygomis ir pan. Pavyzdžiui, Europos Sąjungos fondų lėšomis finansuojamas projektas nebūtų įgyvendintas numatytais terminais, todėl būtų prarastas finansavimas.

Remiantis CK 1.137 str. 3 dalimi, žalos padarymas kitiems asmenims piktnaudžiaujant savo teise yra pagrindas taikyti civilinę atsakomybę. Lietuvos teismai yra ne kartą pažymėję, jog teisės privalo būti įgyvendinamos sąžiningai, proporcingai bei nepiktnaudžiaujant šiomis teisėmis, tai yra draudžiama įgyvendinti civilines teises tokiu būdu ir priemonėmis, kurios be teisinio pagrindo pažeistų ar varžytų kitų asmenų teises ar įstatymų saugomus interesus ar darytų žalą kitiems asmenims arba prieštarautų subjektinės teisės paskirčiai⁶⁰. Taigi tiekėjai, patyrę žalos dėl kitų tiekėjų neteisėtų veiksmų, turi teisę kreiptis į teismą ir reikalauti patirtos žalos atlyginimo.

Apibendrinant tai, kas pasakyta šioje dalyje, darytina išvada, kad teisės į žalos atlyginimą ypatumai žymiausi tuo atveju, kai yra nagrinėjama *tiekėjų* teisė į žalos atlyginimą, kai žalos reikalaujama iš *perkančiosios organizacijos arba kito tiekėjo*. Tokia išvada sietina su perkančiosios organizacijos kaip centrinio viešųjų pirkimų procedūrų dalyvio ypatingu statusu viešuosiuose pirkimuose, viešųjų pirkimų teisinio reguliavimo imperatyviu pobūdžiu (įskaitant VPI V skyriuje įtvirtintą ginčų dėl viešųjų pirkimų nagrinėjimo tvarką). Kitų subjektų (ne tiekėjų) teisė į žalos atlyginimą sietina su jų galimybėmis patirti žalą viešuosiuose pirkimuose bei šių asmenų suinteresuotumu viešojo pirkimo sutarties sudarymu.

⁶⁰ Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2007 m. vasario 24 d. nutartis c.b. *M.M. v. UAB „Jonynė“*, civilinėje byloje Nr. 2A-212/2009, kategorija 30.2, 30.12.1 (S)).

III. CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS VIEŠUOSIUOSE PIRKIMUOSE SĄLYGOS

„Civilinės teisės teorijoje dauguma autorių laikosi vieningos nuomonės, kad yra keturios civilinės atsakomybės atsiradimo sąlygos:

- 1) teisės pažeidimu padaryta žala arba nuostoliai;
- 2) priešingas teisei skolininko elgesys;
- 3) priežastinis ryšys tarp priešingų teisei skolininko (teisės pažeidėjo) veiksmų ir žalos arba nuostolių;
- 4) skolininko (teisės pažeidėjo) kaltė⁶¹“.

Siekiant identifikuoti civilinės atsakomybės už viešųjų pirkimų teisės normų pažeidimus ypatumus, prasminga išanalizuoti kiekvieną iš civilinei atsakomybei kilti būtinų sąlygų.

3.1. Kaltės viešuosiuose pirkimuose samprata

CK 6.248 str. 1 dalyje numatyta, jog civilinė atsakomybė atsiranda tik tais atvejais, jeigu įpareigotas asmuo kaltas, išskyrus įstatymų arba sutarties numatytus atvejus, kuriais civilinė atsakomybė atsiranda be kaltės. Skolininko *kaltė preziumuojama*, išskyrus įstatymų numatytus atvejus.

CK 6.248 straipsnio 3 dalyje pateikiama *objektyvi kaltės samprata*, t.y. asmuo yra laikomas kaltu, jei jis nebuvo tiek rūpestingas ir apdairus, kiek atitinkamomis sąlygomis buvo būtina ir kaip iš šio asmens būtų galima tikėtis⁶². „Tai reiškia, kad atsakymas į klausimą, žalos padaręs asmuo yra kaltas ar ne, turi būti pateikiamas ne vertinant jo psichikos, psichologinę būklę, o jo elgesį remiantis apdairaus, rūpestingo, atidaus žmogaus (*bonus pater familias*) elgesio standartu“⁶³. Taigi, kadangi kaltė yra suprantama objektyviai ir yra preziumuojama, pats žalos padarymo faktas suponuoja esant kaltę⁶⁴. Tai reiškia, kad perkančiosios organizacijos ar kito tiekėjo neteisėtų veiksmų atlikimo ir žalos padarymo faktas suponuoja esant šių asmenų *kaltę*.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs, jog „nacionaliniu teisiniu reglamentavimu garantuojama pažeistų teisių apsaugos sistema negali būti pripažinta veiksminga, nes nukentėjusi šalis gali būti suvaržyta reikalauti nuostolių atlyginimo iš perkančiosios organizacijos arba bent jau apribota tai padaryti laiko atžvilgiu, iš pastarųjų reikalaujant *įrodyti neatsargumą* (pranc. *la faute*) ir *tyčią* (pranc. *le dol*) (Europos Bendrijų Teisingumo Teismo 2004 m. spalio 14 d. Sprendimas Komisija prieš Portugaliją, C-275/03, dar nepaskelbtas Rinkinyje). Šis Teisingumo Teismo sprendimas patvirtina,

⁶¹ VITKEVIČIUS, P., Vėlyvis, S., ir kt., Civilinė teisė, Kaunas, Vija, 1997, P. 437.

⁶² MIKELĖNAS, V., Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995, P. 221.

⁶³ MIKELĖNAS, V. ir kt., Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras, Šeštoji knyga, Prievolių teisė (I), Vilnius, Justitia, 2003, P. 339.

⁶⁴ Ten pat, P. 340.

kad Direktyvoje, taigi ir VPĮ V skyriuje yra įtvirtinta *objektyvi perkančiųjų organizacijų atsakomybė* prieš nukentėjusius subjektus, todėl tiekėjams perkančiosios organizacijos kaltės įrodinėti nereikia⁶⁵. Jau minėtoje Lietuvos apeliacinio teismo byloje, teismas taip pat pasisakė, jog kaltė yra preziumuojama, nebent atsakovas įrodytų priešingai⁶⁶.

3.2. Neteisėti veiksmai viešuosiuose pirkimuose

Neteisėtų veiksmų viešuosiuose pirkimuose pobūdis ir jų ginčijimo tvarka. „Civilinė atsakomybė galima tik esant visoms jos sąlygoms. Viena tokių sąlygų yra atsakovo veiksmų neteisėtumas. Atsakovo veiksmų neteisėtumą, kaip civilinės atsakomybės sąlygą, privalo įrodyti ieškovas⁶⁷“. Civilinė atsakomybė atsiranda neįvykdžius įstatymuose ar sutartyje nustatytos pareigos (neteisėtas neveikimas) arba atlikus veiksmus, kuriuos įstatymai ar sutartis draudžia atlikti (neteisėtas veikimas), arba pažeidus bendro pobūdžio pareigą elgtis atidžiai ir rūpestingai (CK 6. 246 straipsnis). Taigi pažeidimą galima padaryti *aktyviais veiksmais* arba *pasyviai*, tačiau abiem iš šių atvejų elgesys neatitinka teisės numatytų tokio elgesio standartų, todėl yra neteisėtas, o dėl tokio elgesio kiti asmenys patiria žalą.

Neteisėtumas viešuosiuose pirkimuose taip pat gali pasireikšti *aktyviais veiksmais* ir *neveikimu*. Vienas iš neteisėto neveikimo pavyzdžių galėtų būti viešojo pirkimo nepaskelbimas. „Jeigu žala daroma privalomo viešojo pirkimo nepaskelbimu ar pirkimo vykdymu neviešo pirkimo būdu, tai perkančiosios organizacijos veiksmai gali būti pripažinti neteisėtais“⁶⁸. Tačiau dažniausiai perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumas pasireiškia *aktyviais veiksmais*, t.y. neteisėtai atmetant tiekėjo pasiūlymą, neteisėtai pripažįstant kitą tiekėją konkurso laimėtoju, pasirenkant ne tą pirkimo būdą, kokio reikalauja VPĮ ir kt.

Perkančiosios organizacijos veiksmų pripažinimas neteisėtais glaudžiai susijęs su VPĮ 93 – 95 str. įtvirtintu institutu – *ginču dėl perkančiosios organizacijos veiksmų ar priimtų sprendimų nagrinėjimu ir jo specifika*. Kaip minėta, neteisėtus perkančiosios organizacijos veiksmus privalo įrodyti ieškovas. Taigi kyla klausimas, *ar tiekėjas, siekiantis gauti žalą atlyginimą iš perkančiosios organizacijos dėl šios neteisėtų veiksmų, privalo prieš tai ginčyti perkančiosios organizacijos veiksmus ar priimtus sprendimus VPĮ V skyriuje nustatyta tvarka*.

⁶⁵ Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Teismų praktika Nr. 31, 2009.

⁶⁶ Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 12 d. nutartis c.b. *UAB „Labostera“ v. VšĮ „Kauno raudonojo kryžiaus ligoninė“*, civilinė byla Nr. 2A-200/2008, kategorija 69, 121.20 (S).

⁶⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2003 m. gegužės 19 d. nutartis c.b. *V.Bakšas ir N. Bakšienė v. AB Lietuvos žemės ūkio bankas*, civilinė byla Nr. 3K-3-617/2003, kategorija 39.2.1.

⁶⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 22 d. nutartis c.b. *UAB „Litesko“ v. VšĮ „Biržų ligoninė“*, civilinė byla Nr. 3K-3-280/2007, kategorija 45.4; 93.2.22 (S).

Autoriaus nuomone, atsakymas į šį klausimą turėtų būti teigiamas dėl šių žemiau nurodytų priežasčių.

Pirma, neteisėti veiksmai yra privaloma civilinės atsakomybės sąlyga, kurią privalo įrodyti ieškovas. Įrodyti perkančiosios organizacijos veiksmų ar priimtų sprendimų neteisėtumą tiekėjas gali *juos ginčydamas VPI numatyta ginčų nagrinėjimo tvarka*. Tiekėjas, kuris mano, kad perkančioji organizacija nesilaikė VPI reikalavimų ir tuo pažeidė jo teisėtus interesus, turi teisę iki pirkimo sutarties sudarymo pareikšti pretenziją perkančiajai organizacijai dėl perkančiosios organizacijos veiksmų ir priimtų sprendimų (VPI 93 str. 1 dalis). Taigi tiekėjas, siekdamas įrodyti perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumą, turi teisę šiuos sprendimus ginčyti VPI V skyriuje nustatyta tvarka, įskaitant privalomą ikiteisminę ginčų nagrinėjimo stadiją (VPI 93 str. 1 dalis);

Antra, dalyvaudami viešojo pirkimo procedūrose tiekėjai privalo siekti pagrindinio viešojo pirkimo tikslo – sudaryti viešojo pirkimo sutartį. Pagal VPI, viešojo pirkimo tikslas — vadovaujantis VPI reikalavimais sudaryti pirkimo sutartį, leidžiančią įsigyti perkančiajai organizacijai ar tretiesiems asmenims reikalingų prekių, paslaugų ar darbų, racionaliai naudojant tam skirtas lėšas (VPI 3 str. 2 dalis). Tiekėjas, dalyvaudamas viešajame pirkime, *siekia sudaryti viešojo pirkimo sutartį*. Todėl šis tiekėjas jam prieinamomis priemonėmis (VPI 93 straipsnis) turėtų ginčyti neteisėtus perkančiosios organizacijos sprendimus, nes to reikalautų racionalaus valstybės lėšų panaudojimo bei ekonomiško principai. Priešingu atveju įmanoma situacija, kai neteisėtai sudaryta viešojo pirkimo sutartis ar viešojo pirkimo procedūros teismo būtų pripažintos negaliojančiomis (nebūtų pasiektas viešojo pirkimo tikslas sudaryti viešojo pirkimo sutartį bei nebūtų įgytos reikiamos prekės, darbai ar paslaugos), o perkančioji organizacija papildomai būtų įpareigota atlyginti tiekėjo dėl neteisėtų veiksmų ar neteisėtai priimtų sprendimų patirtą žalą. Manytina, jog tokia situacija prieštarauja VPI tikslams bei žalos atlyginimo instituto paskirčiai.

Jau minėtoje Europos Teisingumo Teismo praktikoje pažymėta, jog laiku ir nustatyta tvarka neginčijęs perkančiosios organizacijos sprendimų tiekėjas laikomas suinteresuotumą viešojo pirkimo sutarties sudarymu⁶⁹. Šiuo atveju svarbu atkreipti dėmesį į CPK 5 str. 1 dalį, t.y. tik suinteresuotas asmuo turi teisę kreiptis į teismą, kad būtų apginta pažeista ar ginčijama jo teisė ar įstatymų saugomas interesas. Lietuvos teismų praktikoje taip pat pabrėžta, jog asmuo turi įrodyti, kad jam priklauso teisė, kad jo teisė pažeidžiama ar ginčijama, kad jis turi *teisinį interesą dėl ginčo dalyko*⁷⁰.

Trečia, tuo atveju, kai viešojo pirkimo sutartis sudaroma ne su palankiausia pasiūlymą pateikusių tiekėju ir yra apsiribojama tik žalos atlyginimu dėl neteisėtų veiksmų nukentėjusiam

⁶⁹ ETT byla C-230/02 Grossmann Air Service, Bedarfsluftfahrtunternehmen GmbH Co. KG v. Republik Österreich, [2004], ECR I-1829.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 29 d. nutartis, civilinėje byloje *komercinė firma „Indra“ v. Kauno miesto savivaldybė*, bylos Nr. 3K-3-361/2006, kategorija 93.2.4; 121.19.2; 123.3 (S).

tiekJui, yra pažeidžiama ne tik turėjusio viešąjį pirkimą laimėti tiekėjo subjektinė teisė, bet ir visos visuomenės interesai, nes nėra užkertamas kelias neteisėtiems perkančiosios organizacijos veiksams, galimai švaistomos valstybės lėšos, neužtikrinamas viešojo pirkimo procedūrų skaidrumas, visų tiekėjų lygiateisiškumas, nediskriminavimas (VPĮ 3 str. 1 dalis) bei efektyvus tiekėjų teisių gynimas. Be to, atkreiptinas dėmesys į ypatingą viešojo intereso viešuosiuose pirkimuose užtikrinimo svarbą⁷¹.

Tokios pat pozicijos laikosi Lietuvos apeliacinis teismas, nurodęs, jog „ieškovas, ginčydamas konkurso rezultatus ir žemės nuomos sutartį, turėjo galimybę sudaryti su ieškovu žemės nuomos sutartį ir išvengti jo nurodomų netiesioginių nuostolių, tačiau tokių ieškinio reikalavimų atsisakė, todėl yra pagrindas pripažinti, kad ieškovas siekia nesąžiningai praturtėti“⁷². Įgyvendinami savo teises bei vykdydami pareigas, asmenys turi laikytis įstatymų, veikti sąžiningai, laikytis protingumo ir teisingumo principų (CK 1.137 str. 2 dalis). Draudžiama piktnaudžiauti savo teise, t.y. draudžiama įgyvendinti savo teises tokiu būdu ir priemonėmis, kurios be teisinio pagrindo pažeistų ar varžytų kitų asmenų teises ar įstatymų saugomus interesus arba darytų žalos kitiems asmenims arba prieštarautų subjektinės teisės prigimčiai (CK 1.137 str. 3 d.)⁷³.

Taigi tais atvejais, kai viešojo pirkimo tikslas – sudaryti viešojo pirkimo sutartį – vis dar gali būti pasiektas ir tiekėjas vis dar turi galimybę gauti pelno iš sudarytos viešojo pirkimo sutarties, nepiktnaudžiavimo ir sąžiningumo principai reikalauja, jog šis tiekėjas jam prieinamomis priemonėmis ginčytų neteisėtus perkančiosios organizacijos sprendimus VPĮ 93 – 95 str. numatyta tvarka. Todėl, esant perkančiosios organizacijos neteisėtiems veiksams, kurie užkerta kelią tiekėjui sudaryti sutartį ar tuo pačiu gali lemti žalos atsiradimą, šie turi būti ginčijami VPĮ numatyta tvarka, t.y. pagrindinis sąžiningo tiekėjo teisių gynimo būdas yra atkurti iki teisės pažeidimo buvusią padėtį bei siekti sudaryti viešojo pirkimo sutartį (CK 1.138 str. 2 dalis). Toks aiškinimas sietinas su siekiu užtikrinti teisinių santykių stabilumą⁷⁴, kadangi nuo to priklauso viešųjų pirkimų santykių subjektų teisių apsauga, asmenų tikrumas dėl jų teisinio saugumo, teisinės padėties apibrėžtumo (CK 1.2 straipsnis).

⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Sigma Telas“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“, bylos Nr. 3K-3-416/2005; 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „ERP“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, bylos Nr. 3K-3-583/2008; LAT CBS teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 31 d. nutartis c.b., Lietuvos automobilių kelių direkcija prie Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerijos v. UAB „Technologijų paslaugų sprendimai“, c.b. Nr. 3K-3-323/2009, kategorija 45.4 (S).

⁷² Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 13 d. nutartis c.b. AB „Lisco Baltic Service“ v. VĮ „Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija“, civilinė byla Nr. 2A-233/2005, kategorija 69.

⁷³ Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2007 m. vasario 24 d. nutartis c.b. M.M. v. UAB „Jonynė“, civilinėje byloje Nr. 2A-212/2009, kategorija 30.2, 30.12.1 (S)

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2009 m. birželio 8 d. teisėjų kolegijos nutartis c. b. AB „If draudimas“ v. Vilniaus miesto savivaldybė, UAB „Statybinių konstrukcijų laboratorija“, Nr. 3K-3-252/2009, kategorija 69; 93.2.4; 120 (S).

Tokį aiškinimą patvirtina ir Lietuvos apeliacinio teismo praktika⁷⁵, pagal kurią perkančioji organizacija turi užtikrinti, kad atliekant pirkimo procedūras ir nustatant laimėtoją, būtų laikomasi lygiateisiškumo, nediskriminavimo, abipusio pripažinimo, proporcingumo ir skaidrumo principų, todėl VPI nustatyta perkančiosios organizacijos, nesilaikiusios VPI įstatymo reikalavimų, veiksmų apskundimo tvarka apima visos atliktos pirkimo procedūros tvarkos teisėtumo patikrinimą. Tai reiškia, jog neteisėti perkančiosios organizacijos veiksmai ir Ieškovo teisių pažeidimas (CK 1.138 str. 1 dalis), kaip sąlyga reikalauti žalos atlyginimo (CK 1.138 str. 6 dalis), turi būti nustatyti VPI nustatyta tvarka ir terminais. Minėtoje nutartyje Lietuvos apeliacinis teismas nurodė, jog įstatymo leidėjas, siekdamas išlaikyti teisinių santykių stabilumą, aiškiai įtvirtino, kad asmuo, turintis teisę ginčyti viešojo pirkimo procedūrų teisėtumą, tai turi padaryti iki jos pagrindu pirkimo-pardavimo sutarties sudarymo, o situaciją, kai reikalavimai pareiškiami po to, kai ginčijamo viešojo pirkimo neskelbiamų derybų būdu procedūrų pagrindu sudaryta sutartis įvykdyta ir reikalavimai dėl, jo nuomone, neteisėtai atliktų viešojo pirkimo neskelbiamų derybų būdu procedūrų pagrindu sudarytos sutarties pripažinimo negaliojančia, nebuvo pareikšti, vertino, kaip sudarančią pagrindą konstatuoti CPK 5 str. 1 dalyje nurodyto *suinteresuotumo ginčo dalyku nebuvimą*.

Atsižvelgiant į aukščiau nurodytas aplinkybes, manytina, jog teise į žalos atlyginimą *galima pasinaudoti tuo atveju, kai viešojo pirkimo sutartis jau yra sudaryta arba dėl kitų priežasčių šios sutarties sudaryti nebėra galimybės*. Taigi pagrindinis tiekėjo, siekiančio gauti žalos atlyginimą, tikslas tokiu atveju būtų *įrodyti, jog viešojo pirkimo sutartis yra sudaryta neteisėtai*. Visais kitais atvejais gali būti susiduriama su situacija, kai tiekėjas nepagrįstai nesiekia sudaryti viešojo pirkimo sutarties ir nesąžiningai naudojasi savo subjektinėmis teisėmis.

Įvertinus aukščiau nurodytas aplinkybes, pagrįstai kyla klausimas, ar teisės į žalos atlyginimą institutas yra šalutinis, t.y. toks, kuriuo galima pasinaudoti tik tuo metu, kai visi kiti teisių gynimo būdai tiekėjui jau yra nebe prieinami. Direktyvos 2007/66/EB 6 straipsnyje įtvirtinta valstybių narių teisė, išskyrus atvejus, kai sprendimas turi būti anuliuotas dar prieš žalos atlyginimą, numatyti, kad *pasirašius viešojo pirkimo sutartį, institucijos, atsakingos už peržiūros procedūras, įgaliojimai bus apribojami žalos atlyginimu visiems dėl pažeidimo nukentėjusiems asmenims*. Taigi teisė į žalos atlyginimą yra glaudžiai susijusi su viešojo pirkimo sutarties sudarymo faktu, nes tiekėjui praradus galimybę sudaryti viešojo pirkimo sutartį, jis turi galimybę efektyviai pasinaudoti savo teise į žalos atlyginimą. Be to, Lietuvos apeliacinis teismas, sprenddamas laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimą, net keliose bylose⁷⁶ yra nurodęs, jog net ir tuo atveju, jei yra sudaroma ir vykdoma viešojo

⁷⁵ Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 2 d. nutartis c.b. AB „If draudimas“ v. Vilniaus miesto savivaldybė, UAB „Statybinių konstrukcijų laboratorija“, Nr. 2A–222/2009, nutartis peržiūrėta ir palikta galioti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2009 m. birželio 8 d. teisėjų kolegijos nutartimi c. b. AB „If draudimas“ v. Vilniaus miesto savivaldybė, UAB „Statybinių konstrukcijų laboratorija“, Nr. 3K-3-252/2009, kategorija 69; 93.2.4; 120 (S).

⁷⁶ Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 10 d. nutartis c.b. Šiaulių miesto savivaldybės Švietimo centras v. Šiaulių darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnyba, civilinė byla Nr. 2-1129/2009, kategorija 110.1

pirkimo sutartis (nes nebuvo pritaikytos laikinosios apsaugos priemonės), o išnagrinėjus bylą iš esmės nustatoma, kad atsakovas, kaip perkančioji organizacija, *vykdydamas pirkimo procedūras, pažeidė įstatymus, ieškovas įgyja teisę į žalos*, atsiradusios dėl tokių pažeidimų, atlyginimą.

Sistemiškai aiškindama aukščiau nurodytas aplinkybes Autorė daro išvadą, jog suinteresuotumas viešojo pirkimo sutarties sudarymu suponuoja teisę sąžiningam tiekėjui laikytis tam tikrų „*quasi*“ civilinės atsakomybės sąlygų tam, kad jo interesai būtų efektyviai ginami:

- (iii) esant aiškioms prielaidoms manyti, kad tiekėjo teisės yra ar bus pažeistos, suinteresuotas tiekėjas turėtų ginčyti perkančiosios organizacijos neteisėtus veiksmus VPI numatyta tvarka ir terminais;
- (iv) neginčijęs ankstesniame viešojo pirkimo procedūrų etape buvusio jo interesų pažeidimo, tiekėjas gali prarasti suinteresuotumą viešojo pirkimo sutarties sudarymu bei teisę į efektyvią jo teisių gynybą;
- (v) ginčydamas neteisėtus perkančiosios organizacijos veiksmus tiekėjas turi galimybę pasinaudoti procesiniais jo teisių gynimo instrumentais – laikinųjų apsaugos priemonių taikymo institutu – ir užtikrinti, kad viešojo pirkimo tikslas būtų pasiektas, arba kitaip – viešojo pirkimo sutartis būtų teisėtai sudaryta su šiuo tiekėju;
- (vi) net ir tuo atveju, kai viešojo pirkimo sutartis yra sudaryta, ji gali būti nugincyta, kaip prieštaraujanti imperatyvioms įstatymo normoms (CK 1.80 str. 1 dalis).

Manytina, kad dvi paskutinės „*quasi*“ sąlygos negali būti laikomos privalomomis, t.y. jei tiekėjas neginčija sudarytos viešojo pirkimo sutarties arba neprašo laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, tai nepatvirtina to fakto, kad tiekėjas nebuvo suinteresuotas viešojo pirkimo sutarties sudarymu ar nepatyrė žalos. Kita vertus, autorės nuomone, sąžiningi tiekėjai turėtų išnaudoti visas galimas jų teisių gynimo priemones tam, kad būtų užtikrinti viešųjų pirkimų principai ir tikslai bei viešojo intereso apsauga.

Vertinant tiekėjo galimybes efektyviai pasinaudoti teise į žalos atlyginimą iš perkančiosios organizacijos būtų galima išskirti tokius atvejus:

- (i) kai viešojo pirkimo sutartis dar nėra sudaryta ir tiekėjas savo teises gali ginti kitais būdais (pavyzdžiui, ginčydamas neteisėtus perkančiosios organizacijos sprendimus) ir vis dar siekti viešojo pirkimo sutarties sudarymo su perkančiąja organizacija;
- (ii) kai viešojo pirkimo sutartis nėra sudaryta, nes perkančioji organizacija neteisėtai nusprendė jos nesudaryti;
- (iii) kai viešojo pirkimo sutartis jau yra sudaryta su kitu tiekėju ir vienintelis efektyvus teisių gynimo būdas lieka – teisė gauti žalos atlyginimą.

(S); Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 16 d. nutartis c.b. *UAB „Innovation Computer Group“ v. Lietuvos Nacionalinei Martyno Mažvydo biblioteka*, civilinė byla Nr. 2-780/2009, kategorija 69.; 110.1.

Tuo atveju, jei tiekėjas žalos patyrė dėl kito tiekėjo neteisėtų veiksmų, būtų galima išskirti tokius atvejus:

- (i) kai viešojo pirkimo sutartis dar nėra sudaryta su nė vienu iš tiekėjų (pavyzdžiui, yra sudaryta preliminarioji pasiūlymų eilė, kurioje pirmoje vietoje nurodytas kitas tiekėjas);
- (ii) kai viešojo pirkimo sutartis nėra sudaryta, nes perkančioji organizacija dėl neteisėtų kito tiekėjo veiksmų nusprendė šios sutarties nesudaryti (pavyzdžiui, po užsitęsusio teismo bylos nagrinėjimo perkančioji organizacija nebeturi galimybės atsiskaityti už siekiamas įsigyti prekes, paslaugas ar darbus);
- (iii) kai viešojo pirkimo sutartis yra sudaryta su tiekėju, tačiau dėl neteisėtų kito tiekėjo veiksmų nebėra galimybės jos įvykdyti.

Apibendrinant aukščiau nurodytus atvejus, galima daryti išvadą, jog teise į žalos atlyginimą tiekėjas gali efektyviausiai pasinaudoti tais atvejais, kai viešojo pirkimo sutarties sudaryti arba įvykdyti nebėra galimybės. Manytina, jog tiekėjai faktiškai gali efektyviai pasinaudoti teise į žalos atlyginimą šiais atvejais:

- (i) tiekėjas ginčija perkančiosios organizacijos veiksmus ar priimtus sprendimus, bet neprašo taikyti laikinųjų apsaugos priemonių arba teismas atsisako taikyti laikinąsias apsaugos priemones ir dėl to sudaroma ir įvykdoma viešojo pirkimo sutartis;
- (ii) teismas, pripažinęs, jog perkančioji organizacija sudarė viešojo pirkimo sutartį neteisėtai netaiko restitucijos arba restitucijos taikyti neįmanoma, nes sutartis yra visiškai įvykdyta.

Perkančiosios organizacijos neteisėtų sprendimų ginčijimo ypatumai. Kadangi, kaip nurodyta aukščiau, dauguma atvejų siekiantis gauti patirtos žalos atlyginimą tiekėjas privalo ginčyti perkančiosios organizacijos neteisėtus sprendimus VPĮ V skyriuje numatyta tvarka, *prasminga aptarti perkančiųjų organizacijų sprendimų ginčijimo VPĮ V skyriuje numatyta tvarka ypatumus.* „Teisingumo Teismas nurodė⁷⁷, kad viešųjų pirkimų atveju perkančiosios organizacijos sprendimų peržiūros procedūra turi būti prieinama bent jau kiekvienam suinteresuotam asmeniui, kuris *yra ar buvo* suinteresuotas, kad su juo būtų sudaryta nagrinėjama viešojo pirkimo sutartis, ir kuris dėl tariamo pažeidimo *gali arba galėjo patirti žalą* nuo to momento, kai perkančioji organizacija išreiškė savo valią, galinčią lemti teisinius padarinius⁷⁸.

Manytina, kad neteisėtais perkančiosios organizacijos veiksmais, kurie yra civilinės atsakomybės sąlyga, laikytinas neteisėtas perkančiosios organizacijos veikimas / neveikimas, kuris nebuvo pataisytas pačios perkančiosios organizacijos ikiteisminės ginčo nagrinėjimo procedūros metu, išskyrus atvejus, kai ikiteisminė ginčų nagrinėjimo procedūra yra negalima. Pretenzijos perkančiajai organizacijai pateikimas yra privaloma ikiteisminė ginčo nagrinėjimo stadija (VPĮ 93 str. 1 dalis).

⁷⁷ ETT byla C-26/03, *Stadt Halle*, ECR I-1.

⁷⁸ Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Teismų praktika Nr. 31, 2009.

Pretenzija perkančiajai organizacijai pateikiama raštu per 5 dienas nuo dienos, kurią tiekėjas sužinojo arba turėjo sužinoti apie tariamą savo teisėtų interesų pažeidimą. Tais atvejais, jeigu perkančioji organizacija pretenzijos nepatenkina ar neišnagrinėja įstatyme nustatyta tvarka ir terminais, tiekėjas turi teisę kreiptis į teismą, t. y. esant vienai nurodytų aplinkybių atsiranda įstatyme nustatytos kreipimosi į teismą prielaidos⁷⁹. Tiekėjas turi teisę kreiptis į teismą pateikdamas ieškinį per 10 dienų nuo tos dienos, kurią jis sužinojo ar turėjo sužinoti apie pretenzijos išnagrinėjimą perkančiojoje organizacijoje (VPĮ 95 str. 1 dalis). Tiekėjai į teismą turi teisę kreiptis tik dėl tų reikalavimų, kurie buvo nurodyti pretenzijoje ir kurie nebuvo patenkinti arba buvo patenkinti tik iš dalies. Be to įstatyme nustatyta, kad perkančioji organizacija nagrinėja tik tas tiekėjų pretenzijas, kurios gautos iki pirkimo sutarties sudarymo (VPĮ 94 str. 2 dalis). „Iš sisteminės aptariamų normų analizės išplaukia išvada, kad su pirkimo sutarties sudarymo momentu įstatymo yra susietas tiekėjo teisės pareikšti pretenziją galiojimas — pirkimo sutartį sudarius ši tiekėjo teisė išnyksta, ir pasinaudojimas ikiteismine ginčo nagrinėjimo tvarka tampa negalimas. <...> pirkimo sutarties sudarymas yra įstatymo nustatyto naikinamojo pretenzijos pateikimo termino pabaigos momentas“⁸⁰. Tai, kad viešojo pirkimo sutartis jau yra sudaryta, nereiškia, jog tiekėjas neturi galimybės ginti savo teisių apskritai. Tokiu atveju tiekėjas gali ginčyti sudarytą viešojo pirkimo sutartį (pavyzdžiui, CK 1.80 str. 1 dalies pagrindu, jei buvo imperatyvios VPĮ normos pažeidimas) arba iš karto kreiptis į teismą ir reikalauti patirtos žalos atlyginimo. Tačiau ši įstatymo norma nereiškia, kad tiekėjas, žinodamas apie jo teisių pažeidimą, gali laukti, kol perkančioji organizacija viešojo pirkimo sutartį sudarys su kitu tiekėju, ir tik tada reikšti ieškinį dėl sutarties nuginkijimo ar reikalavimą dėl žalos atlyginimo. Tokia Autorės nuomonė siejama su jau išsamiai aptartu suinteresuotumu sudaryti viešojo pirkimo sutartį. Be to, priešingai aiškinant VPĮ 94 str. 2 dalį, pati privaloma ikiteisminė ginčų nagrinėjimo tvarka prarastų prasmę.

„Teisingumo Teismas yra ne kartą pažymėjęs, kad nacionalinėje teisėje nustatyta perkančiųjų organizacijų veiksmų apskundimo teisme tvarka turi būti pagrįsta veiksmingumo (efektyvumo) principu. Formalūs apskundimo tvarkos reikalavimai atitinka veiksmingumo (efektyvumo) principą tiek, kiek pastarasis atitinka viešųjų pirkimų santykių teisinį saugumą“⁸¹. „Tai, kad perkančioji organizacija priėmė ir išnagrinėjo tiekėjo pretenziją, kuri jai buvo pateikta praleidus penkių dienų pretenzijos pateikimo terminą, reiškia ir tai, kad pretenzijos pateikimo terminą perkančioji organizacija atnaujino“⁸². „Iš sisteminės VPĮ 93 ir 94 straipsnių analizės darytina išvada, kad penkių dienų terminas pretenzijai paduoti yra ne tik objektyvus, bet ir subjektyvus pobūdžio, nes jo pradžią gali nulemti net tik pareiga sužinoti, bet ir sužinojimo data, kuri ne visada sutampa su objektyvia galimybe sužinoti

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 9 d. nutartis c.b. *VŠĮ „Versmės“ leidykla v. Lietuvos tūkstantmečio minėjimo direkcija prie Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos*, civilinė byla Nr. 3K-3-35/2009, kategorija 45.4., 93.2.12; 119.1; 121.22 (S).

⁸⁰ Ten pat; Lietuvos Apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Omnitel“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“*; civilinė byla Nr. 2-451/2008, kategorija 118.2,69

⁸¹ Ten pat.

⁸² Ten pat.

(pvz., nuo viešojo pirkimo konkurso paskelbimo). Ir, priešingai, termino, siejamo su viešojo pirkimo sutarties sudarymu, per kurį gautas tiekėjų pretenzijas perkančioji organizacija gali nagrinėti, pradžios nustatymo kriterijus yra objektyvaus pobūdžio ir lemia perkančiosios organizacijos pareigą palikti nenagrinėtą tiekėjo pretenziją, jei ji buvo paduota jau po viešojo pirkimo sutarties sudarymo⁸³. Šiuo atveju cituota teismų praktika leidžia dar kartą atkreipti dėmesį į *efektyvumo principo* reikšmę bei jo užtikrinimo būtinumą viešuosiuose pirkimuose, o tiksliau – tiekėjų teisių gynimo etape.

Igyvendinant tiekėjų teisių gynimo efektyvumo bei veiksmingumo principus, VPI numatytas ne tik pretenzijos pateikimo, bet ir pretenzijos išnagrinėjimo terminas (VPI 94 str. 5 dalis). Teismų praktikoje⁸⁴ pažymėta, jog būtent tam, kad tiekėjas žinotų per kiek laiko jis gali tikėtis pretenzijos išnagrinėjimo, įstatymas riboja pretenzijos nagrinėjimo laiką. Siekiant įgyvendinti to paties efektyvumo (veiksmingumo) principo, kuris suponuoja veiksmingą perkančiųjų organizacijų veiksmų ir sprendimų apskundimo mechanizmų buvimą ir galimybę jais pasinaudoti⁸⁵, reikalavimus, VPI 95 str. 4 dalyje numatyta, jog ieškinys ar apeliacinis skundas turi būti išnagrinėtas ne vėliau kaip per 45 dienas nuo bylos iškėlimo ar apeliacinio skundo priėmimo dienos.

Taigi tiekėjas, siekdamas efektyviai apginti savo teises bei teisėtus interesus viešųjų pirkimų procedūrose turėtų įvertinti, ar jis turi galimybę sudaryti viešojo pirkimo sutartį, nes, kaip minėta, dalyvaudamas viešajame pirkime tiekėjas visų pirma yra suinteresuotas viešojo pirkimo sutarties sudarymu⁸⁶. Todėl tiekėjas turėtų vadovautis VPI V skyriuje numatyta ginčų nagrinėjimo tvarka ir terminais bei ginčyti neteisėtus perkančiosios organizacijos veiksmus ar priimtus sprendimus, dėl kurių pažeista šio tiekėjo teisė sudaryti viešojo pirkimo sutartį.

Be to, autoriaus nuomone, tiekėjas, siekdamas įrodyti perkančiosios organizacijos neteisėtus veiksmus (kaip sąlygą jo patirtos žalos atlyginimui) turi įrodyti, jog teisės pažeidimas buvo esminis (angl. *sufficiently serious*)⁸⁷. Pagal formuojamą Lietuvos teismų praktiką, viešųjų pirkimų komisijos sprendimas gali būti panaikintas, jeigu nustatoma *esminių* VPI pažeidimų, dėl kurių buvo pažeistos sąžiningos konkurencijos sąlygos ar neracionaliai panaudotos lėšos⁸⁸. Tai reiškia, kad neteisėti veiksmai (kaip civilinės atsakomybės sąlyga) reiškia ne bet kokius neteisėtus perkančiosios organizacijos veiksmus, o tokius, dėl kurių tiekėjas prarado galimybę sudaryti viešojo pirkimo sutartį su perkančiąja organizacija. Pavyzdžiui, tai, kad perkančioji organizacija nepranešė tiekėjui sudarytos

⁸³ Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Teismų praktika Nr. 31, 2009.

⁸⁴ Panevėžio apygardos teismo 2007 m. liepos 3 d. sprendimas c.b. *UAB „Sonex identifikaciniai duomenys“ v. Valstybinė biudžetinė įstaiga „Utenos pensionatas“*, civilinė byla Nr. 2-254-212/2007.

⁸⁵ Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Teismų praktika Nr. 31, 2009.

⁸⁶ Ten pat.

⁸⁷ Tokią poziciją yra išreiškęs ir Europos Teisingumo Teismas sujungtose bylose C-46/93 ir C-48/93, *Brasserie du Pêcheur ir Factortame III*, [1996], ECR I-1029.

⁸⁸ LAT CBS teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 29 d. nutartis c.b. *AB „Klaipėdos keliai“ v. Klaipėdos miesto savivaldybės administracija*, c.b. Nr. 3K-3-435/2007, kategorija 69(S).

preliminariuos pasiūlymų eilės, kai tiekėjas pagrįstai buvo ne pirmoje vietoje, nesudaro pagrindo šiam tiekėjui reikalauti jo patirtos žalos atlyginimo, nes dėl šio neteisėto perkančiosios organizacijos veiksmo faktiškai jokios žalos tiekėjas nepatyrė.

Atkreiptinas dėmesys, jog ne tik atskiros VPI normos yra imperatyvaus pobūdžio, bet ir „Viešųjų pirkimų įstatyme įtvirtintų principų pažeidimas neabejotinai reiškia imperatyviųjų teisės normų pažeidimą. Vien viešųjų pirkimų principų pažeidimo konstatavimas, nesiremiant jokia papildoma norma, yra pakankamas pagrindas reikalauti teismo pripažinti neteisėtais perkančiosios organizacijos veiksmus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 21 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Sigma Telas“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“*, bylos Nr. 3K-3-416/2005; 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „ERP“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*, bylos Nr. 3K-3-583/2008)⁸⁹. Europos Teisingumo Teismas *Storebaelt*⁹⁰ byloje nurodė, jog pareiga vadovautis viešųjų pirkimų principais yra viešųjų pirkimų direktyvų šerdis. Pareiga vadovautis bendraisiais viešųjų pirkimų principais – lygiateisiškumo, nediskriminavimo, abipusio pripažinimo, proporcingumo ir skaidrumo (VPI 3 str. 1 dalis) – ne kartą pažymėta ir kitose Europos Teisingumo Teismo bylose⁹¹ bei Lietuvos teismų praktikoje⁹². „Kiekvienas viešųjų pirkimų principų pažeidimas lemia perkančiosios organizacijos veiksmų neteisėtumą, t.y. kiekvienas viešųjų pirkimų principų pažeidimas laikytinas esminiu pažeidimu, ir toks pažeidimo nustatymas lemia teismo pareigą pripažinti tokius perkančiosios organizacijos veiksmus neteisėtais“⁹³. Taigi viešųjų pirkimų principai laikytini fundamentaliaisiais viešųjų pirkimų vykdymo pagrindais, kuriais privalo vadovautis visi viešųjų pirkimų dalyviai, o prieštaraujantys šiems principams veiksmai pagrįstai gali būti pripažinti neteisėtais.

Jei tiekėjas patiria žalą viešuosiuose pirkimuose ne dėl perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų, o dėl kito tiekėjo neteisėtų veiksmų, VPI V skyriuje numatyta ginčų nagrinėjimo tvarka (VPI 93 str. – 95 straipsniai) nėra taikoma⁹⁴ ir tiekėjas kito tiekėjo neteisėtus veiksmus įrodinėja bendrąją

⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo teismo CBS teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 31 d. nutartis c.b. *UAB „Technologinių paslaugų sprendimai“ v. Lietuvos automobilių kelių direkcija prie Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerijos*, civilinė byla Nr. 3K-3-323/2009, kategorija 45.4 (S).

⁹⁰ Europos Teisingumo Teismo byla C-243/89 *Commission v Denmark* [1993] ECR I-3353 ("Storebaelt byla").

⁹¹ Europos Teisingumo Teismo byla C-21/03, *Fabricom v. Etat belge*, [2005] ECR I-7213; Europos Teisingumo Teismo byla C-31/87, *Gebroeders Beentjes BV v State of the Netherlands*, [1988] ECR I-04635; Europos Teisingumo Teismo byla C-19/00, *SIAC Construction Ltd v County Council of the County of Mayo*, [2001] ECR I-07725.

⁹² Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 19 d. nutartis c.b. *UAB „Ernst & Young Baltic“ v. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra*; civilinė byla Nr. 2A-150/2006; Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 26 d. sprendimas c.b. *UAB „ERP“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija prie LR Finansų ministerijos*; civilinė byla Nr. 2A-439/2008, kateg. 69 (S); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 6 d. nutartis c.b. *UAB „Eismas“ v. Vilniaus miesto savivaldybės administracija*, civilinė byla Nr. 3K-3-416/2004.

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo teismo CBS teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 31 d. nutartis c.b. *UAB „Technologinių paslaugų sprendimai“ v. Lietuvos automobilių kelių direkcija prie Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerijos*, civilinė byla Nr. 3K-3-323/2009, kategorija 45.4 (S).

⁹⁴ VPI 93 -95 straipsniuose nustatyta būtent perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų ar priimtų sprendimų ginčijimo tvarka.

tvarka, t.y. įstatymuose nėra nustatyta privaloma ikiteisminė ginčų nagrinėjimo tvarka, ginčų sprendimo terminai ar kt.

Laikinosios apsaugos priemonės ginčiuose dėl viešųjų pirkimų. Šiame darbo skyriuje jau minėta, kad dalyvaudamas viešojo pirkimo procedūrose tiekėjas yra suinteresuotas sudaryti viešojo pirkimo sutartį, o žala viešuosiuose pirkimuose kyla būtent dėl viešojo pirkimo sutarties nesudarymo fakto (negautos pajamos dažniausiai sudaro pagrindinę tiekėjo nuostolių dalį). Dėl to, prasminga išsamiau aptarti laikinųjų apsaugos priemonių viešuosiuose pirkimuose institutą – procesinę priemonę, galinčią užkirsti kelią žalos atsiradimui.

Laikinosios apsaugos priemonės – pirkimo procedūrų sustabdymo – taikymas. Teisė į žalos atlyginimą tampa efektyviu teisių gynimo būdu tais atvejais, kai (i) tiekėjas neprašo taikyti laikinųjų apsaugos priemonių arba (ii) teismas atsisako taikyti laikinąsias apsaugos priemones. Dėl šių priežasčių laikinųjų apsaugos priemonių taikymo institutas viešuosiuose pirkimuose aptartinas išsamiau.

Teismas dalyvaujančių byloje ar kitų suinteresuotų asmenų prašymu gali imtis laikinųjų apsaugos priemonių, jeigu jų nesiėmus teismo sprendimo įvykdymas gali pasunkėti arba pasidaryti nebeįmanomas (CPK 144 str. 1 d.). VPI numato tiekėjų teisę reikalauti laikinosios apsaugos priemonės – *pirkimo procedūrų sustabdymo* (VPI 95 str. 3 dalis). Manytina, jog ginčydamas perkančiosios organizacijos sprendimus ar veiksmus tiekėjas siekia sudaryti viešojo pirkimo sutartį, kuri neteisėtai gali būti sudaryta su kitu tiekėju. Sustabdžius viešojo pirkimo procedūras ir teismui nustačius, jog perkančioji organizacija iš tikrųjų priėmė neteisėtus sprendimus, tiekėjo interesai būtų apginti ir jis turėtų galimybę viešojo pirkimo sutartį sudaryti. Tuo tarpu, teismui atsisakius sustabdyti viešojo pirkimo procedūras, jos yra tęsiamos ir sutartis tikėtinaai sudaroma su kitu tiekėju (jeigu perkančioji organizacija savo iniciatyva nenusprendžia stabdyti viešojo pirkimo procedūrų), todėl vienintele efektyvia tiekėjo teisių gynimo priemone lieka – žalos atlyginimas⁹⁵.

Įgyvendinant jau minėtą Europos Sąjungos teisių gynimo direktyvų *veiksmingumo* principą, kuris suponuoja veiksmingą perkančiųjų organizacijų veiksmų ir sprendimų apskundimo mechanizmų buvimą ir galimybę jais pasinaudoti, laikinosios apsaugos priemonės – pirkimo procedūrų sustabdymo – taikymas tampa itin aktualiu. „Veiksmingumo principas taip pat suponuoja efektyvią pažeistų teisių apsaugą, kurią garantuoja teismams suteikti įgaliojimai imtis tam tikrų priemonių ginant pažeistus tiekėjų interesus“⁹⁶. Manytina, jog teismams netaikant laikinųjų apsaugos priemonių, tiekėjų galimybės efektyviai apginti savo teisėtus interesus būtų sunkiai įgyvendinamos. Laikinųjų apsaugos priemonių taikymas yra itin aktualus tais atvejais, kai tiekėjas neturi realių galimybių įrodyti jo patirtos

⁹⁵ Arrowsmith, S., *The Law of Public and Utilities Procurement*, Sweet and Maxwell, 2005, P. 1416.

⁹⁶ Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Teismų praktika Nr. 31, 2009.

žalos dydį arba tai, jog viešąjį konkursą jis tikrai būtų laimėjęs, t.y. tais atvejais, kai jis negali efektyviai įgyvendinti savo teisių į patirtos žalos atlyginimą⁹⁷.

Vertinant neigiamus laikinųjų apsaugos priemonių taikymo aspektus, pažymėtina, jog sustabdžius pirkimo procedūras perkančiosios organizacijos gali prarasti galimybę tinkamai įvykdyti joms deleguotas funkcijas, t.y. įsisavinti joms skirtas lėšas, laiku įsigyti joms reikalingų prekių, paslaugų ar darbų, vykdyti projektų⁹⁸. Be to, sulėtėjęs turto ar paslaugų įgijimo procesas daro neigiamą įtaką šalies ekonomikai, jos efektyvumui. Dažnu atveju, prasidėjus ir užsitęsęs teisiniams ginčams, siekiamos įsigyti prekės, paslaugos ar darbai tampa nereikalingi, o perkančiosios organizacijos dažnai nebeturi lėšų šioms paslaugoms įsisavinti.

Lietuvos teismai, sprenddami dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, vadovaujasi ekonomiškumo, proporcingumo, šalių interesų pusiausvyros užtikrinimo bei kitais principais, įvertina poreikį užtikrinti viešojo intereso apsaugą. Tiesiogiai įstatyme numatyta, jog teismai taiko laikinąją apsaugos priemonę – pirkimo procedūrų sustabdymą – vadovaudamiesi ekonomiškumo principu (VPĮ 95 str. 3 d.). Ekonomiškumo principas reiškia, kad teismas turi parinkti tokią laikinąją apsaugos priemonę ar kelias priemones, kurios maksimaliai užtikrintų būsimo teismo sprendimo įvykdymą ir minimaliai ribotų atsakovo interesus, bei neviršytų pareikštų ieškinio reikalavimų sumos⁹⁹ (CPK 145 str. 2 d.). „Ekonomiškumo principas reiškia, kad teismas gali taikyti laikinąsias apsaugos priemones tais atvejais arba taikyti tokias ir tiek laikinųjų apsaugos priemonių, kiek tai būtina ir pakanka užtikrinti būsimo teismo sprendimo, kuris gali būti palankus ieškovui, įvykdymui¹⁰⁰“.

Dažnu atveju teismų praktikoje atsisakoma taikyti laikinąsias apsaugos priemones remiantis poreikiu užtikrinti *viešąjį interesą*¹⁰¹. Teismų praktikoje konstatuota, jog „valstybė privalo atstovauti ir ginti viešą interesą. Teismas taip pat gali atsisakyti taikyti laikinąsias apsaugos priemones, jeigu jų taikymas pažeistų *teisingumo principą*, o valstybės taikomos poveikio priemonės būtų neproporcingos (neadekvačios) teisės pažeidimui bei neatitiktų siekiamų teisėtų tikslų, akivaizdžiai varžytų asmens teises labiau negu reikia šiems tikslams pasiekti, būtų pažeista interesų pusiausvyra bei socialinio gyvenimo stabilumas, t.y. laikinosios apsaugos priemonės netaikomos, jeigu, pripažįstant vieno asmens interesus, būtų paneigti kito (kitų) asmens (-ų) teisėti interesai ir būtų pažeistas viešasis

⁹⁷ Arrowsmith, S., *The Law of Public and Utilities Procurement*, Sweet and Maxwell, 2005, P. 1417.

⁹⁸ Soloveičikas, D., Aviža, S., *Viešųjų pirkimų sistemos tobulinimo ir plėtros strategija*, žr. adresą internete <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/studijos.php>.

⁹⁹ Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2007 vasario 22 d. nutartis c.b. *AB „Lietuvos Paštas“ v UAB „Bitė Lietuva“* s civilinė byla Nr. 2 -148/2007.

¹⁰⁰ Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2007 m. liepos 9 d. nutartis c.b. *UAB „Siemens“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“*, civilinė byla Nr. 2-451/2007, kategorija 110.1.(S); LAPT CBS teisėjų kolegijos 2008 gegužės 22 d. nutartis c.b. *UAB „Viržis“ v. „Kauno tardymo izoliatorius“* civilinė byla Nr. 2-374/2008; LAPT CBS teisėjų kolegijos nutartis c.b. *Vilniaus miesto savivaldybės administracija v. Švedijos įmone CPT Nordic AB*; civilinė byla Nr. 2 – 627/2006.

¹⁰¹ Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 23 d. nutartis c.b. *UAB „Megrame“ v. Kauno Juozo Urbšio Vidurinė mokykla*, civilinė byla Nr. 2-817/2008, kategorija 110.1(S)), Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 23 d. nutartis c.b. *AB „City Service“ v. Vilniaus miesto savivaldybė*, civilinė byla Nr. 2-773/2008, kategorija 110.1.

interesas¹⁰². Taigi teismai¹⁰³ laikosi pozicijos, jog laikinųjų apsaugos priemonių taikymas pirmiausia turi užtikrinti viešo intereso apsaugą ir tik po to siekiama kreditoriaus (ieškovo) ir skolininko (atsakovo) tarpusavio interesų pusiausvyros. Lietuvos apeliacinis teismas ne vienoje byloje yra nurodęs, jog net ir tuo atveju, jei laikinosios apsaugos priemonės nebus pritaikytos, o teismas nustatytų, kad viešojo pirkimo procedūros buvo vykdytos neteisėtai, tiekėjo teisės galės būti efektyviai apgintos pasinaudojant teise į žalos atlyginimą¹⁰⁴.

Peter Trepte¹⁰⁵ yra nurodęs, jog teismai, taikydami laikinasias apsaugos priemones, privalo įvertinti visas svarbias aplinkybes, įskaitant viešąjį interesą, bei nustatyti, ar galimi neigiami laikinųjų apsaugos priemonių taikymo padariniai neviršys jų taikymu siekiamos naudos. Nepaisant to, jog laikinosios apsaugos priemonės galėtų būti netaikomos tais atvejais, kai tiekėjas turi realią galimybę gauti patirtos žalos atlyginimo, teoretikai nurodo¹⁰⁶, jog galimybė gauti patirtos žalos atlyginimą neturėtų būti kliūtis taikyti laikinasias apsaugos priemones – pirkimo procedūrų sustabdymą. Tokios pat pozicijos laikėsi ir Europos Teisingumo Teismas *Alcatel*¹⁰⁷ byloje.

Lietuvos teismų praktika, sprendžiant klausimą dėl laikinųjų apsaugos priemonių, iš esmės atitinka Europos Teisingumo Teismo išaiškinimus *Lottomatica*¹⁰⁸ byloje. Kita vertus, Europos Teisingumo Teismas šioje byloje papildomai atkreipė dėmesį į du svarbius aspektus: (i) pažeidimo esmingumą bei (ii) laikinosios apsaugos priemonės taikymo skubumą. Šioje byloje Europos Teisingumo Teismas nurodė, jog prašydamas taikyti laikinąją apsaugos priemonę asmuo privalo nurodyti bei įrodyti, jog buvo padarytas esminis bei akivaizdus pažeidimas ir yra būtinas *skubus* šio asmens interesų užtikrinimas – laikinųjų apsaugos priemonių taikymas.

Taigi, autoriaus nuomone, Lietuvos teismų praktika, sprendžiant laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimą, atitinka Europos Teisingumo Teismo praktiką bei teisės teoretikų išaiškinimus. Kita vertus, manytina, jog svarbu dar kartą pažymėti *efektyvumo (veiksmingumo) principo* reikšmę tiekėjo teisių gynimui. „Bet kuriuo atveju viešojo intereso apsauga negali būti absoliutinama ir itin didelis dėmesys turi būti teikiamas *efektyviam* tiekėjo pažeistų teisių gynimui. Tai patvirtina ir Direktyvos 89/665, kuri iš dalies pakeista ir papildyta Direktyva 2007/66, 2 str. 1 d. (a) p., kur nurodyta, kad valstybės narės *turi* užtikrinti (vadinasi, tai *privalo* garantuoti ir nacionaliniai

¹⁰² Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 7 d. nutartis c.b. *UAB „Technologinių paslaugų sprendimai“ v. Lietuvos automobilių kelių direkcija prie Susisiekimo ministerijos*, civilinė byla Nr. 2-548/2008, kategorija 110.1, 106.83.

¹⁰³ Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2007 m. liepos 19 d. nutartis c.b. *Rokiškio rajono savivaldybės administracija v. UAB „Sophus“*, civilinė byla Nr. 2-466/2007.

¹⁰⁴ Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 10 d. nutartis c.b. *Šiaulių miesto savivaldybės Švietimo centras v. Šiaulių darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnyba*, civilinė byla Nr. 2-1129/2009, kategorija 110.1 (S); Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 16 d. nutartis c.b. *UAB „Innovation Computer Group“ v. Lietuvos Nacionalinei Martyno Mažvydo biblioteka*, civilinė byla Nr. 2-780/2009, kategorija 69.; 110.1.

¹⁰⁵ Trepte, P., *Public Procurement in the EU, A Practitioner's Guide*, Second Edition, Oxford University Press, 2007, P. 554.

¹⁰⁶ Ten pat., P. 555; Arrowsmith, S., *The Law of Public and Utilities Procurement*, Sweet and Maxwell, 2005, P. 1419.

¹⁰⁷ Europos Teisingumo Teismo byla C-81/98, *Alcatel Austria AG and Others*, [1999], ECR I-7671.

¹⁰⁸ ETT byla C-272/91, *Commission v. Italy (Lottomatica)*, [1994] ECR I-1409.

teismai, įskaitant ir Lietuvos teismus), jog esant pirmai galimybei ir naudojant preliminarias procesines priemones būtų taikomos laikinosios apsaugos priemonės, kuriomis siekiama *atitaisyti* tariamą pažeidimą ar *užkirsti* kelią tolesnei žalai ir (arba) konkrečioms interesams¹⁰⁹.

Taigi konkrečiu atveju įvertinęs faktines bylos aplinkybes teismas gali atsisakyti taikyti laikinąsias apsaugos priemones – pirkimo procedūrų sustabdymą. Tais atvejais, kai teismai atsisako taikyti laikinąsias apsaugos priemones, dažnai tiesiogiai teismo nutartyse nurodoma ir pabrėžiama tiekėjų teisė į žalos atlyginimą¹¹⁰, kuri faktiškai lieka vienintele efektyvia tiekėjo galimybe apginti savo teises.

Laikinosios apsaugos priemonės – draudimo vykdyti sudarytą viešojo pirkimo sutartį – taikymas. Ginčiuose dėl viešųjų pirkimų, Lietuvos teismai taip pat taiko kitą laikinąją apsaugos priemonę – draudimą vykdyti sudarytą viešojo pirkimo sutartį (CPK 145 str. 1 d. 6 punktas). Sudarius viešojo pirkimo sutartį viešojo pirkimo procedūra pasibaigia (VPĮ 7 str. 3 d. 1 punktas). Akivaizdu, jog tokiu atveju yra suvaržomos nukentėjusio subjekto teisės, nes jis turėtų ne tik ginčyti neteisėtus perkančiosios organizacijos sprendimus, bet ir pačią viešojo pirkimo sutartį (CK 1.80 str.).

Tai, jog viešojo pirkimo sutarties sudarymas faktiškai užkerta kelią efektyviam bei veiksmingam nukentėjusių tiekėjų teisių gynimui yra pažymėjęs ir Europos Teisingumo Teismas *Alcatel*¹¹¹, *Universale – Bau*¹¹² ir *Santex*¹¹³ bylose. Tačiau reikšmingiausia šiuo atveju byla turėtų būti laikoma *Alcatel* byla, kuri turėjo įtakos esminėms Europos Sąjungos direktyvų reformoms¹¹⁴. Šioje byloje Teismas išaiškino, jog priėmus sprendimą dėl viešojo pirkimo laimėtojo visiems kitiems suinteresuotiems tiekėjams turi būti sudaryta galimybė ginčyti perkančiosios organizacijos sprendimus iki viešojo pirkimo sutarties sudarymo. Europos Teisingumo Teismas laikosi pozicijos¹¹⁵, kad neteisėtai sudaromos viešojo pirkimo sutartys yra vienas iš esminių Europos Sąjungos viešųjų pirkimų direktyvų pažeidimų, todėl norint užkirsti kelią neteisėtam sutarčių sudarymui, reikia įgyvendinti veiksmingą tiekėjo teisių gynimo sistemą viešuosiuose pirkimuose, neapsiribojant vien tik žalos atlyginimu nukentėjusiems asmenims. Dėl šių tikslų buvo priimta trečioji teisių apsaugos direktyva Direktyva 2007/66/EB, kuri numato pareigą perkančiajai organizacijai palaukti tam tikrą skaičių dienų prieš pasirašant viešojo pirkimo sutartį tam, kad tiekėjai turėtų galimybę efektyviai apginti savo teises dar iki viešojo pirkimo sutarties sudarymo (angl. *standstill period*).

¹⁰⁹ Soloveičikas, D., Efektyvumo principas ir laikinosios apsaugos priemonės bei žalos atlyginimas kaip tiekėjų teisių gynimo priemonės viešuosiuose pirkimuose, Teisė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009. T. 70.

¹¹⁰ Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 gruodžio 11 d. nutartis c.b. *UAB „Pireka“ v. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, UAB „Fima“*, civilinė byla Nr. 2-932/2008, kategorija 69(S).

¹¹¹ Europos Teisingumo Teismo byla C-81/98, *Alcatel Austria AG and Others*, [1999], ECR I-7671.

¹¹² Europos Teisingumo Teismo byla C-470/99, *Universale – Bau AG v. Entsorgungsbetriebe Simmering GmbH*, [2002], I-11617.

¹¹³ Europos Teisingumo Teismo byla C-327/00, *Santex SpA v. Unita Socio Sanitaria Locale*, [2003], ECR I-1877.

¹¹⁴ Arrowsmith, S., The Past and Future Evolution of EC Procurement Law: From Framework to Common Code?, Public contract law journal, vol. 35, American Bar Association, 2005, P. 42.

¹¹⁵ ETT byla C-26/03 *Stadt Halle v RPL Lochau* [2003].

Kaip minėta, apginti tiekėjo teises tuo atveju, kai viešojo pirkimo sutartis yra sudaryta ir viešojo pirkimo procedūros yra pasibaigusios, yra pakankamai sudėtinga, todėl būtina užtikrinti, kad tiekėjo teisė į žalos atlyginimą galėtų būti efektyviai įgyvendinama Taigi, Autorės nuomone, aktyviai ginantys savo teises tiekėjai turėtų pasinaudoti laikinųjų apsaugos priemonių taikymo institutu (nors tai nėra privaloma), nes sudarius viešojo pirkimo sutartį vienintelis galimas tiekėjų teisių gynimo būdas gali likti žalos atlyginimas, kuriuo pasinaudoti ne visada įmanoma.

Viešojo pirkimo sutarties ginčijimas, restitucija. Imperatyvioms įstatymo normoms prieštaraujantis sandoris yra niekinis ir negalioja (CK 1.80 str. 1 dalis). Lietuvos teismų praktikoje ne kartą pažymėta, jog „viešųjų pirkimų teisinis reglamentavimas yra susijęs su viešojo intereso apsauga, todėl Viešųjų pirkimų įstatymas viešiesiems pirkimams nustato specialius reikalavimus, kurie dažniausiai yra *imperatyvūs*“¹¹⁶. Kitose bylose Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra nurodęs, jog „viešųjų pirkimų teisinis reglamentavimas susijęs su viešojo intereso apsauga, todėl Viešųjų pirkimų įstatymas viešiesiems pirkimams nustato specialius reikalavimus, o šio įstatymo nuostatos aiškintinos ir taikytinos taip, kad būtų apgintas viešasis interesas“¹¹⁷. Kaip minėta, „normų imperatyvumas priklauso ne nuo to, kokiais žodžiais ji formuluojama, o nuo to koks yra normų ar paties įstatymo tikslas“¹¹⁸. Taigi ir šiuo atveju svarbu atkreipti dėmesį į viešųjų pirkimų tikslą – sudaryti viešojo pirkimo sutartį, leidžiančią įsigyti perkančiajai organizacijai ar tretiesiems asmenims reikalingų prekių, paslaugų ar darbų, racionaliai naudojant tam skirtas lėšas.

Pirkimo sutartis laikoma niekine, jeigu ją sudarant buvo pažeisti ne tik privatieji, bet ir viešieji interesai. „Teismai, nustatę *imperatyvaus* pobūdžio viešųjų pirkimų tvarkos pažeidimus, gali ir privalo pagal CK 1.78 straipsnio 5 dalies nuostatą konstatuoti, kad dėl tokio viešojo pirkimo sudarytas sandoris yra niekinis“¹¹⁹. Taigi sprendžiant dėl pirkimo sutarties negaliojimo CK 1.80 str. pagrindu būtina nustatyti, ar egzistuoja viešasis interesas, reikalaujantis sandorį pripažinti negaliojančiu. Manytina, jog teismui nustačius, kad perkančioji organizacija pažeidė VPĮ reikalavimus ir neteisėtai sudarė viešojo pirkimo sutartį su vienu tiekėju (vietoj kito), tai būtų laikoma imperatyvių teisės normų pažeidimu ir tokia sutartis pagrįstai pripažintina niekine. Be abejo, ne bet kokie VPĮ pažeidimai gali būti laikomi pakankamu pagrindu sudarytą viešojo pirkimo sutartį laikyti niekine ir negaliojančia. „Sandorio pripažinimas negaliojančiu šiuo pagrindu yra sutarties laisvės principo išimtis, todėl,

¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo teismo CBS teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje *Lietuvos tekstilės institutas v. Lietuvos kariuomenė ir kt.*, Nr.3k-3-1117/03, kategorija 40.4.

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo teismo CBS teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 31 d. nutartis c.b. *UAB „Technologinių paslaugų sprendimai“ v. Lietuvos automobilių kelių direkcija prie Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerijos*, civilinė byla Nr. 3K-3-323/2009, kategorija 45.4 (S); Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „ERP“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*, bylos Nr. 3K-3-583/2008

¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 10 d. nutartis c.b. Lietuvos tekstilės institutas v. AB „Skalmantas“, civilinė byla Nr. 3K-3-1117/2003, kategorija 40.4.

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 10 d. nutartis c.b. *Lietuvos tekstilės institutas v. AB „Skalmantas“*, civilinė byla Nr. 3K-3-1117/2003, kategorija 40.4.

sprendžiant dėl sandorio negaliojimo aptariamuoju pagrindu, būtina nustatyti, ar yra atitinkamas *visuomenės interesas*, kuris reikalautų įsikišti į šalių privačius santykius, t.y. ar yra pakankamas pagrindas teigti, kad pamatinis visuomenės interesas reikalauja visuotinai pripažinti tokius sandorius negaliojančiais, nesiejant jo su konkrečiomis šalimis ar konkrečia situacija¹²⁰. „Taigi sprendimas naikinamas tik tada, jei nustatomi imperatyvaus pobūdžio viešųjų pirkimų tvarkos pažeidimai, t. y. tiek konkrečių Viešųjų pirkimų įstatyme nustatytų taisyklių, tiek pirkimų, kuriais būtina laikytis Viešųjų pirkimų įstatyme įtvirtintų principų, esminiai pažeidimai“.

Sandoris laikomas niekiniu, jeigu jis, vadovaujantis įstatymais, negalioja, nepaisant to, yra ar ne teismo sprendimas pripažinti jį negaliojančiu (CK 1.78 str. 1 dalis). Niekinis sandoris laikomas negaliojančiu nuo jo sudarymo momento (CK 1.95 str. 1 dalis). Taigi teoriškai nėra būtina kreiptis į teismą dėl viešojo pirkimo sutarties pripažinimo negaliojančia, jei ji yra niekinė. Kita vertus, viešojo pirkimo sutarties negaliojimas pats savaime dažnu atveju nėra akivaizdus. Juolab sudaryta viešojo pirkimo sutartis yra vykdoma, todėl suinteresuotas tiekėjas faktiškai yra įpareigotas kreiptis į teismą dėl sudarytos viešojo pirkimo sutarties pripažinimo negaliojančia. Be to, ne visuomet viešojo pirkimo sutartis sudaryta pažeidžiant viešąsias teisės normas ir gali būti sudaryta pažeidžiant privačiuosius interesus. „Kiekvienu konkrečiu atveju, teismui nustatčius, kad pažeista viešųjų pirkimų organizavimo, pretenzijų nagrinėjimo tvarka ir kad nepagrįstai perkančioji organizacija atmetė vieno ar kito pirkimų dalyvio pasiūlymą, teismas turi spręsti dėl konkrečių pažeidimų pobūdžio, taip pat spręsti, ar konkretus pažeidimas pateisina pirkimų komisijos sprendimo panaikinimą ir šio sprendimo pagrindu sudarytos sutarties pripažinimą niekine“¹²¹. Tokiu atveju kreiptis į teismą dėl tokios sutarties nugalinėjimo būtina, o teisę pareikšti ieškinį dėl nugalinėjamų sutarčių negaliojimo turi tik įstatyme numatyti asmenys (CK 6.227 str. 3 d.), kurių interesus tokia sutartis pažeidžia.

„Taigi teismas pripažįsta sandorį niekiniu tiek bylos dalyviams pareiškus tokį reikalavimą, tiek jo nepareiškus, ir kiekvienu atveju sprendžia dėl niekinio sandorio teisinių padarinių, nes tik išsprendus dėl negaliojančio sandorio teisinių padarinių užbaigiamas ginčo sprendimas ir atkuriami teisėtaika (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „ERP“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*, bylos Nr. 3K-3-583/2008; 2009 m. vasario 2 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Kauno keliai“ v. Klaipėdos miesto savivaldybė*, bylos Nr. 3K-3-

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 21 d. nutartis c.b. *UAB „Sigma Telas“ ir UAB „A. Žilinskio ir Ko“ (buvusio A. Žilinskio ir Ko KŪB) v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“*, civilinė byla Nr. 3K-3-416/2005, kategorija 45.4.

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Sigma Telas“ ir UAB „A. Žilinskio ir Ko“ (buvusio A. Žilinskio ir Ko KŪB) v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“ ir UAB „Fima“*, civilinė byla Nr. 3K-3-416/2005, kategorija 45.4.

25/2009)¹²². Viešojo pirkimo sutartį pripažinus negaliojančia nuo jos sudarymo momento, pagal bendrą taisyklę, tokios sutarties šalys privalo viena kitai gražinti visa, ką yra viena iš kitos yra gavusios¹²³ vykdant tokią sutartį (restitucija natūra), o jei restitucija natūra negalima – atlyginti vertę pinigais (restitucija pinigais) (CK 1.80 str. 2 dalis). „CK 6.145 str. 1 dalis nustato, kad restitucija taikoma tada, kai asmuo privalo gražinti kitam asmeniui turtą, kurį jis gavo neteisėtai arba per klaidą, arba dėl to, kad sandoris pagal kurį jis gavo turtą, pripažintas negaliojančiu (*ab initio*) arba dėl to, kad prievolės negalima įvykdyti dėl nenugalimos jėgos“¹²⁴.

Tačiau pažymėtina, jog tam tikrais atvejais dėl restitucijos taikymo vienos iš šalių padėtis nepagrįstai ir nesąžiningai gali pablogėti, todėl teismas turi teisę nuspręsti *netaikyti restitucijos*. „Bendrosios restitucijos taisyklės nustato teismui teisę išimtiniais atvejais keisti restitucijos būdą ir netgi iš viso jos netaikyti, jeigu pagal susiklosčiusią teisinę situaciją niekinio sandorio konstatavimo metu šalių gražinimas į ankstesnę padėtį prieštarautų viešajam interesui, sąžiningumo, protingumo ir teisingumo principams (CK 6.145, 6.146 straipsniai). Dėl to teismai, sprenddami dėl niekinio sandorio padarinių, turi tirti sutarties vykdymo eigą, jos vykdymo specifiką, įvykdymo laipsnį, kitas reikšmingas aplinkybes ir parinkti restitucijos būdą arba, esant išskirtinėms aplinkybėms, jos netaikyti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „ERP“ v. Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos*, bylos Nr. 3K-3-583/2008)¹²⁵. Akivaizdu, kad taikyti restitucijos faktiškai neįmanoma tais atvejais, kai sutartis yra visiškai arba didžiąja dalimi įvykdyta. Restitucija taip pat gali būti netaikoma arba taikoma ribotai siekiant apginti sąžiningus trečiuosius asmenis (CK 1.80 str. 4 d.), kadangi pagal bendrą taisyklę turtas, buvęs pripažinto negaliojančiu sandorio objektu, negali būti išreikalautas iš jį sąžiningai įgijusio trečiojo asmens. Pavyzdžiui, teismų praktikoje atsisakyta taikyti restituciją, kai nustatyta, kad sutarties šalių gražinimas į pirminę padėtį būtų susijęs su didelėmis papildomomis ir neprotingomis išlaidomis¹²⁶.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, jog „reikia atsižvelgti (Europos Bendrijų Teisingumo Teismo 1997 m. gruodžio 18 d. Sprendimas *Inter-Environnement Wallonie / Région wallonne*, C-129/96, Rink. 1997, p. I-7411; 2005 m. lapkričio 22 d. Sprendimas *Mangold*, V-144/04,

¹²² Lietuvos Aukščiausiojo teismo CBS teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 31 d. nutartis c.b. *UAB „Technologinių paslaugų sprendimai“ v. Lietuvos automobilių kelių direkcija prie Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerijos*, civilinė byla Nr. 3K-3-323/2009, kategorija 45.4 (S).

¹²³ Mikėlėnas V., Vileita A., Taminskas A. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos*. – Vilnius: Justitia, 2001, P. 210.

¹²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 10 d. nutartis c.b. *Lietuvos tekstilės institutas v. AB „Skalmantas“*, civilinė byla Nr. 3K-3-1117/2003, kategorija 40.4

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo teismo CBS teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 31 d. nutartis c.b. *UAB „Technologinių paslaugų sprendimai“ v. Lietuvos automobilių kelių direkcija prie Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerijos*, civilinė byla Nr. 3K-3-323/2009, kategorija 45.4 (S).

¹²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 21 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Sigma Telas“ ir UAB „A. Žilinskio ir Ko“ (buvusio A. Žilinskio ir Ko KŪB) v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“ ir UAB „Fima“*, civilinė byla Nr. 3K-3-416/2005, kategorija 45.4.

Rink. 2005, p. I-9981) į 2007 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2007/66/EB, iš dalies keičiančios Tarybos direktyvas 89/665/EEB ir 92/13/EEB dėl viešųjų sutarčių suteikimo peržiūros procedūrų veiksmingumo didinimo, 2 d straipsnį, pagal kurį peržiūros institucija gali nepripažinti sutarties negaliojančia, net jeigu ji buvo suteikta neteisėtai, jei nustatoma, kad dėl *svarbių bendro intereso priežasčių reikėtų išsaugoti sutarties padarinius*. Ekonominiai interesai, sprendžiant sutarties galiojimo klausimą, gali būti laikomi viršenybę turinčia priežastimi tik tuo atveju, jei išimtinėmis aplinkybėmis jos negaliojimas turėtų neproporcingų padarinių. Tačiau tiesiogiai su sutartimi susiję ekonominiai interesai (pvz., dėl vėlavimo vykdyti sutartį susidariusios išlaidos, dėl naujos pirkimų procedūros pradėjimo susidariusios išlaidos, *išlaidos, patirtos keičiant sutartį vykdančio ūkio subjektą ir išlaidos, susidariusios dėl negaliojimo atsiradusių teisinių pareigų*) nelaikomi viršenybę turinčiomis priežastimis, susijusioms su bendru interesu¹²⁷.

Aiškindamas minėtą 2007 m. gruodžio 11 d. direktyvos 2007/66/EB 2 straipsnį, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nepaminėjo vieno svarbaus aspekto, t.y. tuo atveju, jei teismas nusprendžia nepripažinti viešojo pirkimo sutarties negaliojančia, nes nustatoma, kad dėl svarbių bendro intereso priežasčių reikėtų išsaugoti sutarties padarinius, perkančiajai organizacijai turėtų būti taikomos *alternatyvios sankcijos* (Direktyvos 2007/66/EB 2 d. straipsnio 3 dalis). Remiantis direktyva, alternatyvios sankcijos turi būti veiksmingos, proporcingos ir atgrasančios: (i) baudų skyrimas perkančiajai organizacijai arba (ii) sutarties trukmės sutrumpinimas (Direktyvos 2007/66/EB 2e straipsnio 2 dalis). *Žalos atlyginimas nukentėjusiems asmenims nėra laikomas tinkama sankcija* (Direktyvos 2007/66/EB 2e straipsnio 2 dalis). Taigi teismui nustatius, jog viešojo pirkimo sutartis neturėtų būti pripažinta negaliojančia, teismas turėtų taikyti sankcijas perkančiajai organizacijai, o nukentėję tiekėjai turėtų galimybę papildomai pasinaudoti teise į žalos atlyginimą.

Kaip ir laikinųjų apsaugos priemonių netaikymo atveju, teismų praktikoje¹²⁸ tiesiogiai nurodoma ir pabrėžiama tiekėjų teisė į žalos atlyginimą. Apibendrinant tai, kas nurodyta, galima daryti išvadą, jog teise į žalos atlyginimą faktiškai realiai ir efektyviai galima pasinaudoti, kai teismai atsisako taikyti laikinąsias apsaugos priemones ir yra sudaroma viešojo pirkimo sutartis, o teismui nusprendus, kad ši sutartis buvo sudaryta neteisėtai, atsisakoma taikyti restituciją.

Apibendrinant skyriuje padarytas išvadas, manytina, kad tiekėjo teisė į patirtos žalos atlyginimą bei galimybė įrodyti perkančiosios organizacijos neteisėtus veiksmus sietinos su tam tikromis „*quasi*“ sąlygomis. Viena tokių sąlygų – suinteresuotumas viešojo pirkimo sutarties sudarymu. Tuo atveju, jei iš tiekėjo veiksmų galima matyti, kad jis nebuvo suinteresuotas viešojo pirkimo sutarties sudarymu, šis tiekėjas netenka teisės reikalauti žalos atlyginimo dėl viešojo pirkimo

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo teismo CBS teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 31 d. nutartis c.b. *UAB „Technologinių paslaugų sprendimai“ v. Lietuvos automobilių kelių direkcija prie Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerijos*, civilinė byla Nr. 3K-3-323/2009, kategorija 45.4 (S).

¹²⁸ Ten pat.

sutarties su juo nesudarymo fakto (ypatingai aktualu, kai reikalaujama priteisti negautas pajamas). Be to, neteisėtais perkančiosios organizacijos veiksmais faktiškai laikytinas neteisėtas perkančiosios organizacijos veikimas / neveikimas, kuris nebuvo pataisytas pačios perkančiosios organizacijos ikiteisminės ginčo nagrinėjimo procedūros metu, išskyrus atvejus, kai ikiteisminė ginčų nagrinėjimo procedūra yra negalima, t.y. perkančiosios organizacijos sprendimai turėtų būti ginčijami VPI V skyriuje numatyta tvarka. Autorė laikosi nuomonės, jog teise į žalos atlyginimą tam tikrais atvejais (kurie išsamiau bus aptarti kitose šio darbo dalyse) gali būti sudėtingai įgyvendinama, todėl tiekėjas pirmiausia turėtų rinktis kitą teisių gynimo būdą – reikalauti atkurti iki teisės pažeidimo buvusią padėtį bei siekti sudaryti viešojo pirkimo sutartį (CK 1.138 str. 2 dalis) (atitinkamai reikalaujant laikinųjų apsaugos priemonių taikymo, siekiant nuginčyti neteisėtai sudarytą viešojo pirkimo sutartį bei reikalaujant restitucijos) ir tik nesant galimybės to padaryti – reikalauti jo patirtos žalos atlyginimo.

3.3. Žala viešuosiuose pirkimuose

Žalos viešuosiuose pirkimuose rūšys. „Žala (nuostoliai) yra vienas iš civilinės atsakomybės pagrindų. Jo nesant civilinės atsakomybės iš viso neatsiranda. Žala – tai asmens turto netekimas ar negavimas, kai asmuo pagrįstai ir realiai tikėjosi jį gauti“¹²⁹. Nukentėjusioji šalis turi teisę kreiptis dėl žalos atlyginimo (VPI 96 str.). „Asmuo, reikšdamas reikalavimą dėl žalos atlyginimo, privalo įrodyti žalos padarymo faktą ir dydį“¹³⁰.

Patirta turtinė žala gali būti *tiesioginė* (turėtos išlaidos, turto netekimas arba sužalojimas) arba *netiesioginė* (negautos pajamos, kurias asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų buvę neteisėtų veiksmų) (CK 6.249 straipsnis). „Žala, kaip civilinės atsakomybės atsiradimo sąlyga, reiškiasi vienu iš CK 6.249 straipsnio 1 dalyje nustatytų būdų: asmens turto netekimu arba sužalojimu, jo turėtomis išlaidomis (tiesioginiai nuostoliai), taip pat negautomis pajamomis“¹³¹. Piniginė žalos išraiška yra nuostoliai (CK 6.249 str. 1 dalis). Be tiesioginių nuostolių ir negautų pajamų, į nuostolius įskaičiuojamos (i) protingos išlaidos, skirtos žalos prevencijai ir jai sumažinti, (ii) protingos išlaidos, susijusios su civilinės atsakomybės ir žalos įvertinimu ir (iii) protingos išlaidos, susijusios su nuostolių išieškojimu ne teismo tvarka. Be turtinės žalos asmenims priteisiama ir neturtinė žala (CK 6.250 straipsnis). Neturtinė žala – tai asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita, teismo įvertinti pinigais (CK 6.250 str. 1 dalis).

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 29 d. nutartis c.b. *N.S. v. Vilniaus miesto 19-ojo notarų biuro notarė T.N.*, civilinė byla 3K-3-446/2007, kategorija 34.4.8; 44.2.4.1.

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 22 d. nutartis c.b. *UAB „Litesko“ v. VšĮ „Biržų ligoninė“*, civilinė byla Nr. 3K-3-280/2007, kategorija 45.4; 93.2.22 (S).

¹³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 30 d. nutartis c.b. *BUAB „Omė“ v. Antstolis D.J.*, civilinė byla Nr. 3K-3-328/2008, kategorija 44.2.1., 44.2.4.1, 44.5.2.17, 126.5 (S).

Galima daryti prielaidą, kad tiekėjai viešuosiuose pirkimuose gali patirti tokios žalos:

- (i) **Tiesioginės žalos**, kuri gali būti (i) pasiūlymo parengimui ir pateikimui perkančiajai organizacijai bei kitos su dalyvavimu viešajame pirkime susijusios tiekėjo išlaidos, (ii) su procedūros ginčijimu ikiteismine tvarka susijusios išlaidos, (iii) išlaidos, susijusios su patirtos žalos įvertinimu.
- (ii) **Netiesioginė žala**, kuri dažniausiai yra negautos pajamos, kurias tiekėjas būtų gavęs, jei būtų laimėjęs viešąjį konkursą ir su juo būtų sudaryta viešojo pirkimo sutartis. Negautos pajamos bendru atveju lygios pelno maržai, kuri apskaičiuojama iš negautų įplaukų atėmus sutaupytas išlaidas.
- (iii) **Neturtinė žala**, kuri galėtų pasireikšti reputacijos pablogėjimu.

Tiekėjo tiesioginiai nuostoliai (tiesioginė žala). Kiekvienas tiekėjas, ketinantis dalyvauti konkurse, patiria tam tikrų nuostolių, susijusių su pasiūlymo ar paraiškos konkursui parengimu. Šiuo atveju atkreiptinas dėmesys į viešųjų pirkimų specifiką, t.y. rengdamas pasiūlymą tiekėjas bet kuriuo atveju patiria tam tikrų išlaidų, bet nėra ir negali būti tikras, jog konkursą laimės. Tiekėjui nelaimėjęs viešojo konkurso jo patirtos pasirengimo konkursui išlaidos nebūna atlyginamos. Taigi kyla klausimas, *ar tuo atveju, jei perkančioji organizacija savo veiksmais pažeidžia tiekėjo teises, šis turi teisę reikalauti taip pat ir išlaidų, susijusių su pasiūlymo parengimu, atlyginimo.*

„Kadangi pasiūlymo parengimo išlaidos bet kuriuo atveju tiekėjo būtų patirtos, šios išlaidos neturėtų būti įtraukiamos į patirtos žalos dydį (praktikoje šios išlaidos padengiamos tuo atveju, jei tiekėjas laimi viešąjį konkursą)¹³²“. Kiti autoriai¹³³ laikosi pozicijos, jog su pasiūlymo rengimu ir dalyvavimu viešuosiuose pirkimuose susijusios išlaidos turėtų būti atlyginamos tik tais atvejais, kai tiekėjas gali įrodyti, jog laimėjęs viešąjį pirkimą tiekėjas šias išlaidas būtų susigrąžinęs. Didžiosios Britanijos teismai laikosi nuomonės, jog „atlyginti už pasiūlymo parengimą patirtą žalą būtų galima tik tuo atveju, jei tiekėjas įrodytų, kad pasiūlymo konkursui iš viso nebūtų teikęs, jei būtų žinojęs apie teisės pažeidimą“¹³⁴. Tokia pozicija grindžiama tuo, jog visi dalyviai prisiima su jų veikla susijusią ekonominę riziką, įskaitant riziką dėl išlaidų, susijusių su dalyvavimu viešajame pirkime, jei laimėtoju bus pripažintas kito tiekėjo pasiūlymas. Taigi šiuo atveju susiduriama su priežastinio ryšio tarp tiekėjo patirtos žalos ir perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų problema, nes tiekėjas faktiškai išlaidas patiria dar iki neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų padarymo.

Nors Lietuvos teismų praktikoje šis klausimas nėra išsamiau spręstas, Europos Pirmosios instancijos teismas vertino minėtas aplinkybes ir pateikė išvadas, atsižvelgdamas į problemos dvylypumą. „Ūkio subjektai turi prisiimti su jų veikla susijusią ekonominę riziką. Konkurso atveju į šią ekonominę riziką patenka, be kita ko, su paraiškos parengimu susijusios išlaidos. Todėl tokias išlaidas

¹³² Arrowsmith S., *The Law of Public and Utilities Procurement*, London, Sweet & Maxwell, 2005, P. 1379.

¹³³ Trepte., P., *Public Procurement in the EU, A Practitioner's Guide*, Second Edition, Oxford University Press, 2007, P. 560.

¹³⁴ *Harmon CFEM Facades (UK) Ltd. v. The Corporate Officer of the House of Commons*, [2002], 2L.G.L.R. 372.

padengia pati įmonė, kuri nusprendė dalyvauti procedūroje, nes dalyvavimas konkurse neužtikrina, kad jis bus laimėtas. Iš to išlpaukia, kad iš principo išlaidos, kurių patyrė konkurso dalyvis dėl dalyvavimo jame, nėra atlygintina žala. Tačiau ši nuostata negali būti taikoma tuomet, kai vykdant konkurso procedūrą buvo pažeista Bendrijos teisė ir tai sumažino konkurso dalyvio galimybes jame nugalėti, nes būtų pažeisti teisinio tikrumo ir teisėtų lūkesčių apsaugos principai (1998 m. gruodžio 17 d. Pirmosios instancijos teismo sprendimo Embassy Limousines & Services prieš Parlamentą, T-203/96, Rink. p. II-4239, 75 ir 97 punktai ir 1998 m. Pirmosios instancijos teismo sprendimo TEAM prie Komisiją, T-13/96, Rink. p. II-4073, 70-72)¹³⁵. Taigi vadovaujamosi principu, kad nepaisant to, kad išlaidos yra patiriamos iki neteisėtų veiksmų atlikimo, jei šių veiksmų nebūtų buvę, tiekėjo patirtos išlaidos jam būtų atlygintos (laimėjus konkursą).

„Pagal Lietuvos teismų formuojamą teismų praktiką¹³⁶ priežastinio ryšio nustatymo civilinėje byloje procesą sąlygiškai galima padalyti į du etapus. Pirma, nustatomas faktinis priežastinis ryšys, kai sprendžiama, ar žalingi padariniai kyla iš neteisėtų veiksmų, t. y. nustatoma, ar *žalingi padariniai būtų atsiradę, jeigu nebūtų buvę neteisėto veiksmo*. Antrajame etape nustatomas teisinis priežastinis ryšys, kai sprendžiama, ar *padariniai teisiškai nėra pernelyg nutolę nuo neteisėto veiksmo*“. Teisės teoretikai teigia, jog „priežastinis skolininko elgesio ir nuostolių ryšys reiškia, kad skolininko veiksmai (neveikimas) buvo atlikti anksčiau, nei atsirado nuostolių, o atsiradę nuostoliai yra skolininko elgesio rezultatas“¹³⁷. Taigi, autorės nuomone, tiesioginės tiekėjų išlaidos, susijusios su pasiūlymų rengimu, turėtų būti atlyginamos dėl šių priežasčių:

- (i) nors išlaidos yra patiriamos iki neteisėto veiksmo padarymo, žalingi padariniai tiekėjams kyla būtent dėl neteisėto veiksmo, nes yra užkertamos galimybės gauti pelno (įvykdžius viešojo pirkimo sutartį) ir tuo pačiu susigrąžinti patirtas išlaidas;
- (ii) padariniai neturėtų būti laikomi pernelyg nutolusiais nuo neteisėto veiksmo, jei tiekėjas įrodo, kad perkančiosios organizacijos pažeidimas lėmė tai, kad tiekėjas prarado galimybę sudaryti viešojo pirkimo sutartį su perkančiąja organizacija.

Remiantis naujausia teismų praktika¹³⁸, matyti, kad teismai yra linkę priteisti tiekėjų patirtas tiesiogines išlaidas (susijusias su pasiūlymų rengimu), kas, autorės nuomone, sudaro prielaidas nukentėjusiam tiekėjui efektyviai pasinaudoti teise į žalos atlyginimą.

Europos Komisija yra teikusi pasiūlymą į Europos Sąjungos direktyvas įtraukti nuostatą, jog tiekėjo su pasiūlymo rengimu susijusios išlaidos laikytinos lygiomis 1 % pasiūlymo vertės, nebent

¹³⁵ Europos Bendrijų Pirmosios Instancijos Teismas 2005 m. kovo 17 d. bylos Nr. T-160/03 *AFCOn Management Consultants ir kt. v. Europos Bendrijų komisija*,

¹³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 9 d. nutartis c.b. UAB „Rudeta“ v. AB „Lietuvos draudimas“, civilinė byla Nr. 3K-3-322/2008, kategorija 44.2.2; 44.8; 114.9.6.2; 114.11; 116.1 (S).

¹³⁷ Mikelėnas, V. ir kt., Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras, Šeštoji knyga, Prievolių teisė (I), Vilnius, Justitia, 2003, P. 338.

¹³⁸ Vilniaus apygardos teismo 2009 m. gruodžio 2 d. sprendimas c.b. UAB „Vestekspress“ v. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, civilinėje byloje Nr. 2-2580-431/2009.

tiekėjas įrodytų, jog faktiškai šios išlaidos buvo didesnės¹³⁹. Kadangi ši ar panaši nuostata į direktyvų tekstą įtraukta nebuvo, tiekėjai kiekvienu atveju privalo įrodyti patirtų tiesioginių nuostolių dydį.

Atkreiptinas dėmesys, jog tuo atveju, jei tiekėjas reiškia ieškinį tik dėl tiesioginių nuostolių atlyginimo (su pasiūlymo parengimu ir dalyvavimu viešojo pirkimo procedūrose susijusios išlaidos), Direktyvos 92/13/EEB (taikoma „komunalinio sektoriaus“ pirkimams) 7 straipsnis numato, jog toks tiekėjas privalo įrodyti:

- (i) jog buvo pažeisti Europos Bendrijos teisės aktai viešųjų pirkimų srityje arba su tuo susiję įgyvendinantys nacionaliniai teisės aktai;
- (ii) jog tiekėjas būtų turėjęs realią galimybę laimėti viešąjį pirkimą;
- (iii) jog būtent dėl pažeidimo (i punktas) jis neteko galimybės sudaryti viešojo pirkimo sutarties (ii punktas).

Taigi manytina, jog tais atvejais, kai priimtais sprendimais yra pažeidžiamos VPI imperatyvios teisės normos ir viešųjų pirkimų principai (VPI 3 str. 1 dalis), turėtų būti atlyginamos ir tiekėjų patirtos išlaidos, susijusios su pasiūlymų parengimu ir dalyvavimu viešojo pirkimo procedūrose. Tokia pozicija grindžiama tuo atveju, kad jei tiekėjas būtų žinojęs apie tokį pažeidimą iš anksto, jis būtų atsisakęs dalyvauti viešajame konkurse ir šių išlaidų iš viso nebūtų patyręs.

Netiesioginė žala (negautos pajamos). Netiesioginė tiekėjo dėl neteisėtai nesudarytos pirkimo sutarties patirta žala, t.y. negautos pajamos bendru atveju lygios pelno maržai, kuri apskaičiuojama iš negautų įplaukų atėmus sutaupytas išlaidas. Tiekėjas visais atvejais privalo ne tik pats įvertinti ir nurodyti savo negautas pajamas, bet ir tinkamais įrodymais pagrįsti jų dydį. *Būtent įvertinti patirtą žalą, ją nurodyti bei įrodyti dažnu atveju tiekėjams yra pakankamai sudėtinga.*

Lietuvos teismų praktikoje¹⁴⁰ pažymėta, jog subjektas, besikreipiantis į teismą dėl negautų pajamų priteisimo, privalo įrodyti ne tik tai, jog jis būtų laimėjęs viešąjį konkursą, *bet ir konkretų pajamų dydį, kurias jis būtų gavęs, jei pažeidimo nebūtų buvę.* Taigi yra laikomasi pozicijos, jog tiekėjams netiesioginę žalą galima atlyginti tik tais atvejais, kai jis įrodo, kad tikrai būtų laimėjęs viešąjį konkursą, gavęs konkretų pajamų dydį ir teismui nekiltų jokių abejonių dėl tiekėjo pateiktų įrodymų tikrumo.

Autorės nuomone, tiekėjui įrodyti konkretų negautų pajamų dydį žymiai paprasčiau tuo atveju, kai sutarties kaina yra *fiksuota suma*, kurią perkančioji organizacija pagal sutartį turi sumokėti tiekėjui už perkamas prekes, paslaugas ar darbus. Šiuo atveju tiekėjas gali pateikti konkrečius paskaičiavimus, kuriuos jis būna atlikęs teikdamas pasiūlymą ir nustatydamas jo kainą. Tačiau ne

¹³⁹ Trepte., P., Public Procurement in the EU, A Practitioner's Guide, Second Edition, Oxford University Press, 2007, P. 560.

¹⁴⁰ Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 19 d. nutartis c.b. UAB „Vitralo servisas“ v. VšĮ Nacionalinis kraujo centras, civilinė byla Nr. 2A-546/2007, kategorija 44.2.4.1; 69; 114.11; Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 18 d. nutartis c.b. UAB „Panevėžio ryšių statyba“ v. Kėdainių rajono savivaldybė, civilinė byla Nr. 2A-435/2006, kategorija 45.4.

visais atvejais sutarties kaina yra fiksuota iš anksto sutarties šalims žinoma suma. Remiantis Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės rekomendacijomis¹⁴¹, pirkimo dokumentuose ir sutartyje gali būti nustatytos kainodaros taisyklės, t.y. sutarties kainos apskaičiavimo taisyklės. Kainodaros taisyklės gali numatyti, kad sutarties kaina bus paskaičiuota pagal fiksuotą kainą, fiksuotą įkainį ar nustatant įkainio bazę. Todėl ne visais atvejais sudarant viešojo pirkimo sutartį yra žinoma visa suma, kuri bus sumokėta tiekėjui už paslaugų suteikimą, darbų atlikimą ar prekių pristatymą. Pavyzdžiui, pirdamos teisinės paslaugas perkančiosios organizacijos dažnu atveju nežino, kiek reikės šių paslaugų, todėl sutartis sudaroma su tuo tiekėju, kuris pasiūlė mažiausią vienos paslaugų teikimo valandos įkainį. Taigi ir tiekėjas negali iš anksto numatyti, kiek pelno jis būtų gavęs, jei sutartis teisėtai būtų sudaryta su juo.

Autorės nuomone, vien ta aplinkybė, kad tiekėjas neturi informacijos apie bendrą planuojamą įsigyti prekių, paslaugų ar darbų apimtį sutarties galiojimo laikotarpiu, negali užkirsti kelio sąžiningam tiekėjui reikalauti patirtos žalos atlyginimo. Pasakytina, kad tiesioginiai nuostoliai (pavyzdžiui, su pasiūlymo parengimu susijusios išlaidos) dažniausiai sudaro tik nedidelę dalį tiekėjo išlaidų, nes tikruosius nuostolius tiekėjas patiria (planuoto pelno negauna) dėl sutarties su šiuo tiekėju nesudarymo fakto. Manytina, kad galimybė efektyviai pasinaudoti teise į žalos atlyginimą (VPĮ 96 str.) negali faktiškai priklausyti nuo perkančiosios organizacijos veiksmų, t.y. informacijos apie konkrečias planuojamų įsigyti prekių, paslaugų ir darbų apimtis pateikimo ir nepateikimo.

Siūlytina tiekėjams, neturintiems aiškios informacijos apie perkančiosios organizacijos planuojamas pirkti paslaugų, darbų ar prekių apimtis, kreiptis į perkančiąsias organizacijas, vadovaujantis VPĮ 24 str. 2 d. 6 punktu, ir reikalauti pateikti informaciją apie planuojamus pirkti prekių, paslaugų ar darbų kiekius (apimtis). Nepaisant to, kad nurodyti kiekiai gali būti tik preliminarūs, ši teisės norma (VPĮ 24 str. 2 d. 6 punktas) užtikrina suinteresuotų tiekėjų teisių apsaugą bei galimybę nustatyti patirtos žalos dydį, todėl ja turėtų būti vadovujamasi.

Be kita ko, būtina atkreipti dėmesį į teismo teisę mažinti nuostolių atlyginimo dydį. „CK 6.251 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad teismas, atsižvelgdamas į atsakomybės prigimtį, šalių turtinę padėtį ir jų tarpusavio santykius, gali sumažinti nuostolių atlyginimo dydį, jeigu dėl visiško nuostolių atlyginimo atsirastų nepriimtinių ir sunkių pasekmių. Ši teisės norma suteikia teismui teisę savo nuožiūra sumažinti nuostolių dydį. Joje pateiktas tik pavyzdinis sąrašas kriterijų, į kuriuos atsižvelgiant atlygintinų nuostolių dydis gali būti sumažintas“¹⁴². Dėl visiško nuostolių atlyginimo principo perkančiosios organizacijos gali patirti itin didelės žalos (Biržų ligoninė cituojamoje byloje), todėl visiško nuostolių atlyginimo principas neretai derinamas su teisingos žalos atlyginimo principu.

¹⁴¹ Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2003 m. vasario 25 d. įsakymu Nr. 1S-21 patvirtinta viešojo pirkimo-pardavimo sutarčių kainodaros nustatymo metodika // Valstybės žinios, 2003, Nr. 22-944.

¹⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 20 d. nutartis c.b. *UAB „Litesko“ v. VŠĮ „Biržų ligoninė“*, civilinė byla Nr. 3K-3-623/2005, kategorija 21.4.1.1; 24.1; 44.2.4.1; 44.8; 45.4; 55; 69; 114.

Atsižvelgiant į minėtas aplinkybes galima daryti išvadą, jog (potencialiam) tiekėjui prisiteisti yra pakankamai sunku, nes jis privalo teismui įrodyti:

1) konkretų pajamų dydį, kurias jis būtų gavęs, jei pažeidimo nebūtų buvę (pagrįsto konkrečiais įrodymais ir paskaičiavimais);

2) visa reikalaujama priteisti suma yra priteistina, nes teismas turi teisę mažinti nuostolių atlyginimo dydį atsižvelgdamas į tokias aplinkybes, kaip perkančiosios organizacijos turtinė padėtis.

Neturtinė žala. Neturtinė žala atlyginama tik įstatymų numatytais atvejais (CK 6.250 str. 2 dalis). VPĮ 96 straipsnyje nėra įtvirtinta galimybė atlyginti neturtinę žalą, atsiradusią dėl viešųjų pirkimų taisyklių pažeidimų. Kita vertus, Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo¹⁴³ 42 straipsnis numato, jog „viešojo administravimo subjektas, pažeidęs šio įstatymo reikalavimus, atsako įstatymų nustatyta tvarka. Turtinė ir neturtinė žala, atsiradusi dėl viešojo administravimo subjektų neteisėtų aktų, atlyginama Civilinio kodekso ir kitų įstatymų nustatyta tvarka“. Autorės nuomone, šis Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatyme numatytas atvejis, kai galima reikalauti neturtinės žalos atlyginimo, yra pernelyg nutolęs nuo viešųjų pirkimų ir jų vykdymo specifikos. Manytina, kad visų pirma yra būtina apsvarstyti, ar neturtinė žala viešuosiuose pirkimuose apskritai galima.

Vienas realiausių būdų, kai neturtinė žala viešuosiuose pirkimuose galėtų pasireikšti, būtų *asmens reputacijos pablogėjimas* (CK 6.250 str. 1 dalis). Jau analizuotoje Europos Sąjungos Pirmosios instancijos teismo byloje¹⁴⁴ tiekėjas įrodinėjo, jog nugalėjęs ginčijamame konkurse, tai būtų leidę jam dalyvauti kituose viešuosiuose konkursuose. Dėl neteisėto pralaimėjimo konkurse tiekėjo verslas ėmė žlugti, o tai jog konkursą laimėjo kitas tiekėjas (GFA) pakenkė tiekėjo reputacijai ir veiklai. Be to, tiekėjui buvo automatiškai užkirstas kelias dalyvauti kituose viešuosiuose konkursuose, nes konkurso sąlygos reikalavo ir dalyvių turėti metinę apyvartą ir patirties, kurios tiekėjas neturėjo (byloje tiekėjas „reputacijos pablogėjimą“ įvertino 600 000 eurų). Be to, nelaimėjęs konkurso tiekėjas nusprendė nebedalyvauti viešuosiuose pirkimuose, nes sutartį sudarius su GFA, tai diskreditavo tiekėjo vardą. *Visus šiuos argumentus dėl tiekėjo reputacijos pablogėjimo teismas vertino kaip nepagrįstus ir atsisakė priteisti tiekėjui neturtinę žalą.*

Manytina, jog toks teismo sprendimas yra pagrįstas dėl šių priežasčių:

1) pralaimėjimas viešajame konkurse neužkerta tiekėjui galimybės dalyvauti kituose viešuosiuose konkursuose;

2) tiekėjo „reputacija“ nepriklauso nuo to, kokį kiekį viešųjų konkursų jis yra laimėjęs prieš tai. Priešingai, vadovaujantis tiekėjų *lygiateisiškumo* principu (VPĮ 3 str. 1 dalis), perkančioji

¹⁴³ Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas //Valstybės žinios. 1999, Nr. 60-1945; 2006, Nr. 77-2975.

¹⁴⁴ Europos Bendrijų Pirmosios Instancijos Teismas 2005 m. kovo 17 d. bylos Nr. T-160/03 *AFCO Management Consultants ir kt. v. Europos Bendrijų komisija*.

organizacija yra įpareigota visų tiekėjų pasiūlymus vertinti vienodai ir nė vienam iš jų nesudaryti išskirtinių sąlygų laimėti konkurso. Vienas fundamentaliojo viešųjų pirkimų *lygiateisiškumo* principo aiškinimo aspektų yra tas, jog lygiateisiškumo principas suponuoja perkančiųjų organizacijų „pareigą vienodai visų tiekėjų atžvilgiu interpretuoti pirkimo dokumentų sąlygas“¹⁴⁵.

3) aplinkybė, jog viešojo pirkimo sutartis sudaryta su kitu tiekėju, pati savaime nediskredituoja tiekėjo vardo ir negali būti laikoma pakankamu pagrindu atsisakyti dalyvauti kituose viešuosiuose pirkimuose.

Taigi dalyvavimas viešajame pirkime yra tiesiogiai susijęs su ekonomine rizika, kurią prisiima tiekėjas, todėl įrodyti, jog tiekėjas patyrė neturtinės žalos (reputacijos pablogėjimas ar kt.) vien dėl viešojo konkurso pralaimėjimo, būtų itin sudėtinga. Be to, egzistuoja rizika, jog Lietuvos teismų praktikoje nebūtų pripažinta tiekėjų teisė reikalauti neturtinės žalos (viešuosiuose pirkimuose) Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo 42 straipsnio pagrindu.

Vadovaujantis tuo, kas pasakyta šioje dalyje bei siekiant atsakyti į šio darbo hipotezėje iškeltą klausimą, ar tiekėjo galimybės prisiteisti patirtos žalos atlyginimą viešuosiuose pirkimuose yra ribotos, darytinos išvados, kad:

1) nors egzistuoja visos prielaidos tiekėjui reikalauti (bei prisiteisti) jo patirtų *tiesioginių nuostolių atlyginimo*, šie nuostoliai dažniausiai yra nedideli (lyginant su planuojamu gauti pelnu įvykdžius viešojo pirkimo sutartį);

2) didžiausią tiekėjo patirtų nuostolių dalį dažniausiai sudaro *tiekėjo negautos pajamos* dėl viešojo pirkimo sutarties su juo nesudarymo. Įrodydamas ketintas gauti pajamas tiekėjas privalo nurodyti konkretų planuotų pajamų dydį, pateikti įrodymus bei paskaičiavimus. Tiekėjo galimybės yra apsunkinamos tais atvejais, kai nėra iš anksto žinomi planuojamų įsigytų darbų, paslaugų ar darbų kiekiai (apimtys), o perkančioji organizacija gali nurodyti tik preliminarinius kiekius.

3) remiantis dabartiniu teisiniu reguliavimu bei viešųjų pirkimų specifika, manytina, kad nėra teisinio pagrindo tiekėjams reikalauti neturtinės žalos viešuosiuose pirkimuose atlyginimo.

¹⁴⁵ Europos Teisingumo Teismo Byla C-19/00, *SIAC Construction Ltd v County Council of the County of Mayo*, [2001] ECR I-07725.

3.4. Priežastinis ryšys kaip civilinės atsakomybės sąlyga viešuosiuose pirkimuose

Tiekėjui reiškiant ieškinį dėl jo patirtos žalos atlyginimo, būtina įrodyti dar vieną būtiną civilinės atsakomybės sąlygą – *priežastinį ryšį*. Remiantis CK 6.247 straipsniu, atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmis (veikimu, neveikimu), nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę tokiu būdu, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų (veikimo, neveikimo) rezultatu.

Kaip minėta, pagrindinę tiekėjo patiriamą nuostolių dalį dažniausiai sudaro tiekėjo negautos pajamos. Įrodydamas priežastinį ryšį tarp perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų ir žalos atsiradimo fakto tiekėjas faktiškai turi įrodyti, kad:

- (i) dėl perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų tiekėjas prarado galimybę sudaryti viešojo pirkimo sutartį;
- (ii) nebuvus neteisėtų perkančiosios organizacijos veiksmų, viešojo pirkimo sutartis būtų sudaryta būtent su šiuo tiekėju;
- (iii) sudaręs viešojo pirkimo sutartį, jis būtų patyręs konkretaus dydžio negautas pajamas.

Potencialiems tiekėjams priežastinio ryšio įrodymo problema itin aktuali. „Potencialiems tiekėjams daroma žala gali būti jų negautos pajamos. Jos būtų gaunamos, jeigu šie tiekėjai laimėtų konkursą ir įgytų teisę vykdyti tiekimus, t. y. įgytų teisę vykdyti veiklą, kuris duotų pajamų. Potencialių tiekėjų interesų pažeidimas dėl privalomojo pirkimo nepaskelbimo tiesiogiai nereiškia, kad jie vien dėl konkurso nepaskelbimo patiria nuostolių, nes negauna pajamų. Negautos pajamos yra lėšos, kurias realiai numatoma gauti, jeigu nebūtų pažeidimo. Viešojo pirkimo konkurso nepaskelbimas dar nereiškia, kad konkrečiam potencialiam pirkimo konkurso dalyviui, net jei jų yra labai apibrėžtas skaičius, daroma žala. Pajamos būtų gaunamos ne tik dėl konkurso paskelbimo. Dar yra reikalinga teisės vykdyti tiekimus gavimas po konkurso, t. y. *reikia laimėti konkursą*. Potencialus tiekėjas turi įrodyti, kad jam užkertamas kelias pajamoms gauti, neskelbiant viešo konkurso, pagal kurio rezultatus jis turėtų vykdyti tiekimus. Tik konkurso nepaskelbimas, kai jame gali dalyvauti keli asmenys ir tiekėjas nėra aiškus, potencialaus tiekėjo galimybes gauti pajamų iš galimų tiekimų daro hipotetines, spėjamas, bet ne realiai numatomas gauti. Tokios pajamos neatitinka pagal teisės doktriną ir praktiką negautoms pajamoms keliamų reikalavimų“¹⁴⁶. Taigi potencialiems tiekėjams įrodyti patirtą žalą yra pakankamai sudėtinga ir, remiantis Lietuvos teismų praktika, patirta žala jiems gali būti atlyginama tik įrodžius, jog jie būtų *laimėję viešąjį konkursą ir su jais būtų sudaryta viešojo pirkimo sutartis*.

¹⁴⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 22 d. nutartis c.b. *UAB „Litesko“ v. VšĮ „Biržų ligoninė“*, civilinė byla Nr. 3K-3-280/2007, kategorija 45.4; 93.2.22 (S).

Kaip minėta, potencialūs tiekėjai yra tiekėjai galintys pateikti pasiūlymą konkursui (VPI 2 str. 26 punktas), tačiau faktiškai jo nepateikę dėl perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų. Akivaizdu, kad prekes tiekti, paslaugas teikti ar darbus atlikti gali daugelis tiekėjų ir iš anksto (nepaskelbus konkurso ir net neturint informacijos apie tai, kokie tiekėjai ketintų jame dalyvauti) numatyti, kuris iš tiekėjų laimėtų konkursą, būtų labai sunku arba faktiškai neįmanoma. Taigi žalos atlyginimas potencialiems tiekėjams tikėtina galimas tik tuo atveju, kai iš anksto žinoma, jog konkrečias prekes tiekti, paslaugas teikti ar darbus atlikti gali tik vienas (ar keli) tiekėjas. Nepaskelbus konkurso jis patirtų žalą, kurią galėtų įrodyti, nes prarastų realiai numatomas bei planuotas gauti pajamas. Tokios pat pozicijos laikosi ir Europos Sąjungos Pirmosios instancijos teismas jau minėtoje byloje konstatavęs, jog tiekėjas neįrodė, jog sutartis iš tikrųjų būtų sudaryta su juo, „todėl žala, kurią AFCon teigia patyrusi dėl negauto pelno, nėra tikra ir konkreti, o tik tariama. Todėl ji negali būti atlyginama“¹⁴⁷. Dėl sudėtingumo įrodyti patirtos žalos dydį dauguma atvejų potencialių tiekėjų galimybės gauti žalą atlyginimą yra hipotetinės ir tariamos.

Pasiūlymus pateikę tiekėjai taip pat turi įrodyti, jog jų pasiūlymas būtų pripažintas geriausiu. Pavyzdžiui, tiekėją nepagrįstai atmetus dėl neatitikimo minimaliems kvalifikacijos reikalavimams, šis tiekėjas turėtų turėti galimybę jam prieinamomis priemonėmis įrodinėti, jog jam sudarius galimybę toliau dalyvauti viešajame pirkime, jis konkursą būtų laimėjęs. Sakykim, pasiūlymai antrajame etape (pasiūlymų vertinimo etape) vertinami pagal ekonomiškai naudingiausio pasiūlymo vertinimo kriterijų, kai kriterijai yra aiškūs, tikslūs bei iš anksto pirkimo dokumentuose detalizuoti. Tokiu atveju tiekėjui turėtų būti sudaryta galimybė įrodyti, jog lyginant su konkursą laimėjusiu tiekėju, jis pateikė palankesnę pasiūlymą ir turėjo realią galimybę laimėti konkursą.

Didžiosios Britanijos teismų praktikoje¹⁴⁸ laikomasi kitos nuomonės (nei laikomasi Lietuvos teismų praktikoje), kur žala atlyginama atsižvelgiant į tiekėjo pateiktus įrodymus dėl jo *galimybių laimėti konkursą* (angl. „*lost of chance*“), t.y. atlyginant žalą viešuosiuose pirkimuose taikomi kiti principai nei remiantis bendrąja civilinės teisės doktrina. „Pavyzdžiui, jei teismas nustato, jog tiekėjas turėjo 40 procentų tikimybę laimėti konkursą, jam priteisiama 40 procentų planuojamų gauti pajamų“¹⁴⁹. Šis principas buvo suformuotas *Harmon*¹⁵⁰ byloje, kurioje teismai nustatė, jog tiekėjas turėjo 90 procentų tikimybę laimėti konkursą, todėl jam buvo priteista 90 procentų planuojamų gauti pajamų pagal tiekėjo pateiktus įrodymus. Nesivadovaujant „tikimybės laimėti konkursą“ principu, toks tiekėjas nebūtų įrodęs, jog tikrai konkursą laimės, todėl ir neturėtų galimybės gauti jokio žalą atlyginimo. Manytina, jog tokia teismų praktika siekiama atlyginti tiekėjams bent dalį jų negautų pajamų priklausomai nuo to, kaip teismas įvertina šių tiekėjų galimybes laimėti konkursą. Taikant

¹⁴⁷ Europos Bendrijų Pirmosios Instancijos Teismas 2005 m. kovo 17 d. bylos Nr. T-160/03 *AFCon Management Consultants ir kt. v. Europos Bendrijų komisija*.

¹⁴⁸ *Allied Maples Group v. Simmons* [1995] 1 W.L.R. 1602, CA.

¹⁴⁹ Arrowsmith S., *The Law of Public and Utilities Procurement*, London, Sweet & Maxwell, 2005, P. 1382.

¹⁵⁰ *Harmon CFEM Facades (UK) Ltd. v. The Corporate Officer of the House of Commons*, [2002], 2L.G.L.R. 372.

„tikimybės laimėti konkursą“ principą būtų žymiai efektyviau ginamos tiekėjų teisės, nes nebūtų reikalaujama įrodyti, jog tiekėjas tikrai būtų laimėjęs viešąjį konkursą¹⁵¹. Taigi šiuo atveju laikomasi principo: „kiek įrodysi, tiek žalos atlyginimo gausi“ ir žalos atlyginimas nėra siejamas su teisėjo įsitikinimu, jog konkretus tiekėjas tikrai (be abejonių) būtų laimėjęs viešąjį pirkimą. Autorės nuomone, tokia praktika sudaro galimybes tiekėjams efektyviau apginti savo teises taip užtikrinant bendrąjį efektyvumo principo reikalavimą. Šiuo atveju žymiai didesnis ratas tiekėjų galėtų pasinaudoti galimybe reikalauti patirtos žalos atlyginimo, ypač ginčiuose dėl tokių pirkimų, kuriuose potencialiai dalyvauja didelis kiekis tiekėjų¹⁵². Be to, teismas kiekvieną kartą turėtų išsamiai išanalizuoti tiekėjo pateiktus įrodymus bei įvertinti tiekėjo realias galimybes laimėti viešąjį pirkimą.

Kiti autoriai¹⁵³ teigia, jog siekiantis gauti žalos atlyginimą tiekėjas privalo įrodyti, jog egzistavo labai didelė tikimybė (ang. *substantial chance* arba *a very serious chance*), kad jis viešąjį pirkimą būtų laimėjęs. Šiuo atveju tiekėjas privalo įrodyti, jog jis tikėtinaai būtų laimėjęs viešąjį pirkimą (turėjo realią galimybę tai padaryti), tačiau nebūtinai pateikti visus įrodymus, kad be jokių abejonių šis tiekėjas būtų laimėjęs viešąjį pirkimą.

Remiantis Lietuvos teismų praktika¹⁵⁴, subjektas, besikreipiantis į teismą dėl negautų pajamų priteisimo, privalo įrodyti, *jog jis būtų laimėjęs viešąjį konkursą, t.y. teismui neturi kilti jokių abejonių dėl to, jog konkretus tiekėjas viešąjį pirkimą būtų laimėjęs.*

Siekiant nustatyti esminius Lietuvos ir užsienio valstybių požiūrio į priežastinį ryšį viešuosiuose pirkimuose skirtumus, būtina atskirai aptarti dvi priežastinio ryšio doktrinas: (i) tiesioginio priežastinio ryšio doktriną ir (ii) adekvataus priežastinio ryšio doktriną. Remiantis pirmąja (tiesioginio priežastinio ryšio) doktrina, asmuo atsako už žalą tik tuomet, kai žala yra tiesioginė jo veiksmų pasekmė. Vertinant poziciją, kurios laikosi Lietuvos teismai bylose dėl žalos atlyginimo viešuosiuose pirkimuose, manytina, kad vadovaujamosi tiesioginio priežastinio ryšio doktrina, t.y. tiekėui buvo neteisėtai užkirstas kelias sudaryti viešojo pirkimo sutartį, nors viešojo pirkimo sutartis turėjo būti sudaryta būtent su šiuo tiekėju. Tuo tarpu adekvataus priežastinio ryšio doktrina sako, kad priežastinis ryšys yra tada, kai asmens veiksmai padidina žalos atsiradimo galimybę. Remiantis šia doktrina, žala tiekėjui būtų priteista, jei jis buvo neteisėtai pašalintas iš viešųjų pirkimų procedūrų ar kitu būdu užkirstas kelias jam sudaryti viešojo pirkimo sutartį, kai buvo realios prielaidos jam laimėti konkursą, t.y. neteisėti perkančiosios organizacijos veiksmai padidino žalos atsiradimo galimybę.

¹⁵¹ Trepte, P., *Public Procurement in the EU, A Practitioner's Guide*, Second Edition, Oxford University Press, 2007, P. 560.

¹⁵² Ten pat.

¹⁵³ Bolton, P., *The Law of Government Procurement in South Africa*, Lexis Nexis, Butterworths, 2007, P. 383.

¹⁵⁴ Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 19 d. nutartis c.b. UAB „Vitrabolo servisas“ v. VšĮ Nacionalinis kraujo centras, civilinė byla Nr. 2A-546/2007, kategorija 44.2.4.1; 69; 114.11; Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 18 d. nutartis c.b. UAB „Panevėžio ryšių statyba“ v. Kėdainių rajono savivaldybė, civilinė byla Nr. 2A-435/2006, kategorija 45.4.

Akivaizdu, kad jau analizuotoje Didžiosios Britanijos teismų praktikoje labiau vadovaujamosi antrosios doktrinos principais tokiu būdu efektyviau ginant nukentėjusių asmenų interesus.

Apibendrinant tai, kas pasakyta, darytina išvada, kad tiekėjams neretai kyla priešastinio ryšio įrodinėjimo problema, nes tik dalis tiekėjų turi galimybę įrodyti, kad viešojo pirkimo sutartis būtų sudaryta būtent su jais. Autorės nuomone, Lietuvos teismai tiekėjo pareigą įrodyti, ar jis tikrai būtų laimėjęs viešąjį pirkimą, turėtų vertinti vadovaudamiesi principu „yra didelė tikimybė, kad tiekėjas viešąjį pirkimą būtų laimėjęs“ tokiu būdu užtikrinant efektyvią tiekėjų teisių apsaugą.

3.5. Ieškinio senaties terminas reikalavimams dėl žalos atlyginimo viešuosiuose pirkimuose

Tiekėjai, ketinantys kreiptis į teismą dėl žalos atlyginimo, gali būti suklaidinti CK 1.125 straipsnyje numatytą ieškinio senaties terminų, nes CK 1.125 str. numatyta, jog:

- (i) sutrumpintas vieno mėnesio ieškinio senaties terminas taikomas iš konkurso rezultatų atsirandantiems reikalavimams (CK 1.125 str. 3 dalis);
- (ii) sutrumpintas trejų metų ieškinio senaties terminas taikomas reikalavimams dėl padarytos žalos atlyginimo, tarp jų ir reikalavimams atlyginti žalą atsiradusią dėl netinkamos kokybės produkcijos (CK 1.125 str. 8 dalis).

Tiekėją taip pat galėtų suklaidinti Lietuvos apeliacinio teismo viena nutartis, kurioje teismas išaiškino, jog „ieškovui dar 2004 m. rugpjūčio mėn. buvo žinoma apie pirkimo sutarties sudarymą, o spalio mėnesį – kad laikinoji apsaugos priemonė – uždrausti sudaryti pirkimo sutartį – yra netaikyta. Ieškovui realios galimybės pareikšti reikalavimą priteisti nuostolius atsirado 2004 m. spalio mėn., nes ieškovui visiškai turėjo būti aišku, kad perkančioji organizacija su įmone *Abbott GmbH & Co.KG* sudarė viešojo pirkimo sutartį. <...> Ieškovo reikalavimas priteisti nuostolius (žalą) yra ne patikslintas reikalavimas, o naujas reikalavimas, atsiradęs iš pirkimo konkurso reikalavimų. Ieškinio senaties termino pabaiga iki ieškinio pareiškimo yra pagrindas ieškinį atmesti (CK 1.131 str. 1 d.). Kadangi ieškovas be svarbių priežasčių praleido CK 1.125 straipsnio 3 dalyje nustatytą terminą pareikšti ieškinį dėl nuostolių (žalos) atlyginimo, tai ir tuo pagrindu reikalavimas dėl nuostolių (žalos) priteisimo atmestinas“¹⁵⁵.

Nepaisant aukščiau nurodyto teismo išaiškinimo, manytina, jog reikalavimams dėl žalos atlyginimo viešuosiuose pirkimuose turėtų būti taikomas sutrumpintas *trejų metų ieškinio senaties terminas* (CK 1.125 str. 8 dalis) dėl šių žemiau nurodytų priežasčių:

- (i) siekdamas žalos atlyginimo tiekėjas privalo įrodyti perkančiosios organizacijos (ar kito tiekėjo) neteisėtus veiksmus, t.y. ginčyti perkančiosios organizacijos (ar tiekėjo) neteisėtus veiksmus ar priimtus sprendimus (dažnu atveju VPĮ V skyriuje nustatyta tvarka). Tuo atveju, jei teismas tenkintų tiekėjo ieškinį, tačiau viešojo pirkimo sutarties sudaryti arba įvykdyti nebebūtų galimybės, vienintelis efektyvus jo teisių gynimo būdas būtų teisė į žalos atlyginimą¹⁵⁶. Kita vertus, jei reikalavimui dėl žalos atlyginimo būtų taikomas vieno mėnesio ieškinio senaties terminas, teismui išnagrinėjus bylą ir

¹⁵⁵ Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 19 d. nutartis c.b. UAB „Vitrolabo servisas“ v. VšĮ Nacionalinis kraujo centras ir Vokietijos įmonė *Abbott GmbH & Co.KG*, civilinė byla Nr. 2A-546/2007, kategorija 44.2.4.1; 69; 114.11.

¹⁵⁶ Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 10 d. nutartis c.b. *Šiaulių miesto savivaldybės švietimo centras v. Šiaulių darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnyba*, civilinė byla Nr. 2-1129/2009, kategorija 110.1 (S); Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 16 d. nutartis c.b. *UAB „Innovation Computer Group“ v. Lietuvos Nacionalinei Martyno Mažvydo biblioteka*, civilinė byla Nr. 2-780/2009, kategorija 69.; 110.1.

nustačius perkančiosios organizacijos neteisėtus veiksmus, minėtas ieškinio senaties terminas dažnu atveju jau būtų suėjęs ir tiekėjai neturėtų galimybės pasinaudoti teise į žalos atlyginimą. Tai patvirtina taip pat ir tai, jog, remiantis VPI 95 str. 4 dalimi, ieškinyis ir apeliacinis skundas turi būti išnagrinėtas ne vėliau kaip per 45 dienas nuo bylos iškėlimo ar apeliacinio skundo priėmimo dienos. Pagal Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. balandžio mėn. informaciniame biuletenyje Nr. 2 (paskelbtas internete adresu http://www.vpt.lt/admin/uploaded/IB2008_02.pdf) pateiktą statistiką viešųjų pirkimų dėl supaprastintų pirkimų bylos vidutiniškai yra nagrinėjamos 149 d. pirmos instancijos teismuose ir 68 d. aukštesnės instancijos teismuose. Taigi net ir tuo atveju, jei teismai griežtai laikytųsi VPI 95 str. 4 dalyje numatytų viešųjų pirkimų bylų nagrinėjimo terminų, byla būtų išnagrinėta per 45 dienas nuo jos iškėlimo dienos, tuo tarpu ieškinį dėl žalos atlyginimo reikėtų reikšti bylos dar neišnagrinėjus, t.y. ieškovas turėtų reikalauti žalos atlyginimo ir dar kartą įrodinėti perkančiosios organizacijos neteisėtus veiksmus.

(ii) Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išaiškinęs, jog „nors viešųjų pirkimų ir viešojo konkurso institutai (Civilinio kodekso XXII skyriaus šeštasis skirsnis ir XLIX skyrius) panašūs savo tikslais, tačiau skiriasi jų teisinių santykių subjektai ir objektas, šiems institutams taikomos panašaus pobūdžio, bet ne tapačios procedūros ir pan. Atsižvelgiant į tai, nagrinėjant ginčus dėl viešųjų pirkimų netaikytina Civilinio kodekso 1.125 straipsnio 3 dalis, kurioje nustatytas sutrumpintas vieno mėnesio ieškinio senaties terminas, taikomas iš konkurso rezultatų atsirandantiems reikalavimams, kitaip nei viešajame konkurse, vykdomos viešojo pirkimo procedūros (pvz., kvalifikacijos tikrinimas, procedūrų nutraukimas) ir kt. Viešojo konkurso institutas atribotinas nuo viešųjų pirkimų instituto, todėl viešiesiems pirkimams *mutatis mutandis* netaikytinos Civilinio kodekso XLIX skyriaus nuostatos^{157c}“.

Atsižvelgiant į tai, jog tokios pozicijos laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pateiktoje viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalgoje, darytina išvada, jog ieškiniams dėl žalos atlyginimo viešuosiuose pirkimuose yra taikomas sutrumpintas trejų metų ieškinio senaties terminas (CK 1.125 str. 8 dalis).

¹⁵⁷ Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Teismų praktika Nr. 31, 2009.

Išvados

1. Nors teisės į žalos atlyginimą teisinis reguliavimas iš pirmo žvilgsnio gali pasirodyti neefektyvus, dėl to, kad VPI pateikia tik bendro pobūdžio teisės normą iš esmės numatančią tik teisę reikalauti žalos atlyginimo (bet ne jos įgyvendinimo mechanizmą), atlikus sisteminę teisės aktų normų analizę, matyti, kad teisės aktuose įtvirtintas teisinis reguliavimas sudaro visas prielaidas efektyviai pasinaudoti teise į žalos atlyginimą viešuosiuose pirkimuose, tačiau suinteresuoti asmenys turėtų atkreipti dėmesį į kai kuriuos šios teisės įgyvendinimo ypatumus, išsamiau aptartus šiame darbe.

2. Manytina, jog pasiteisino darbo pradžioje iškelta hipotezė, nes teisė į žalos atlyginimą kaip teisių gynimo būdas (CK 1.138 str. 6 dalis) viešuosiuose pirkimuose laikytinas šalutiniu tais atvejais, kai vis dar egzistuoja galimybė sudaryti viešojo pirkimo sutartį ir pasiekti pirkimo tikslą (VPI 3 str. 2 dalis), t.y. pagrindinis sąžiningo tiekėjo teisių gynimo būdas viešuosiuose pirkimuose turėtų būti atkurti iki teisės pažeidimo buvusią padėtį bei siekti sudaryti viešojo pirkimo sutartį (CK 1.138 str. 2 dalis). Todėl tais atvejais, kai tiekėjai vis dar turi realias galimybes sudaryti viešojo pirkimo sutartį, jų galimybės reikalauti žalos atlyginimo yra pakankamai ribotos.

3. Skirtingai nei ginčijant perkančiosios organizacijos veiksmus ar priimtus sprendimus VPI 93 – 95 straipsniuose nustatyta tvarka, subjektų, turinčių teisę į žalos atlyginimą viešuosiuose pirkimuose (VPI 96 straipsnis), ratas yra platus, t.y. kreiptis į teismą dėl žalos atlyginimo gali tiek pasiūlymus pateikę, tiek potencialūs tiekėjai, perkančiosios organizacijos ar kiti žalos patyrę asmenys. Perkančiųjų organizacijų teisių apsaugos mechanizmas viešuosiuose pirkimuose detalai reglamentuotas, yra įtvirtinta daug teisinių priemonių perkančiųjų organizacijų interesų apsaugai užtikrinti, todėl jų teisių gynimo ypatumai, įskaitant teisę į žalos atlyginimą, nėra tokie aktualūs (lyginant su tiekėjais). Tiekėjų ar kitų asmenų galimybė kreiptis dėl žalos atlyginimo faktiškai sietina su dviem aplinkybėmis: (i) reikalaujantis žalos atlyginimo ūkio subjektas buvo suinteresuotas viešojo pirkimo sutarties sudarymu; (ii) dėl neteisėtų veiksmų šis ūkio subjektas patyrė žalos. Manytina, kad subrangovai ar asmenys, kurių pajėgumais remiasi tiekėjai, nėra suinteresuoti viešojo pirkimo sutarties sudarymu, todėl galimybės prisiteisti žalos atlyginimą viešuosiuose pirkimuose šiems asmenims yra ribotos.

4. Nors egzistuoja prielaidos manyti, jog paskelbdama apie pirkimą perkančioji organizacija prisiima įsipareigojimus tiekėjų atžvilgiu pirkimo dokumentų ir skelbimo apie pirkimą pagrindu, pirkimą perkančioji organizacija vykdo vadovaudamasi VPI imperatyvių teisės normų ir viešųjų pirkimų principų reikalavimais, todėl civilinė atsakomybė dėl žalos viešuosiuose pirkimuose padarymo laikytina deliktine civiline atsakomybe.

5. Tais atvejais, kai tiekėjas žalos patiria dėl perkančiosios organizacijos neteisėtų veiksmų,

sinteresuotumo viešojo pirkimo sutarties sudarymu principas reikalauja, kad sąžiningas tiekėjas iš pradžių išnaudotų visas jam prieinamas teisinės priemones siekiant sudaryti viešojo pirkimo sutartį, t.y. (i) ginčytų neteisėtus perkančiosios organizacijos veiksmus tik sužinojęs apie jo teisių pažeidimo faktą (bet kuriame viešojo pirkimo procedūrų etape), (ii) ginčyti neteisėtus perkančiosios organizacijos veiksmus VPI 93 – 95 straipsniuose nustatyta tvarka. Autorės nuomone, net ir sudarius viešojo pirkimo sutartį sąžiningas tiekėjas turėtų kreiptis į teismą ir reikalauti laikinųjų apsaugos priemonių taikymo (pirkimo sutarties vykdymo sustabdymo) bei sudarytos viešojo pirkimo sutarties pripažinimo niekine.

6. Nors egzistuoja visos prielaidos tiekėjui reikalauti (bei prisiteisti) jo patirtų tiesioginių nuostolių atlyginimo, šie nuostoliai dažniausiai yra nedideli (lyginant su planuojamu gauti pelnu įvykdžius viešojo pirkimo sutartį), todėl esminės reikšmės tiekėjams dažniausiai turi galimybė prisiteisti negautas pajamas. Įrodydamas ketintas gauti pajamas tiekėjas privalo nurodyti konkretų planuotą pajamų dydį, pateikti įrodymus bei paskaičiavimus. Tiekėjo galimybės yra apsunkinamos tais atvejais, kai nėra iš anksto žinomi planuojamų įsigytų darbų, paslaugų ar darbų kiekiai (apimtys), o perkančioji organizacija gali nurodyti tik preliminarius kiekius.

7. Nors teoriškai prisiteisti negautas pajamas turi teisę ir potencialus tiekėjas, faktiškai tai įgyvendinti yra sudėtinga net ir pasiūlymą teikusiam bei preliminarioje pasiūlymų eilėje nurodytam tiekėjui, nes jis privalo įrodyti: (i) jog būtų laimėjęs konkursą ir su juo būtų sudaryta viešojo pirkimo sutartis; (ii) konkretų pajamų dydį, kurias jis būtų gavęs, jei pažeidimo nebūtų buvę (pagrįstą konkrečiais įrodymais ir paskaičiavimais); (iii) visa reikalaujama priteisti suma yra priteistina, nes teismas turi teisę mažinti nuostolių atlyginimo dydį atsižvelgdamas į tokias aplinkybes, kaip perkančiosios organizacijos turtinė padėtis.

8. Tiekėjams neretai kyla priežastinio ryšio įrodinėjimo problema, nes tik dalis tiekėjų turi galimybę įrodyti, kad viešojo pirkimo sutartis būtų sudaryta būtent su jais. Autorės nuomone, Lietuvos teismai tiekėjo pareigą įrodyti, ar jis tikrai būtų laimėjęs viešąjį pirkimą, turėtų vertinti vadovaudamiesi principu „yra didelė tikimybė, kad tiekėjas viešąjį pirkimą būtų laimėjęs“ tokiu būdu užtikrinant efektyvią tiekėjų teisių apsaugą, nes pagal dabartinę teismų praktiką teismui neturi kilti jokių abejonių dėl to, kad konkretus tiekėjas būtų laimėjęs viešąjį pirkimą.

9. Reikalavimams dėl žalos atlyginimo viešuosiuose pirkimuose turėtų būti taikomas sutrumpintas trejų metų ieškinio senaties terminas (CK 1.125 str. 8 dalis).

Literatūros sąrašas

Norminė literatūra

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.
4. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas // Valstybės žinios. 1996, Nr. 84-2000; 2002, Nr. 118-5296; 2003, Nr. 57-2529, Nr. 123-5579; 2004, Nr. 7-130, Nr. 96-3520, Nr. 116-4321.
5. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 2, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 16, 17, 18, 19, 22, 23, 24, 27, 28, 30, 31, 33, 38, 39, 41, 51, 57, 58, 70, 72, 75, 79, 81, 93, 95, 98, 100 straipsnių, IV skyriaus, 1 ir 2 priedėlių ir priedo pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios 2008, Nr. 81-3179.
6. Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 2, 4, 7, 8, 10, 11, 16, 18, 19, 22, 23, 24, 27, 28, 30, 33, 39, 40, 43, 45, 49, 57, 62, 74, 85, 86, 89, 92 straipsnių pakeitimo ir papildymo, Įstatymo papildymo 15(1) straipsniu įstatymas // Valstybės žinios. 2009, Nr. 93-3986.
7. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 60-1945.
8. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 30-856.
9. Viešųjų pirkimų tarnybos prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2003 m. vasario 25 d. įsakymu Nr. 1S-21 patvirtinta viešojo pirkimo-pardavimo sutarčių kainodaros nustatymo metodika // Valstybės žinios. 2003, Nr. 22-944.

Tarptautiniai dokumentai

10. 1989 m. gruodžio 21 d. Europos Tarybos Direktyva dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su peržiūros procedūrų taikymu sudarant viešojo prekių pirkimo ir viešojo darbų pirkimo sutartis, derinimo (89/665/EEB), Oficialusis leidinys L 395, 30/12/1989.
11. 1992 m. vasario 25 d. Europos Tarybos Direktyva dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių Bendrijos taisyklių taikymą viešųjų pirkimų tvarkai vandens, energetikos, transporto ir telekomunikacijų sektoriuose, suderinimo (92/13/EEB), Oficialusis leidinys L 076, 23/03/1992.
12. 2007 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 89/665/EEB ir 92/13/EEB dėl viešųjų sutarčių suteikimo peržiūros procedūrų veiksmingumo didinimo (2007/66/EB), Oficialusis leidinys L 335, 20/12/2007.

13. 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl viešojo darbų, prekių ir paslaugų pirkimo sutarčių sudarymo tvarkos derinimo (2004/18/EB), Oficialus leidinys L 134, 2004.
14. 2004 m. kovo 31 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl subjektų, vykdančių veiklą vandens, energetikos, transporto ir pašto paslaugų sektoriuose, vykdomų pirkimų tvarkos derinimo (2004/17/EB), Oficialus leidinys L 134, 2004.
15. Europos Komisija, Komunikatas, Public Procurement in the European Union, Brussels, 1998, COM(1998)143 final.

Kita literatūra

16. Arrowsmith S. The Law of Public and Utilities Procurement. London: Sweet & Maxwell, 2005.
17. Arrowsmith S. The Past and future evolution of EC procurement law: from framework to common code? // red. Public Contract Law Journal Nr 3, 2006. T 35.
18. Arrowsmith S, Trybus M. ir kt. Public Procurement. The Continuing Revolution, Hague: Kluwer Law International, 2003.
19. Arrowsmith S, Linarelli J, Wallace D. ir kt. Regulating Public Procurement: National and International Perspectives. Hague: Kluwer Law International, 2000.
20. Bolton P. The Law of Government Procurement in South Africa. London: Lexis Nexis, Butterworths, 2007.
21. Bovis Ch. EC Public Procurement: Case Law and Regulation. Oxford: Oxford University Press, 2006.
22. Brown A. Inadmissibility of a Challenge to the Commission's Decision to Close its File on Thessaloniki Metro: Case T-202/02 *Makedoniko Metro and Michaniki v Commission*. // red. London: Sweet & Maxwell, Public procurement law review Nr. 4, NA91-NA115, 2004.
23. Davies A.C.L. The Public Law Of Government Contracts. Oxford: Oxford University Press, 2008.
24. De Koninck C. European Public Procurement Law: Remedies Pt. 2. London: Wolters Kluwer Law & Business, 2008.
25. Golding J, Henty P. The New Remedies Directive of the EC: Standstill and Ineffectiveness, 2008, // red. London: Sweet & Maxwell, Public procurement law review Nr. 146, 2008.
26. Knight L, Harland Ch, Telgen J ir kt. Public Procurement international cases and commentary. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group, 2007.
27. Lasok, KPE, Millet ir kt. Judicial Control in the EU: Procedures and Principles. Oxford: Oxford university press, 2004.

28. Mikelėnas V. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras, Šeštoji knyga, Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2003.
29. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia., 1995.
30. Mikelėnas V, Vileita A, Taminskas A ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras pirmoji knyga. Vilnius: Justitia, 2001.
31. Mizaras V., Vileita A, Taminskas A ir kt. Civilinė teisė, Bendroji dalis. Vilnius: Justitia, 2009.
32. Pachnou D. The effectiveness of bidder remedies for enforcing the EC public procurement rules: a case study of the public works sector in United Kingdom and Greece. Nottingham: Nottingham University, 2003.
33. Papirtis L.V., Baranauskas E. ir kt. Civilinė teisė, Bendroji dalis, II T. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2005.
34. Soloveičikas D. Efektyvumo principas ir laikinosios apsaugos priemonės bei žalos atlyginimas kaip tiekėjų teisių gynimo priemonės viešuosiuose pirkimuose, Teisė. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009. T. 70.
35. Soloveičikas D. Viešųjų pirkimų principai, jų taikymas Europos Teisingumo Teismo ir Lietuvos teismų praktikoje. Vilnius: Justitia Nr. 3 (69), 2008.
36. Trepte P. Public Procurement in The EU, A Practitioner's Guide, Second Edition. Oxford: Oxford University Press, 2007.
37. Trybus M. Improving the Efficiency of Public Procurement Systems as Part of the European Union Enlargement Process, žr. internete adresu: <http://www.cgu.gov.br/ivforumglobal/pdf/martintrybus2.pdf>; prisijungimo laikas: 2009-11-07.
38. Vitkevičius P, Vėlyvis S ir kt. Civilinė teisė. Kaunas: Vijusta, 1997.

Teismų praktika

39. Viešųjų pirkimų reglamentavimo ir teismų praktikos apžvalga, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Teismų praktika Nr. 31, 2009.
40. Lietuvos Aukščiausiojo teismo CBS teisėjų kolegijos 2005 m. lapkričio 30 d. nutartis UAB „Litesko“ v. VšĮ Biržų ligoninė, civilinė byla Nr. 3K-3-623/2005, kategorija 21.4.1.1; 24.1; 44.2.4.1; 44.8; 45.4; 55; 69, 114.4.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2005 m. rugsėjo 21 d. nutartis c.b. UAB “Sigma Telas” v. AB “Rytų skirstomieji tinklai”, civilinė byla Nr. 3K-3-416/2005, kategorija 45.4.

42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 22 d. nutartis c.b. UAB „Litesko“ v. VšĮ Biržų ligoninė, civilinė byla Nr. 3K-3-280/2007, kategorija 45.4, 93.2.22(S).
43. Lietuvos Aukščiausiojo teismo CBS teisėjų kolegijos 2003 m. gruodžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Lietuvos tekstilės institutas v. Lietuvos kariuomenė ir kt., civilinė byla Nr. 3K-3-1117/03, kategorija 40.4.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2004 m. rugsėjo 6 d. nutartis c.b. UAB „Eismas“ v. Vilniaus miesto savivaldybės administracija, civilinė byla Nr. 3K-3-416/2004, kategorija 45.4.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2005 m. sausio 19 d. nutartis c.b. UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“, civilinė byla Nr. 3K-3-38/2005, kategorija 42.5; 42.6; 52.3.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 29 d. nutartis c.b. N.S. v. Vilniaus miesto 19 –ojo notarų biuro notarė T.N., civilinė byla 3K-3-446/2007, kategorija 34.4.8; 44.2.4.1.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 30 d. nutartis c.b. BUAB „Omė“ v. Antstolis D.J., civilinė byla Nr. 3K-3-328/2008, kategorija 44.2.1., 44.2.4.1, 44.5.2.17, 126.5 (S).
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 9 d. nutartis c.b. VšĮ „Versmės“ leidykla v. Lietuvos tūkstantmečio minėjimo direkcija prie Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos, civilinė byla Nr. 3K-3-35/2009, kategorija 45.4., 93.2.12; 119.1; 121.22 (S).
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS 2009 m. birželio 8 d. teisėjų kolegijos nutartis c. b. AB „If draudimas“ v. Vilniaus miesto savivaldybė, UAB „Statybinių konstrukcijų laboratorija“, Nr. 3K-3-252/2009, kategorija 69; 93.2.4; 120 (S).
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2003 m. gegužės 19 d. nutartis c.b. V.Bakšas ir N. Bakšienė v. AB Lietuvos žemės ūkio bankas, civilinė byla Nr. 3K-3-617/2003, kategorija 39.2.1.
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 26 d. nutartis c.b. J. M. Š v. VĮ „Registru centras“, civilinė byla Nr. 3K-7-59/2008, kategorija 44.5.2.1; 44.5.2.17 (S).
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 9 d. nutartis c.b. UAB „Rudeta“ v. AB „Lietuvos draudimas“, civilinė byla Nr. 3K-3-322/2008, kategorija 44.2.2; 44.8; 114.9.6.2; 114.11; 116.1 (S).
53. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2004 m. spalio 7 d. nutartis c.b. UAB „Dan Communications“, Latvijos įmonė SIA „Dan Communications“ v. AB „Lietuvos radijo ir televizijos centras“, civilinė byla Nr. 2A-326/2005, kategorija 21.2; 37.2; 39.6.2.13; 63; 90.
54. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2005 m. gegužės 2 d. nutartis c.b. UAB „Litesko“ v. VšĮ Biržų ligoninė, civilinė byla Nr. 2A-179/2005, kategorija 69.

55. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2005 m. liepos 5 d. nutartis c.b. UAB „Vigantiškių statyba“ v. Plungės rajono savivaldybės administracija, Nr. 2A-263/2005, kategorija 69.
56. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 23 d. nutartis UAB „Litesko“ v. VšĮ „Biržų ligoninė“, civilinė byla Nr. 2A- 224/2006, kategorija 69, 21.6(S).
57. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2006 m. gruodžio 18 d. nutartis c.b. UAB „Panevėžio ryšių statyba“ v. Kėdainių rajono savivaldybė, civilinė byla Nr. 2A-435/2006, kategorija 45.4.
58. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2007 m. lapkričio 19 d. nutartis c.b. UAB „Vitrolabo servisas“ v. VšĮ Nacionalinis kraujo centras, civilinė byla Nr. 2A-546/2007, kategorija 44.2.4.1;69;114.11.
59. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2007 m. rugsėjo 10 d. nutartis, c.b. UAB „Observis“ v. Kauno miesto savivaldybės administracija, civilinė byla Nr. 2A-389/2007, kategorija 69 (S).
60. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2007 m. sausio 29 d. nutartis c.b. UAB „Liteko“ v. VšĮ Biržų ligoninė, civilinė byla Nr. 2A-65/2009, kategorija 45.4(S).
61. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 11 d. nutartis c.b. UAB „Pireka“ v. Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, civilinė byla Nr. 2-932/2008, kategorija 69(S).
62. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. kovo 12 d. nutartis c.b. UAB „Labostera“ v. VšĮ Kauno Raudonojo Kryžiaus klinikinė ligoninė, civilinė byla Nr. 2A-200/2008, kategorija 69, 121.20(S).
63. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. rugsėjo 15 d. nutartis c.b. UAB „Eiresta“ v. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, civilinė byla Nr. 2A-472/2008, kategorija 69.
64. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 28 d. nutartis c.b. UAB „Gamedā“ ir Valstybinės ligonių kasos prie Sveikatos apsaugos ministerijos, civilinė byla Nr. 2-158/2008, kategorija 110.1.
65. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2005 m. birželio 13 d. nutartis c.b. AB „Lisco Baltic Service“ v. VĮ „Klaipėdos valstybinio jūrų uosto direkcija“, civilinė byla Nr. 2A-233/2005, kategorija 69.
66. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2005 m. spalio 17 d. nutartis c.b. „Rubikon apskaitos sistemos“ v. Vilniaus miesto savivaldybės administracija, UAB „YIT Technika“, UAB „Valymo sistemos“ ir UAB „Auksinis varnas“, c.b. Nr. 2A-336/2005, kategorija 45.4.

67. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 19 d. nutartis c.b. UAB „Ernst & Young Baltic“ v. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra, civilinė byla Nr. 2A-150/2006, kategorija 69.
68. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2007 m. liepos 9 d. nutartis c.b. UAB „Siemens“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“, civilinė byla Nr. 2-451/2007, kategorija 110.1.(S).
69. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2007 m. liepos 19 d. nutartis c.b. *Rokiškio rajono savivaldybės administracija v. UAB „Sophus“*, civilinė byla Nr. 2-466/2007, kategorija 69, 110.1.
70. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 11 d. nutartis c.b. UAB „Kauno keliai“ v. Kauno miesto savivaldybė, civilinė byla Nr. 2-614/2007, kategorija 106.7.
71. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2007 m. vasario 24 d. nutartis c.b. M.M. v. UAB „Jonynė“, civilinėje byloje Nr. 2A-212/2009, kategorija 30.2, 30.12.1 (S).
72. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2007 vasario 22 d. nutartis c.b. AB „Lietuvos Paštas“ v UAB „Bitė Lietuva“, civilinė byla Nr. 2 -148/2007, kategorija 69; 93.2.7; 93.2.16; 110.1.
73. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 gegužės 22 d. nutartis c.b. UAB „Viržis“ v. „Kauno tardymo izoliatorius“ civilinė byla Nr. 2-374/2008, kategorija 110.1.
74. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. birželio 28 d. nutartis c.b. *UAB „Omnitel“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“*; civilinė byla Nr. 2-451/2008, kategorija 118.2,69.
75. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 26 d. sprendimas c.b. UAB “ERP” v. Valstybinė mokesčių inspekcija prie LR Finansų ministerijos, civilinė byla Nr. 2A-439/2008, kategorija 69(S).
76. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 7 d. nutartis c.b. UAB „Technologinių paslaugų sprendimai“ v. Lietuvos automobilių kelių direkcija prie Susisiekimo ministerijos, civilinė byla Nr. 2-548/2008, kategorija 110.1, 106.83.
77. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 23 d. nutartis c.b. UAB „Megrame“ v. Kauno Juozo Urbšio vidurinė mokykla, civilinė byla Nr. 2-817/2008, kategorija 110.1(S)).
78. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 23 d. nutartis c.b. AB „City Service“ v. Vilniaus miesto savivaldybė, civilinė byla Nr. 2-773/2008, kategorija 110.1.
79. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2009 m. liepos 16 d. nutartis c.b. UAB „Innovation Computer Group“ v. Lietuvos Nacionalinei Martyno Mažvydo biblioteka, civilinė byla Nr. 2-780/2009, kategorija 69; 110.1.

80. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2009 m. rugsėjo 10 d. nutartis c.b. Šiaulių miesto savivaldybės Švietimo centras v. Šiaulių darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnyba, civilinė byla Nr. 2-1129/2009, kategorija 110.1.
81. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 2 d. nutartis c.b. UAB „IF draudimas“ v. Vilniaus miesto savivaldybė, UAB „Statybinių konstrukcijų laboratorija“, civilinė byla Nr. 2A– 222/2009, kategorija 69; 93.2.4 (S).
82. Lietuvos apeliacinio teismo CBS teisėjų kolegijos nutartis c.b. Vilniaus miesto savivaldybės administracija v. Švedijos įmone CPT Nordic AB; civilinė byla Nr. 2 – 627/2006.
83. Panevėžio apygardos teismo 2007 m. liepos 3 d. sprendimas c.b. UAB „Sonex identifikaciniai duomenys“ v. Valstybinė biudžetinė įstaiga „Utenos pensionatas“, civilinė byla Nr. 2-254-212/2007.
84. Vilniaus apygardos teismo 2009 m. gruodžio 2 d. sprendimas c.b. UAB „Vestekspress“ v. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, civilinėje byloje Nr. 2-2580-431/2009.
85. Europos Bendrijų Pirmosios Instancijos Teismo 2005 m. kovo 17 d. sprendimas, *AFCon Management Consultants ir kt. v. Europos Bendrijų komisija*, bylos Nr. T-160/03.
86. Europos Teisingumo Teismo byla C-129/04, *Espace Trianon Sa, Societe wallonne de location – financement SA (Sofibail) v Office communautaire et regional de la formation professionnelle et de l’emploi (FOREM)*, [2005], ECR I-7805.
87. Europos Teisingumo Teismo byla C-14/83 *Von Colson*, [1984] ECR 1891.
88. Europos Teisingumo Teismo byla C-241/06, *Lämmerzahl HmbH v. Freie Hansestadt Bremen* [2007]; ECR I-0000;
89. Europos Teisingumo Teismo byla C-470/99, *Universale-Bau*, [2002] E.C.R. I-11617.
90. Europos Teisingumo Teismo byla C-31/87 *Gebroeders Beentjes BV v. Netherlands* [1988], ECR 4635.
91. Europos Teisingumo Teismo byla C-179/90, *Merci convenzionali porto di Genova SpA v Siderurgica Gabrielli SpA*, [1991] ECR I-05889.
92. Europos Teisingumo Teismo byla C-19/00, *SIAC Construction Ltd v County Council of the County of Mayo*, [2001] ECR I-07725
93. Europos Teisingumo Teismo byla C-214/00, *Commission of the European Communities v. Kingdom of Spain*, [2003] ECR I-4667.
94. Europos Teisingumo Teismo byla C-230/02 *Grossmann Air Service, Bedarfsluftfahrtunternehmen GmbH Co. KG v. Republik Österreich*, [2004], ECR I-1829.
95. Europos Teisingumo Teismo byla C-243/89 *Commission v Denmark* [1993] ECR I-3353 ("Storebaelt byla").
96. Europos Teisingumo Teismo byla C-26/03, *Stadt Halle v RPL Lochau*, [2005] ECR I-1. .

97. Europos Teisingumo Teismo byla C-315/01, *Gesellschaft für Abfallentsorgung – Technik GmbH (GAT) v. Österreichische Autobahnen und Schnellstrassen AG (ÖSAG)*, [2003], ECR I-6351.
98. Europos Teisingumo Teismo byla C-327/00, *Santex SpA v. Unita Socio Sanitaria Locale*, [2003], ECR I-1877.
99. Europos Teisingumo Teismo byla C-392/93, *The Queen and HM Treasury ex parte British Telecommunications Plc* [1993] OJ 287/76.
100. Europos Teisingumo Teismo byla C-424/01, *CS Communications & Systems Austria GmbH v Allgemeine Unfallversicherungsanstalt*, [2003]. E.C.R. I-03249.
101. Europos Teisingumo Teismo byla C-448/01, *EVN AG Wienstrom GmbH v. Republik Österreich*, [2003] ECR I-14527.
102. Europos Teisingumo Teismo byla C-81/98, *Alcatel Austria AG and Others*, [1999], ECR I-7671.
103. Europos Teisingumo Teismo byla C-31/87 *Beentjes v. Netherlands*, [1998]; ECR 4635.
104. Europos Teisingumo Teismo byla C-324/93 *R. v The Secretary of State for the Home Department, ex parte Evans Medical Ltd and Macfarlan Smith Ltd*, [1995]; ECR I-563.
105. Generalinio advokato Micho 2005 m. vasario 25 d išvada Europos Teisingumo Teismo byloje C-410/01, *Fritsh, Chiari & Partner, Ziviltechniker GmbH and Others v. Autobahnen und Schnellstrassen - Finanzierungs-AG (Asfinag)*.
106. Pirmos instancijos teismo 2005 m. kovo 17 d. sprendimas, *AFCOn Management Consultants, Patrick Mc Mullin, Seamus O'Grady v. European Commission*, bylos Nr. T-160/03.

Interneto tinklalapiai

107. Europos Sąjungos valstybių narių Viešųjų pirkimų įstatymai, SIGMA oficialus puslapis, paskelbtas internete adresu http://www.sigmaweb.org/document/30/0,3343,en_33638100_33693506_35029086_1_1_1_1,00.htm, prisijungimo laikas: 2009-12-14).
108. Soloveičikas D, Aviža S. Viešųjų pirkimų sistemos tobulinimo ir plėtros strategija, paskelbta internete adresu <http://www.ukmin.lt/lt/strategija/studijos.php>, prisijungimo laikas: 2009-12-07.
109. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. balandžio mėn. Informacinis biuletenis Nr. 2 (paskelbtas internete adresu http://www.vpt.lt/admin/uploaded/IB2008_02.pdf, prisijungimo laikas: 2009-12-07).

SANTRAUKA

Galimybę pasinaudoti teise į žalos atlyginimą viešuosiuose pirkimuose vertėtų laikyti vienu iš kertinių elementų, galinčių padėti užtikrinti viešųjų pirkimų procedūrų viešumą, skaidrumą, atitikimą teisės aktų reikalavimams. Šio darbo tikslas – nustatyti teisės į žalos atlyginimą efektyvaus įgyvendinimo ypatumus, visapusiškai išnagrinėti kiekvieną iš būtinų sąlygų civilinei atsakomybei dėl žalos viešuosiuose pirkimuose padarymo kilti, apibendrinti Lietuvos teismų ir Europos Teisingumo Teismo praktiką. Darbe analizuojama teisė į žalos atlyginimą viešuosiuose pirkimuose (VPI 96 straipsnio pagrindu) ir kiti VPI V skyriuje įtvirtinti tiekėjų teisių gynimo būdai, aptariamai jų tarpusavio ryšiai. Darbe dėmesys taip pat skiriamas sąžiningų tiekėjų pareigai ginčyti neteisėtus perkančiosios organizacijos veiksmus VPI V skyriuje numatyta tvarka. Siekiant išsamesnės teisės į žalos atlyginimą viešuosiuose pirkimuose instituto analizės, darbo pradžioje identifikuojamas subjektų, turinčių teisę į žalos atlyginimą viešuosiuose pirkimuose, ratas, o kitose dalyse aptariama kiekviena iš civilinei atsakomybei dėl žalos viešuosiuose pirkimuose padarymo kilti būtinų sąlygų: kaltė, neteisėti veiksmai, žala ir priežastinis ryšys tarp neteisėtų veiksmų ir žalos.

SUMMARY

One of the principal elements in the scope of public procurement is the ability to obtain damages, which ensures the transparency, publicity of public procurement procedures and meeting the requirements of law. The purpose of this study is to evaluate the singularities of the effective claim for damages, to scrutinize every condition for the civil liability in the scope of public procurement, to overview and summarize cases of Lithuanian courts and the European Court of Justice. The right to damages in the field of public procurement (Article 96 of the Law of Public procurement of Lithuania) and other remedies for civil rights protection are analyzed in this study, identifying connection between those remedies of civil rights protection. Attention is being paid to the duty of fair supplier to file a claim about the actions or decisions of the contracting authority under the Part V of the Law of Public Procurement of Lithuania. Seeking for the exhaustive analysis of the right to damages in the beginning of the study the group of subjects having right to claim for damages is being identified, in other parts of the study - every condition for the civil liability in the field of public procurement is analyzed: existence of fault, existence of damages and existence of a causal link between the fault and the claimed damages.

Daiva Zabukaitė _____

2009 m. gruodžio 18 d.